

**COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE KARABÜK
İLİNDE OKUYAN ÜNİVERSİTELİ
ÖĞRENCİLERİN PART-TİME ÇALIŞMA
DENEYİMLERİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ**

Dilek CANBAY

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ**

**COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE KARABÜK İLİNDE OKUYAN ÜNİVERSİTELİ
ÖĞRENCİLERİN PART-TİME ÇALIŞMA DENEYİMLERİ**

Dilek CANBAY

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Eylül 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
GİRİŞ	10
1. TARİHTEKİ BÜYÜK SALGINLARIN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ	12
1.1. Sıtma	12
1.2. Cüzzam	13
1.3. Veba	14
1.4. Çiçek Hastalığı.....	16
1.5. Frengi.....	18
1.6. İrlanda Patates Mantarı	19
1.7. Tüberküloz (Verem).....	20
1.8. Grip.....	21
1.9. AIDS (HIV1/2).....	22
1.10. Kolera.....	24
1.11. Sarı Humma.....	24
1.12. Covid-19	25
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ.....	28
2.1. Araştırmanın Konusu	28
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	34
2.3. Literatür Taraması	34

2.4. Araştırmanın Yöntemi.....	45
2.5. Araştırmacının Konumu.....	49
3. BULGULAR	52
3.1. Pandemi Sürecinde Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatı	53
3.1.1. Pandemi Süreci ile Üniversite Öğrencileri için Değişen Çalışma Hayatı.....	53
3.1.2. Pandemi Süreci ile Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencileri için Çalışma Hayatındaki Risk Algısı	60
3.1.3. Pandemi Süreci ile Üniversite Öğrencilerinin Süreçten Etkilenme Biçimleri	64
3.2. Pandemi Sürecinde Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Pratikleri	65
3.2.1. Çalışma Pratiklerinin Şekillendirdiği Sosyal Hayat.....	66
3.2.2. Çalışma Pratiklerinin Oluşturduğu Ekonomik Deneyimler	69
3.2.3. Çalışma Pratiklerinin Eğitim Hayatına Etkileri.....	74
3.3. Pandemi Sürecinde Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Ekonomik Açidan Kendilerini Sınırlandıran Durumlar	76
3.3.1. Part-time çalışan üniversite öğrencilerinin ekonomik kısıtları.....	76
3.3.2. Pandemi ile oluşan ihtiyaçlar.....	78
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	86
TABLolar LİSTESİ	90
ŞEKİLLER LİSTESİ	91
EKLER	92
ÖZGEÇMİŞ	97

TEZ ONAY SAYFASI

Dilek CANBAY tarafından hazırlanan “COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE KARABÜK İLİNDE OKUYAN ÜNİVERSİTELİ ÖĞRENCİLERİN PART-TİME ÇALIŞMA DENEYİMLERİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ

.....

Tez Danışmanı, Sosyoloji Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 12/09/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Selda ADILOĞLU (BTÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özkan ÖZTÜRK (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Dilek CANBAY

İmza :

ÖNSÖZ

Tezimin saha çalışması kapsamında benimle görüşmeyi kabul eden ve çalışmama samimiyetle ve cesaretle önemli katkılar sunan ve fakat bilimsel etik kurallar gerekçesiyle burada isimlerini sayamayacağım katılımcı arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans ve lisansüstü eğitimimde bana bilgi anlamında çok katkısı olan, karakterim karşısında beni sabırla karşılayan; her zaman yapıcı eleştirileri ve sevgi dolu yaklaşımı ile benim için sadece bir öğretmen değil zaman zaman arkadaş olan; öğrencisi olmaktan gurur duyduğum ve duymaya devam edeceğim saygıdeğer bilge öğreticim, sevgili Hocam Dr. Öğr. Üyesi. Zeynep KURNAZ'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Birikimlerinden yararlandığım Karabük Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'ndaki değerli hocalarıma ve tez savunma sınavıma katkı sağlayan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Selda ADILOĞLU'na ve Dr. Öğr. Üyesi Özkan ÖZTÜRK'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve lisansüstü eğitimimi beraber devam ettirdiğim moral ve motivasyonuma hep destek veren arkadaşım Gamze KORKMAZ'a teşekkürü borç bilirim.

Son olarak beni sevgiyle ve iyiliklerle büyüten, hayatımın her anında olduğu gibi yüksek lisans eğitimim de desteklerini benden hiç esirgemeyen, sadece duaları ile değil aynı zamanda yaşamımı kolaylaştırarak da beni umutla günlere taşıyan, bana daima inanan ve daima güvenen sevgili ailem; biricik annem ve babam Arzu CANBAY ve Yusuf CANBAY'a; hayattaki en büyük destekçim olan biricik kız kardeşim Perihan CANBAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayattaki en büyük şansım ailem olmuştur. Dünümde, bugünümde ve yarınümde yanımda olan ve olacak aileme minnetle teşekkür ederim.

ÖZ

Covid-19 pandemisinin bulaşma hızının yüksek olduğu bu salgın ile devletler bazı kararlar alarak sosyal hayatı kısıtlamaya yönelik bir duruma doğru yol almak zorunda kalmışlardır. Bu kısıtlamalar doğrultusunda ekonomik anlamdaki hayat da sekteye uğramış bulunmaktadır. Özellikle hareket kısıtlamaları iktisadi faaliyet üzerinden ciddi bir yük oluşturmuştur. Seyahat kısıtlamaları yolcu hareketliliğini sona erdirmiş, eğitimde uzaktan eğitim modülüne geçilmiş, spor ve sanatsal etkinliklere ara verilmiş, hizmet sektöründe işyerleri kapatılmış, konaklama endüstrisi durma noktasına gelmiştir. İşgücü piyasası açısından uzaktan çalışma modülüne geçilmiş, sosyal ve fiziksel mesafe kuralları çerçevesinde piyasanın fiziki çalışma sistemi değişmiş, bazı üretim noktalarında üretime ara verilmiştir. Alınan tedbir ve yasaklar doğrultusunda geçici süreyle kapatılan işyerleri arasında kafe, lokanta ve otellerde çalışan garsonların bu süreci nasıl deneyimledikleri ve ekonomik anlamda yaşadıkları sıkıntıları ortaya koymak bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda araştırmanın amacı Covid-19 pandemi sürecinde Karabük ilinde okuyan üniversite öğrencilerinin part-time çalışma deneyimlerini ortaya çıkarmaktır. Ekonomik deneyimlere örnek olarak garsonluk yapan ve part-time olarak çalışan üniversite öğrencilerinin pandemi sürecindeki çalışma deneyimleri bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma fenomenolojik araştırma deseni esas alınarak ortaya konmuştur. Araştırılan konu Covid-19 pandemi sürecinde Karabük ilinde okuyan üniversite öğrencilerinin part-time çalışma deneyimlerini baz aldığı için görüşme tekniği seçilmiştir. Görüşme tekniği ile bu deneyimler elde edilerek verileri daha uygun toplamak amaçlanmıştır. Bu durum çalışması Karabük ilinde yürütülecektir. Bu araştırma için toplam 20 kişi ile görüşülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Pandemide Çalışma; Üniversiteli Öğrenciler; Çalışma Hayatı; Part-time Çalışma

ABSTRACT

With this epidemic, where the Covid-19 pandemic is at a high rate of contagion, governments have had to make some decisions and move toward a situation to limit social life. In line with these restrictions, life in economic terms is also at a standstill. In particular, motion restrictions have created a serious burden on economic activity. Travel restrictions have ended passenger mobility, the training has been switched to a remote training module, sports and artistic activities have been stopped, the service sector has closed businesses, the hospitality industry has come to a halt. In terms of the labor market, the remote working module has been switched, the physical working system of the market has changed within the framework of social and physical distance rules, and production has been cut off at some production points. It is the basis of this research to establish how waiters working in cafes, restaurants and hotels experience this process and experience economic difficulties among businesses that have been temporarily closed in accordance with the measures and prohibitions taken. The aim of this research is to uncover the part-time study experience of university students who study in Karabük province during the Covid-19 pandemic process. The work experience of university students who are waitressing and working part-time as examples of economic experiences is the importance of this research. In this study, qualitative research is based on the phenomenon research pattern. In the Covid-19 pandemic process, the interview technique was selected because it was based on part-time study experiences of university students studying in Karabük province. This experience is achieved through the interviewing technique, and it is intended to better gather data. This case study will be carried out in Karabük province. A total of 20 people have been interviewed for this research.

Keywords: Work in the Pandemic; University Students; Working Life; Part-time Work

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Covid-19 Pandemi sürecinde Karabük İlinde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Part-time Çalışma Deneyimleri
Tezin Yazarı	Dilek CANBAY
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	12.09.2022
Tezin Alanı	Sosyoloji
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	97
Anahtar Kelimeler	Pandemide Çalışma; Üniversiteli Öğrenciler; Çalışma Hayatı; Part-time Çalışma

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Covid-19 in the Pandemic process the students of the University who studied in Karabük province are the students of the University
Author of the Thesis	Dilek CANBAY
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Zeynep KURNAZ
Status of the Thesis	Master of Science
Date of the Thesis	12.09.2022
Field of the Thesis	Sociology
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	97
Keywords	Work in the Pandemic; University Students; Working Life; Part-time Work

GİRİŞ

COVID-19, ilk olarak Çin'in Vuhan Eyaleti'nde, 2019 yılının aralık ayının sonlarında belirti (ateş, öksürük, nefes darlığı) gösteren kişiler üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020 tarihinde tanımlanan bir virüs olup, önce Vuhan eyaletinde yer alan deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiştir. Covid-19 yayılma hızı ile bir pandemik bir sağlık olayıdır (Özşahin & Aribaş, 2021a).

Covid-19 pandemisi ile ekonomik hayat sekteye uğramıştır. Covid-19 pandemisin de toplum sağlığı korunması amacıyla devlet birtakım kararlar ve önlemler almıştır. Bu kararlar ve önlemler doğrultusunda işyerleri kapatılmış, eğitime ara verilmiş, seyahatler kısıtlanmış ve yasaklanmıştır (Duran & Acar, 2020). Kapatılan işyerleri ile burada çalışan bireylerin ekonomik anlamdaki deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda araştırmanın amacı Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye'de hizmet sektöründe öğrenci olarak çalışan garsonların ekonomik anlamda yaşadıkları deneyimlerini ortaya çıkarmaktır. Bu anlamda alınan kararlar ve kısıtlamalar doğrultusunda etkilenen önemli sektörlerden biri hizmet sektörüdür. Bu sektör çalışanları uzun bir süre işsiz kalmıştır. Garsonlar ekonomik deneyim açısından pandemi sürecinde dikkat çekmektedir. Ekonomik deneyimlere örnek olarak öğrenci olarak çalışan garsonların pandemi sürecindeki ekonomik deneyimleri bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Covid-19 sadece sağlıksal bir sorun olmaktan çıkmış ve sosyal, toplumsal ve psikolojik anlamdaki sorunları ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra ekonomik anlamdaki sorunlarda da önemli konular haline gelmiştir. Covid-19 pandemisiyle beraber ekonomik ve sağlıksal önlemler alınması gerektiği dile getirilmiştir (Temir, 2020). İşsizlik ve yoksulluğun ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Pandemi sürecinde hizmet alma verme şekillerinde de değişimler gözlenmiş ve çalışma sistemlerinde değişimler görülmüştür. Covid-19 sosyal ağların kullanımını arttırarak ev içi çalışma ortamını zorunlu hale getirmiştir (Sevimli, 2021).

Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç hizmet sektöründe kafelerde garsonluk yapan part-time çalışan öğrencilerin Covid-19 sürecinden nasıl etkilendiklerini ve bu süreçte çalışma hayatındaki deneyimleri elde etmektir. Alınan tedbir ve yasaklar doğrultusunda geçici süreyle kapatılan işyerleri arasında kafe, lokanta ve otellerde

alışan garsonların bu süreci nasıl deneyimledikleri ve ekonomik anlamda yaşadıkları sıkıntılarını ortaya koymak bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

Covid-19 pandemi süreci tüm dünyayı etkisi altına almış bir sağlık problemidir. Pandemi süreciyle beraber Türkiye bu sağlık problemin önüne geçebilmek amacıyla sosyal ve ekonomik anlamda bazı kararlar almak zorunda kalmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda çalışan bireylerin özellikle hizmet sektöründe kafelerde ğrenci olarak çalışan garsonların ekonomik deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Ekonomik deneyimlerinin doğru Şekilde analiz edilmesi ve sonuçların ortaya çıkarılması için nitel araştırma yapılmıştır. Hizmet sektöründe garsonluk yapan ve part-time çalışan öğrencilerin ekonomik deneyimlerini daha iyi yorumsayabilmek ve bu Covid-19 pandemi süreci ile yaşadıkları hikayeleri daha iyi kavrayabilmek amacıyla bu çalışma nitel araştırma ile ortaya konulmuştur.

Covid-19 Pandemi süreci ile hizmet sektöründe kafelerde garsonluk yapan ve part-time çalışan öğrencilerin ekonomik deneyimleri göz önüne alındığında öğrencilerin bu deneyimlerle beraber yaşadıkları sosyal hayat, bu sürece yükledikleri anlam ve görüşler daha iyi analiz edilebilmesi için bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik araştırma deseni esas alınarak ortaya konmuştur.

Araştırılan konu Covid-19 pandemi sürecinde Karabük ilinde okuyan niversite ğrencilerinin part-time çalışma deneyimlerini baz aldığı için görüşme tekniği seçilmiştir. Görüşme tekniği ile bu deneyimler elde edilerek verileri daha uygun toplamak amaçlanmıştır. Görüşmelerde toplam 20 kişi ile grşlmştir. Görüşmeler 60-90 dakika arasında gerçekleştirilmiştir.

1. TARİHTEKİ BÜYÜK SALGINLARIN SOSYAL VE EKONOMİK ETKİLERİ

Mikroplar tarihimizin her evresinde hayatımızın bir parçası olmuşlardır. Salgınları oluşturan mikrop ve virüsler bazen büyük salgınlara neden olurken bazen de etki olarak büyük bir alanda etki gösterememişlerdir. Mikroplar tarih boyunca çeşitli krizlere neden olmuşlar. Bu krizler ekonomik, sosyal, siyasi ve sağıksal yönden toplumları etkilemiş ve tarihte büyük izler bırakmışlardır. Mikroplar toplum veya insan fark etmeksizin her alanda kendilerine bir yer edinerek hayatımızın önemli zamanlarında kendilerini göstermişlerdir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Mikrop ve virüslerin yol açtığı salgınlar toplumları açlık krizine sürüklemiş, ekonomik krizlere sokmuştur. Bu krizlerle baş edebilmek için devletler birtakım politikalar gütmüşlerdir. Bu politikalar arasında karantina, maske kullanımı, karantina uygulaması ve belirli zamanlarda kısıtlamalar getirilmiştir. Bazı salgın hastalıklar devletlerin tarihini etkilemiş ve bazılarının ise yıkılmasına sebep olmuşlardır. Sosyal yönden salgınlar insanların korkularını ortaya çıkarmış ve toplumların kendi içlerine kapanmasına sebep olmuşlardır. Sağlık krizi salgın hastalıkların en başında gelen bir kriz türü olmuştur. Sağlık alanı bu salgınlara baş edebilmek için çeşitli yöntemler ve önlemler geliştirmişlerdir. Bu önlemler ve yöntemler toplumsal sağlık için önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda tarihimize birçok salgın yön vermiş ve tarihimizi değiştirmiştir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.1. Sıtma

Sıtma hastalığının tarihi M.Ö. 3000'e dayanmaktadır. İlk olarak mısır mumyalarında sıtma hastalığına rastlanmaktadır. Daha sonra M.Ö. 2700 Çin'in Nei Cheing yazıtında rastlanmaktadır. Önce Afrika'da ortaya çıkan sıtma daha sonra Asya ve Avrupa'ya göçmenlerle birlikte yayılmıştır. Bu anlamda sıtma dünyanın her yerine ulaşım imkanı bularak yayılmasını hızlandırmıştır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). İngiltere ve Amerika'daki tarımla geçinen nüfusun hayatını olumsuz etkilemiştir. Sıtma Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda da büyük bir etkiye sahip olmuştur. Kore ve Vietnam savaşlarında etkili rol oynayan sıtmadan dolayı generaller tedavisi ve ilaçlarının bulunması için teşvikte bulunmuşlardır. Kanı bozup, zihinsel

enerjiyi düşüren, fiziksel direnci zayıflatan ve ruhsal dengeyi bozan sıtma ulusal ekonomikleri alt üst etmektedir. Sıtma ortadan kalkarken gündelik hayatın yapısını bozguna uğratmıştır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). Sıtma uzun süre imparatorluklardan beslenmiş, Antik Yunan ve Roma'nın çöküşünde önemli bir rol üstlenmiştir. Siyasal enerjilerini yok eden sıtma çiftçileri güçten düşürmüştür. Bu imparatorluklarının ordularını dağıtmıştır. Karayipler'de siyah nüfusun baskın oluşu, sıtmanın köle ticareti üzerindeki etkinliğinden kaynaklıdır. Siyah kölelerin kanına yerleşen sıtma Hindistan'a yerleşerek burada varlığını devam etmiştir. Bu anlamda Sıtma bilimsel ırkçılığın temsili olmuştur. Bilimsel ırkçılık Avrupalı beyaz sömürgeciler ve siyahi köleler arasında geçmektedir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). İtalyan Romalıları etkileyen sıtma doğum oranlarındaki düşüşlerin başlıca sebebidir. Bu anlamda imparatorluk ordularını tamamlayabilmek için Barbarları askere almışlardır. Sıtmadan etkilenen tarihsel anlamdaki büyük isimler arasında Jül Sezar, Tiberius, Hadrianus ve Titus bulunmaktadır. Vizigot ve Vandalları Roma'da sıtma hastalığı beklemekteydi. Avrupa'da sıtma en çok köylüleri ve mevsimlik işçileri seçmiştir. Bu durumda işçilerin hasadı ile nüfusunda düşüşler yaşanmıştır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.2. Cüzzam

Orta çağ erkeklerinin cüzzam olma ihtimali kadınlara oranla daha fazladır çünkü erkekler Orta Çağ'da ayak işlerini üstlenen taraftır. Erkeklerden oluşan kent işçileri hayvan ölülerini, çöp yığınlarını ve tuvalet kapılarına fırlatılan sulu dışkıları temizlemek zorunda kaldığı için hastalığa yakalanma oranları artmaktaydı. Cüzzamlı olan bireyler toplum tarafından dışlanırdı, ailesi ve arkadaşlarını görme ihtimali ortadan kalkardı. Cüzzamlıları toplumdan ayıran törene cenaze töreni denirdi ve tören sonunda papaz cüzzamlıların uyacağı yasakları anlatırdı. Bu yasaklar; kiliseye gitmemek, çocuklara dokunmamak, halka açık kuyulardan su içmemek, sevişmemek ve cüzzamlı eşyaları olmadan seyahat etmektir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). Cüzzamlılar için Orta Çağ'da "Sadaka Çanağı" diye bir yardım oluşturulmuştur. Cüzzamlılar Orta Çağ'da Çamur Şehri'ne gönderilirdi. Eski Çin'de ve Hindistan'da cüzzamlılar ya hemen yakılır ya da öldürülürlerdi. Cüzzamın Avrupa'ya bıraktığı en önemli miras hastaneler olmuştur. Fransa, İtalya ve Avrupa'da cüzzamlılar içim cüzzam

evleri oluşturulmuştur (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). Bugün bile hala Hindistan ve Afrika'da 15 milyona yakın cüzzamlı bulunmaktadır. 600'lü yıllarda cüzzam New York'ta ilk kez yasalarda ve yasak listelerinde yer almıştır. 13. yüzyılda İngiltere'nin 1103 hastanesinin yarısı cüzzamlılara ayrılmıştır. Fransa'da ise 2000 cüzzamlı evi bulunmaktaydı. 13. yüzyıl Avrupa'sında 19.000 cüzzamlı evi bulunmaktadır. İskoçya'da cüzzam evini terk edenler asılmaktaydı. Danimarka'da ise evden atılıp en yakın yol ağzına götürülerek ölüme terk edilirdi. Diğer şehirlerde ise otel gibi kullanılmaktaydı. İskoçlar cüzzamlılar için Pazar, Çarşamba ve cuma günleri sokağa çıkma izni vermişlerdir. Cüzzam 14.yüzyılda Avrupa'dan silinmeye başlamıştır. Buna karşın İskandinav ülkelerinde 19.yüzyıla kadar sürmüştür. 1877'de Norveç evlerin zeminlerini tahta ve taşla döşemeye başlamışlardır, bunun yanında cüzzamlıların dilenmesine getirilen yasakla cüzzamdan kurtulmuşlardır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.3. Veba

Tarihin büyük salgınlarından biri olan veba büyük değişikliklere yol açmıştır. Nüfusu azaltmış, ücretleri artırmış, feodalizmi yıkmış ve ormanları korumuştur. Yahudi katliamlarını ateşlemiştir. İletişimde ortak dili İngilizce haline getirmiştir. Veba ilk olarak 1348'de ortaya çıkmıştır. Bu tarihte Moğollarla beraber Asya ve Avrupa'yı dolaşmıştır. Çin, Hindistan ve Ermenistan'da arkasında ceset yığınları bırakmıştır. Cüzzam ve Yahudileri birbirine bağdaştıran Avrupalılar Yahudileri yakmışlar ve birçok meslekte çalışmalarına yasak getirmişlerdir. Floransa veba toplumu olarak salgından etkilenmemek için toplumdaki ayrı yaşamayı seçtiler (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). 1348-1351 yılları arasında veba (Büyük Ölüm), 23,840,00 insanı öldürmüştür. Vebanın ölümdaki etkisi yeni mezarlıklar oluşturmuştur. Veba Avrupa'da feodalizmi alt üst etmiştir. Köylülerin toplu ölümleri sonucu ortada bir emek kıtlığı oluşmuştur. 13.yüzyılda işsizliğe son vermiştir. Toprak sahipleri emek kıtlığı dolayısıyla ücretleri iki katına çıkarmıştır. Bu durumdan faydalanan köylüler daha iyi çalışma şartları için yürümeye devam etmişlerdir. Veba sonrası emek pazarı, köylüler ve toprak sahipleri arasındaki büyük geleneksel bağları koparmıştır ve iki sınıf yeni sömürü kurallarını belirlemeyi hedeflemiştir. İlk veba salgınından sonraki köylü

ayaklanmaları bu rekabetin en önemli örneğidir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Nüfusun azalmasıyla Avrupalı tüccarlar Afrika, Asya ve Yeni Dünya'ya yelken açmak zorunda kaldılar. Bu ekonomik arayışa Avrupalı ev sahipleri emperyalizm adını vermişlerdir. Veba öncesinde zamanın akışını kilise törenleri ya da hasat zamanları belirlerken vebadan sonra bu zaman akışı değişti ve bu değişen akışa "Tüccarlar Zamanı" adı verildi. Çünkü iş kollarında çalışan işçi sayılarının azalması ve sanayi mallarına olan talebin artması saatlere yeni önem kazandı. Veba sonucu hayatta kalan işçileri maaşları o kadar çok yükseldi ki haftalık çalışmak yerine iki gün çalışmak bile onlara yeterli gelmeye başladı. Hollanda'nın bazı kasabalarında tekstil işçilerinin sayılarının azlığı sebebiyle kendi çalışma saatlerini belirlemeye başladılar. Böyle bir ortamda saat zaferini ilan etmiş ve hayat akışını belirlemeye başlamıştır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). Vebayla birlikte İngiltere'de topraklar tekelleşti. Avrupalılar vebanın yoksul kesimi tercih ettiğini fark etmeye başladı. Bu sebeple zenginler evlerini sülfürle ilaçladıktan sonra bir haftalığına yoksul birini yerleştiriyorlar ve yoksul bireyin ölmesi halinde o eve birkaç hafta daha girmiyorlardır. Veba çok sayıda din adamını da etkilemiştir. Çok sayıda rahip ve rahibeyi öldürmüştür. İngiltere'de dinsel kurumlarda yaşayan 17.500 kişinin yarısı veba salgınına yenik düştü. Din adamlarının vebaya yenik düşmesi ile Latince eğitimin gücünü zayıflattı. Latincenin Avrupa'daki uluslararası dil egemenliğini ortadan kaldırdı. Latince önemini yitirince Aristoteles'in eserleri ve bilimsel çalışmaları İngilizce ve diğer dillere çevrilmeye başlandı. Veba kilise otoritesini zayıflatmıştır. Kilise Avrupa'da itibarını kaybetti ve insanlar mistisizme ya da reforma yöneldiler. Veba kilise bürokrasisi olmaksızın Tanrı ile doğrudan konuşmaya anlayışı getirdi. Martin Luther bu düşüncenin baş savunucusu oldu (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Veba hekimlerin de itibarlarını kaybetmesine sebep olmuştur. Halk sağlığı kavramlarının temellerini atmıştır. Almanya ve İtalya'da halk sağlığı heyetleri ve veba evleri kuruldu, karantina uygulandı ve ölüm kayıtları tutulmaya başlanmıştır. Berberler bu dönemde itibar kazanmaya başlamıştır. Çünkü kan alma ve cerrahi müdahaleler mesleklerinin bir parçası haline gelmiştir. Ölüm sayılarının artışıyla okumuş insanlar azalmaya başlamıştır. Bu durum üniversiteleri etkilemiştir. Seyahat yasağının gelmesiyle öğrenciler uzak şehirlerdeki üniversitelere gidemeyince yeni üniversiteler kurulmuştur. Bu durum eğitim reformuna yol açarak eğitimin yerel dillerde

gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). 1348'de Venedik hasta insanları, gemileri ve malları bir adada tutmak için Üçler Komitesi atadı. Milano'da hastalar evlerine kapatıldı veya şehir dışına sürüldü. Bunun yanı sıra festivaller, fuarlar, kilise ayinlerine getirilen yasaklarla veba kontrol altına alındı. En az kurban Milano'da verildi. Birçok Avrupa şehri insanları bulaşıcı ilkelere korumak amacıyla yeni bir veba bürokratları sınıfı oluşturdu. İlk halk sağlığı otoritelerinin ticareti yasaklaması, hastaları tecrit etme, ölüleri gömme, evleri ilaçlama, özel mülkü yakma, fuarları ve sokakları kapatma, iş birliği yapmayanları tutuklayıp işkence yapma yetkisine sahipti. Halk sağlığının yaptığı programlarla tecrit edilmiş kasaba ve şehirlerde vebanın ilerleyişi durduruldu. Bunun yanında veba savaşçıları çöp toplama ve etleri denetleme işini başlattılar (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Venedik gibi yoğun nüfuslu yerlerde veba direndi ve 1575'te sonra da 1630'da nüfusun üçte birini yok etti. Halk sağlığı kurumları gelişti ve vebayı gerilettiler ama Avrupa'dan atamadılar. Vebadan sonra Avrupa'da evler yeniden tasarlanmaya başlandı. Londra'da veba son kez 1665 yılında görülmüştür. 1666'da Büyük Yangın o devrin mimarisi olan ahşap evleri yakınca vebanın üreme alanları ortadan kalkmış oldu.. Konstantinopol'de İmparator hastalığa dair kanıt bulunan yerlerden gelenlerin alıkonmaları ve tecrit edilmelerini yasallaştırmıştır. İki bin yıl içinde üç hıyarcıklı veba salgını yaşandı. İlki 542'de Jüstinyen vebası, ikincisi Kara Ölüm, üçüncüsü ise 1860'ta Çin'de başlayıp günümüzde devam eden veba salgınıdır. Veba karantinası ilk kez İtalya'da uygulanmıştır. Sonra Avrupa şehirlerine yayılmıştır. Vebalı şehirler mühürleniyor, veba salgını yaşayan şehirlerden gelen gemiler kırk gün tecrit ediliyordu. İspanya Kralı XI. Alfonso vebadan ölmüştür. Hindistan'da 10 milyondan fazla insanın ölümüne neden olmuştur. 1905'te Hindistan Veba Araştırma Komitesini kurmuştur (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.4. Çiçek Hastalığı

Kültürleri yok eden, uygarlıkların sonunu getiren çiçek hastalığı Yeni Dünya'yı boş bırakmıştır. Aztek ve İnkaları yok ederek Amerika'ya yayılmıştır. İşgalciler ölen milyonlarca yerlinin yerine milyonlarca siyahi köle getirmişlerdir. Amerika kıtasındaki kültürler virüs tarafından yaratılmış kültürlerdir. 16. ve 17.yüzyıllarda Avrupa'nın en

öldürücü hastalıkları arasında yerini almıştır. 17.yüzyılda çocuk ölümlerinin üçte birinden sorumluydu.19.yüzyılda tedavi edilebilen çocuk hastalığına dönüşmüştür. İlk çiçek hastalığı Yeni Dünya'ya Eskidünya'nın göçmenleri tarafından bulaştırılmıştır. İlk salgın 1519'da Haiti ve Dominik'te patlak verdi. 5 yıl boyunca kıtayı kasıp kavurmuştur. Yeni Dünya'da nüfusun yoğun olduğu yerlere yerleşmiştir. Çiçek salgını Arawak yerlilerini yok etmiş Denizci Puerto Rico ile Küba'ya ulaşmıştır. Buradan Meksika Fetihlerine katılmıştır. 1521'de Yucatan ve Guatemala'ya geçmiş 1524'te İnka imparatorluğunu ziyaret etmiştir. İmparatoru öldüren çiçek hastalığı otoritede boşluk oluşturdu ve iç savaşı başlattı. Çiçek daha sonra Amazonlara yayıldı ve buradaki çiftçileri kıtlıktan öldürdü. Amazonlar Tanrı'nın kendilerini terk ettiğine inanarak Hristiyanlığı kabul ettiler. Cizvit yerleşimlerinde 1559-1583 yılları arasında 40 bin yerli Hristiyanlığı kabul etti (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Kuzey Amerika'da çiçek salgını kabileleri dağıttı ve birçok kültürü yeryüzünden sildi. Kızılderililerin tarihini yeniden yazdı. Florida'da travestiler, çiçek hastalığından tecrit edilmiş hastaların bakımıyla görevlendirildiler. Çiçek hastalığı geleneksel inançları ve manevi yaşamı etkilemiştir. Latin Amerika'daki yeni ruhani düzen arayan yerlileri Katolik Kilisesi'ne yöneltti. Kuzey Amerika'daki ruhsal yabancılaşmayla yerliler kürk ticaretine başladılar. Yeni Dünya'da yerli köle ticareti başladı. İspanyollar Afrika'dan köle ithal ettiler. 18.yüzyılda çiçek New York'u vurdu. 16.yüzyıl ve 17.yüzyılda beyazları korumak amacıyla köle gemilerine karantina uygulamaya başladılar. Püritenler çiçek kurbanlarından kalan mısır tarlalarının üzerine şehir inşa etmeye başladılar. Çiçek hastalığı, 20.yüzyılda 300 milyon insanı öldürmüştür. 16.yüzyılda çiçek Avrupa'nın her yerine ulaşmıştır. Avrupa'da nüfusun artışı ve şehirlerin kalabalıklaşmasıyla çiçek salgınları artmaya devam etti. Amerika'ya hastalığı İngiliz, Fransız ve İspanyol kâşif ve sömürgeciler götürmüştür. 1532'de İspanyollar Çiçek hastalığının yardımıyla Güney Amerika'yı fethettiler. Çiçek hastalığı Avrupa'da 400 bin kişinin ölümüne neden olmuştur. İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth dört yaşında çiçek hastalığını kapmıştır. Avusturya İmparatoru I. Joseph, İspanya Kralı I. Luis, Fransa Kralı XV. Louis, İsveç Kraliçesi Ulrika Eleonara ve Rus Çarı II. Petro çiçekten ölmüştür. 8 Mayıs 1980'de Dünya Sağlık Kurulu çiçek hastalığının eradike edildiğini duyurdu (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.5. Frengi

Frengi, Amerika'nın Avrupa'ya biyolojik sürprizidir. Frengi, hastalık bilimine yeni bilgiler kazandırmıştır. İlk vakalardan itibaren kayıt tutulmaya başlanmıştır. Frengi kıtaya 1493'te bir grup denizci ile geldi. Avrupa'nın cinsel haritasını yeniden çizdikten sonra çekip gitmedi. Beş yüzyıl boyunca, uygar dünyanın politikalarına, savaşlarına, edebiyatına ve cinsel yaşamına karışmıştır. Yatak düşkünü aristokratların, yalnız askerlerin ve gayretli hayat kadınlarının yardımıyla, Avrupalıların yatak odalarına prezervatifi, takma saç, antibiyotiği ve büyük bir korkuyu soktu. 1493'te Barselona'da ilk büyük salgın patlak verdi. 1494'te Napoli'ye sıçradı. Fransa Kralı VIII. Charles ve ordusu ile karşılaştı. Napoli'nin fethinden sonra kral ordusunu dağıtınca frengi Avrupa'ya yayıldı (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Frengi, milliyetçiliğin doğuşunu ilan etmiştir. Çünkü her ülke hastalık için komşu ülkesini suçlamaya başladı. Almanya ve İsviçre'de frengililerin umumi hamamlara, hanlara, cüzzam kolonilerine girmeleri yasaklandı. Paris'te yetkililer hasta yabancılara şehri terk etmelerini emrettiler, yoksa idam edileceklerdi. Şehirde yaşayan frengililerin iyileşene kadar evlerinden çıkmaları yasaklandı. 1497'de İskoçya frengililere iki seçenek sundu ya inzivaya çekileceklerdi ya da yanakları kızgın demirle dağlanacaktı. Frankfurt hastalara ücretsiz tedavi sağladı. Frengi yüzünden hamamlar kapandı. 16.yüzyılda umumi hamamlar yok oldu Avrupa'da. Hekimler frengilileri tedavi etmek istemediği için frengililerin tedavisi berberlere, cerrahlara, sahte hekimlere, sahte ilaç ve cıva satıcılarına kaldı. 1570' de peruk takma alışkanlığı Fransa'da ortaya çıktı ve 1600'lerde moda oldu. Frengiye yem olan Kraliçe I. Elizabeth ve İskoçya Kraliçesi de peruk taktılar. Fransız devrimine kadar peruk aristokratların simgesi oldu (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1826'da Papa XII. Leo kondomu yasakladı. Fransa Kralı I. Francis frengiye yakalandı. İngiltere Kralı VIII. Henry frengiye meydan okudu ama Tudor hanedanının sonunu getirdi. İngiltere'nin Katolik Kilisesi ile yollarının ayrılmasına frengi sebep olmuştur. Rusya Çarı Korkunç İvan'ı frengiden öldü. 1860'ta İngiliz askeri hastanelerinde frengililer tedavi ediliyordu. I. Dünya Savaşında hastane ziyaretlerinin üçte biri frengi yüzündendi. Yarım milyon İngiliz askeri hastalığa yakalandı. Frengi ahlaki yozlaşmanın simgesi haline geldi. Püritenliğin yükselişe geçmesine neden olmuştur (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). 1920 ve 1930'da sağlık

kampanyalarına kadar İngiliz ve Amerikan gazetelerinde frengi kelimesinin kullanılması yasaklandı. 1940'ta doktorlar penisilin frengiyi yok edecek silah olarak tanıttılar ve işe yaradı. 19.yüzyılda Avrupa nüfusunun yüzde 10'u frengiliydi. Frengi aile, ahlak ve evlilikte sadakatin yıkılmasının açık göstergesiydi; çok eşlilik, fuhuş ve göçlerin sonucuydu. 1938'de Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar Kontrol Yasası kabul edildi. II. Dünya Savaşında askerle kondom dağıtıldı. Eğitim, korunma ve hızlı tedavi imkânı sağlandı. 1999'da WITO raporuna göre 12 milyondan fazla frengi vakası görülmüştür (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.6. İrlanda Patates Mantarı

1845-1848 yılları arasında baş göstermiştir. Patates mantarı salgınından sonra İrlanda nüfusunu belirli sayıda tutmaya özen göstermiştir. 1845'te İrlandalılar mantarla tanıştılar. 1845'te patatesin yarısını, 1846'da tamamını yok etti. 1847 ve 1848'de tekrar geldi. Patates mantarı İrlanda'da kıtlığa neden oldu. Mantar ve İngilizlerin kırıp geçirdiği İrlandalılar Amerikalıların uzak durmaya çalıştığı göçmen sınıfı oldular. Düşük maaşlara çalışan İrlandalı işçiler Sanayi Devrimi'nin tohumunu attılar (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1851'de kıtlık ve hastalıktan ölen İrlandalıların sayısı 2 milyonu buldu, 2 milyon kişi ise göç ettiler. 1840'larda Amerika'dan Avrupa'ya ulaşmıştır. İlk kez Belçika'da görülen mantar 1845'te Britanya'dan İrlanda'ya ulaşmıştır. İrlanda'daki mantar yüzünden işsizlik zirveye ulaştı. 1846'da 120 bin kişi ülkeden göç etmek durumunda kaldı. Göç eden İrlandalılar Amerika ve Kanada'ya yerleştiler. 1847'de Kanada'ya 90 bin kişi göç etmiştir. Dört buçuk milyon kişi açlıkla yüz yüze kaldılar. 1 milyondan fazla insan mantar yüzünden hayatını kaybetti. 1847'de artan göçler dolayısıyla Amerika geçiş ücretlerini artırdı. 1854 Büyük Kıtlık yılı olarak tarihe geçti. Kanada, Amerika ve Britanya'nın tarihini değiştirecek büyük göçler yaşandı. 1845 ve 1846 yıllarında İrlanda'da satılmak üzere mısır ithal edildi. Mısır karşılığında İrlandalıların yol, duvar, iskele ve köprü inşaatı gibi kamusal işlerde çalışmaları istendi. Buralarda aşevleri açıldı. Patates kılığı İrlanda'daki toprak mülkiyeti yapısını değiştirdi. Çok fakir olanlar topraklardan sürüldüler. Toprak sahipleri de azalan gelir ve artan vergilerin getirdiği yük altında mali açıdan yıkıldılar (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.7. Tüberküloz (Verem)

Tüberküloz yedi bin yıl önce, insanların sığırları evcilleştirip birçoğunu dar mekanlarda barındırmalarıyla ortaya çıkmıştır.18. yüzyılda İngiltere’de başlamıştır.1800’lerde Avrupalıların yüzde 70’i tüberküloza yakalandı. Ölenlerin çoğu göçmenler, sanayi işçileri ve evsizlerdi. 1820-1830 tarihleri arasında tüberküloz zirveye ulaştı. Sanayi Devrimi’nin Avrupa’da şehir inşasının en yoğun olduğu dönemdeydi. 1800’ler kötü barınma koşulları, yetersiz ücretler, hava kirliliği ve aşırı nüfus artışının insanları kolayca ölüme götürecektir kadar güçsüz bırakmıştı. İnsanlar büyük göç dalgalarıyla köyden şehre taşınıp beslenme, barınma ve çalışma alışkanlıklarını tamamen değiştirse da tüberküloz salgın haline gelmiştir. Tüberkülozun artmasının nedeni, kırsaldan şehir yaşamına geçişin getirdiği demografik değişiklikler ve şehirlerde mandıraların kurulmasıdır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Tüberkülozun bulaşma oranının artması özellikle tekstil endüstrisindeki makineleşmeyle arttı. 19.yüzyılda tüberküloz endüstrileşmiş İngiltere’yi çökertme noktasına getirmiştir. Tüberküloz Sanayi Devrimi sırasında akciğerlere geçti ve sanayi işçilerini yavaşlattı. Kadın ve çocuklarda çok hızlı ilerledi. Hatta hastalık edebiyata konu oldu. Avrupa’da Sanayi Devrimi’nin mültecileri, göçmenler Tüberkülozun kollarına yürüdüler. Neo-Avrupalılar Amerikan yerlilerini sanayileştirdiklerinde, yiyecek stoklarını yok ettiklerinde ve onları kırsal varoşlara kapattıklarında tüberküloz ile tanıştılar. 1850’de Yeni Zelanda ırkının laneti oldu 1939’a kadar yüzde 22’sini yok etti. Güney Afrikalılar kente göç etmeye başladıklarında tüberküloz ile tanıştılar. Romalılar tüberküloz hastalarını Mısır ya da Sicilya’ya gönderdi (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). 19.yüzyılda hekimler hastalığın derecesine göre seyahat önerilerinde bulunuyorlardı. Akdeniz Rivierası tüberkülozluların son durağıydı. Tüberkülozlular için tedavi amaçlı sanatoryumlar oluşturdular. Tüberkülozlular için tesis olan bu yerde zenginler konforlu yaşarken, fakirler için tam bir hapishaneydi. Tüberkülozlular İsviçre ekonomisini tamamen değiştirdiler. Zenginler ilaç sanayisini beslediler ve İsviçre’nin ünlü bankacılık sektörünün kurulmasına yardımcı oldular. İsviçre’nin ilaç şirketleri ve bankaları tüberkülozun yayılması sayesinde kalkındılar. Tüberkülozlular için oluşturulan sanatoryumlar hastalık geçtikten sonra kayak merkezlerine dönüştürüldüler. Sanatoryumlar mimarlık ekolünü etkilemiş, 1920’lerde ve 1930’larda evlerin malzemesinde muşamba kullanılmaya başlanmıştır. Göçmenler

şehir hayatına uyum sağladılar, kapitalistler kölelerine daha iyi beslenme ve barınma koşulları sundular (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1845'te tüberküloz 100 bin Avrupalının beş yüzünü öldürdü. Antibiyotiklerle tüberküloz gerilemeye başladı. 1800'lerde Büyük Sağlık Uyanışı başladı. Sokakların genişletilmesi, ölümlerin şehir dışına gömülmesi, gece çöplerin toplanması, hastane ve hapishanelerin havalandırılması ve kanalizasyonlar yapıldı. Pencere ve pamuklu giysiler harekete yardımcı oldular. Tüberkülozun sahneden çekilmesi evlilikleri değiştirdi. 1900'lü yıllarda ABD Vereme Karşı Savaş ilan etti. Tüberküloza karşı kampanyalar düzenledi. 20.yüzyılda Avrupa'da 1 milyon kişi tüberkülozdan ölmüştür. Tüberküloz kurbanları arasında edebiyatın önemli isimleri yer almaktadır. Bunlar; Goethe, Spinoza, Dostoyevski, Çehov, Kafka ve George Orwell'dır. 1911-1920 yılları arasında Kızılderililerin ölümlerinin yüzde 35'i tüberküloz yüzündendir. 24 Mart 1982'de Alman hekim Robert Koch'un tüberküloz mikrobunu bulduğunu söylemesi ile bilimsel üstünlük Fransa'dan Almanya'ya geçmiştir. 2004'te tüm dünyada 89 milyon vaka ve 400 bini gelişmekte olan ülkelerde 1,7 milyon ölüm bildirilmiştir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.8. Grip

1918 baharında yetişkinleri hedef almıştır. 18 ay içerisinde 50 milyondan fazla insanı öldürmüştür. 1918'e ABD'de gripten ölenlerin sayısı 550 bindir. Alaska'da yerlilerin tamamı gripten ölümler, Hindistan'da 12 milyon insan ölmüştür. Grip salgınları şehirlerin kanser gibi büyümeye başladıkları 18.yüzyıl ve 19. Yüzyıla dek geniş coğrafi alanları etkilemiyordu. Buharlı geminin ve trenin bulunmasıyla birlikte grip de hızlanmış ve dünyanın hemen her yerini dolaşmıştır. Doktorlara olan güven yitirildi. I. Dünya Savaşının sonlanmasını hızlandırmıştır. Adolf Hitler'in iktidara gelişinde ve II. Dünya Savaşının tohumlarının atılmasında rol oynamıştır. Milliyetçi tepkiler ve politik kaosun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çin'de 1957, 1968 ve 1977 yıllarında üç büyük grip salgını patlak verdi (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Grip yarım milyon İspanyol'u öldürdü ve manşetlere taşındı. İlk salgın Japonya'yı, ikinci salgın Boston'daki kampları dağıttı. Salgın Amerika'da sosyal hizmetleri çökertti. Philadelphia'da santral çalışanlarını saf dışı bıraktı ve telefon

görüşmelerine son verdi. Polisler yatağa düşerken, itfaiyeciler ve çöpçüler işbaşı yapamadılar. Ölülerini cenaze arabası olarak çalışan taksiler taşıdı. Bir haftada 5 bin kişi öldü. Hindistan nüfusunun yüzde 4'ünü kaybetti. Orta Afrika'da köyler tamamen yok ölüydü. Toplantı yasağı getirilirken, ulaşım işçileri otobüsleri ve trolleybüsleri dezenfekte ettiler. Arizona'da el sıkışmak suç kabul edildi. ABD ordusu askerlerini her sabah sirke ve suyla gargara yapmaya zorladı. Askerle aralarında yirmi metre mesafe ile tatbikat yaptılar (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Gribe karşı en yaygın koruma biçimi beyaz pamuklu maskeydi. San Fransisco'da halk sağlığı yetkilileri, halka açık yerlerde ağzı ve burnu örten maskeler takılması zorunluluğu getirdi. İnsanlar yalnızca evlerinde ve lokantalarda maske takmıyordu. San Fransisco'da 50 bin grip vakası varken 3 binden fazla ölü vardı. 1919 Nisan'ında üçüncü grip dalgası gerilemeye başladı. Versailles Antlaşması gripten yorgun düşen liderler tarafından imzalandı. 1957'de ABD'de 70 bin insan öldürdü grip. 1989'da ise İtalya'da baş gösterdi. Şehirlerde hasta sayıları hızla artmaya devam ettikçe insanların bir araya gelmesi yasaklandı ve halk sağlığı önlemi olarak gaz maskesi takılması zorunlu kılındı. Maske takmayanlar para veya hapis cezasına çarptırılıyordu. 1977'de Rus Gribi 1 milyon, 1957'de Asya Gribi 2 milyon, 1968'de Hong Kong Gribi 1 milyon insan öldürmüştür. İlk grip salgınının tarihi 1580'lere dayanmaktadır. Asya'da başlayan salgın Afrika ve Avrupa'ya geçerek ölümlere neden olmuştur. Griplerden dolayı binlerce tavuk ve domuz ithal edilmiştir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.9. AIDS (HIV1/2)

AIDS'e 15 milyon insan yakalanmıştır. AIDS tarihte beyaz orta sınıfı tehdit etmemiştir. İki coğrafi merkeze sahiptir: Afrika ve Amerika. AIDS de Yeni Dünya damgası vardır. Salgını yayan eşcinsel Amerikalı erkeklerin 1970'lerde cinsel serbestliği ve Üçüncü Dünya hijyen standartlarını özgürlük olarak benimsemeleridir. Salgın, eşcinsel gettolarından, yoksulluk karşısında yeni bir kaçış sağlayan uyuşturucuyla siyahların ve göçmenlerin gettolarına yayıldı. Amerikan seks turistleri, Amerikan kan ürünleri, Amerikan tıp teknolojisi ve Amerikan alışkanlığı AIDS'i Japonya, Brezilya, Haiti, Avusturya ve Hollanda'nın halklarıyla tanıştırdı (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). II. Dünya Savaşı sonrasında Afrika, Sanayi Devrimi İngiltere'sinden daha hızlı şehirleşmeye, devrim öncesi Fransa'sından daha fazla kıtlığa,

18.yüzyıl köle ticaretinden daha fazla zorunlu göçe Orta Amerika'dan daha fazla savaşlara ve Çin'den daha hızlı bir nüfus artışına sebep olmuştur. Afrika için AIDS denetimsiz şehirleşmenin, kötü beslenmenin ve evsizliğin aşırı boyutlara vardığını gösteren biyolojik bir unsurdur. ABD içinse hiçbir sınırlamaya saygısı olmayan bir kültürün son simgesidir. Amerikalılar ve onların teknolojik oyuncakları, tabuları yıkma ve sınırları aşma telaşıyla ölümcül boyutları olan virütik sürprizi tetiklemiştir. AIDS 1980'de manşetlere çıktı (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

Avrupa'da bilinen ilk kurban 1958 yılında ölen İngiliz denizcidir. Virüs 1968'de Venezuela'da görölmüştür. Orta sınıf gençleri hem eşcinsellere hem de sırf cinselliğe dayalı ilişkilere karşı daha hoşgörölü hale geldiğinde eşcinseller arası ilişkiler artmıştır. Eşcinsel özgürlük hareketi 1969 yılında Greenwich Village'de, Stonewall Inn'in önündeki bir olayla başlamıştır. Sokak savaşçıları, eşcinsel erkeklerin gurur ve cesaret başlangıcı oldu. Kuzey Amerika'da genellikle eşcinsel grupların liderleri olan eşcinsel iş adamları, büyük şehirlerde hızlı seks dükkanları inşa ederek kutsal erkek arayışına hizmet etti (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). 1970'lerin ortalarına geldiğinde kitapçıların, seks kulüplerinin, barların ya da hamamların karanlık odalarında, eşcinsel ilişkilerin gece gündüz satıldığı 100 milyon dolarlık bir seks sanayisi oluşmuştur. AIDS Afrika'da büyük oranda bir şehir problemi olmuştur. AIDS virüsü en çok erkeklerin sünnet olmadığı ve şankr yaralarını taşıdığı Afrika ve Asya ülkelerinde ortaya çıkmıştır. AIDS sünnetsiz erkeklerin çok olduğu Hindistan'da devam etmektedir. Afrika'da AIDS büyük şehirlerdeki fahişeliğe bağlı olarak bir kadın hastalığı olmuştur (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). İnsan kayıpları kırılğan olan ekonomiye zarar vermekte, sivil toplumu çökertmekte ve politik istikrarsızlığa yol açmaktadır. Göçmen işçiler hastalığın toplumun geneline yayılmasına sebep olmaktadır. AIDS yoksulluğun daha da derinleşmesine ve kalıcılaşmasına neden olur, yetersiz beslenme sorunu büyütür. AIDS enfeksiyonları, Asya, Afrika ve Doğu Avrupa'da yaşayanların zaten kısıtlı olan gelirlerinin büyük bir kısmını tehdit ettiğinden besine ve sağlık hizmetlerine erişimi daha da güçleştirmektedir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.10. Kolera

Endonezya'da başlayan kolera salgını tüm dünyaya yayılmıştır. Kolera 1960'larda Ortadoğu'da görülmüş, 1970'lerde Afrika'ya yayılmıştır. 1991'de Amerika'da tekrar ortaya çıkmıştır. İlk vakalar Peru'da görülmüştür. Tüm dünyada vaka sayısı 400 bine ulaşırken 4 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 2006'da Afrika'da ortaya tekrar çıkmış ve 43 bin kişi hastalanmış 1600 kişi hayatını kaybetmiştir. 18.yüzyıldaki sanayileşmeye kadar evlerdeki insan dışkıları ve kentlerdeki pis sular ya tuvaletlerde birikiyor ya da tarlalara akıtılıyordu. Sanayi Devrimi ile nüfus patlamış, köyler kasaba, kasabalar şehir olmuştur. Tarlaların azalmaya başlamasıyla dışkının ortadan kaldırılması sorun olmaya başlamıştır (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). Sanayileşmeyle beraber insanların şehre göç etmesi, sınırlı alanlarda kalabalık yaşamaları, evlerin yan yana olması ve fabrikada kapalı ortamlarda saatlerce çalışmaları nedeniyle salgın hastalık felaketi kaçınılmaz olmuştur. 1892'de karantina uygulanmıştır. Gemilerde karantina göçmenler için geçerliydi. Ama göçmenleri engellemekti. 1892'de Amerika'da vaka ihbarı geldiğinde kauçuk giysili sağlıkçılar kontrole geliyorlardı. Kuşkulanan evler sağlık polisi tarafından dezenfekte ediliyor, karantina ve ablukaya alınıyordu. Hasta ve ailelerinin adları gazetede yayımlanıyordu. Göçmenlerin dezenfekte ediliyor ve hastalar karantina istasyonlarına alınıyordu (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020). Kolera hala Asya ve Afrika'da, Güney ve Orta Amerika'da devam etmektedir. Kolera, sağlık reformlarının yapılmasına ve toplum sağlığı kavramlarının önem kazanmasına neden olmuştur. Birçok ülkede toplum sağlığı sistemi kuruldu. Hemşirelik mesleğinin önünü açmıştır. Hastalıkların tüm dünyada yayılımını izleyen ve kontrol eden uluslararası kuruluşların oluşturulmasında etkili olmuştur. Hinduların hac ve festival töreninde kolera görülürdü genelde. Britanyalıların ticaret yolu ağları kurması ve buralarda askeri birliklerinin hareketlerinin artması kolera mikrobunun dünyaya açılmasına neden olmuştur. Yedi kolera salgını yaşanmıştır. En çok yoksulları etkilemiştir (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.11. Sarı Humma

Batı yarım kürede kayıtlara geçen ilk sarı humma salgını 2648'de Yucatan, Küba ve Barbados'ta görülmüştür. Sarı humma 1690'larda nüfusun yoğun olduğu liman şehirlerinde görülmüştür. Sarı humma, gemilerle limandan limana taşınıyordu.

İngiltere’de sarı hummalı hastalar tecrit ediliyordu. 1803’te 20 bin Fransız askeri sarı hummadan hayatını kaybetmiştir. Sarı humma 2 Mayıs 1803’te Louisina Alımı Antlaşması’nın imzalanmasına sebep olmuştur. 1804’te Fransa’nın Haiti kolonisinde bir tane Beyaz kalmamıştır. Panama Kanalı inşasında 1884’te 22 bin kişi sarı hummadan ölmüştür (Crawford, 2019; Nikiforuk, 2020; Sherman, 2020).

1.12. Covid-19

COVID-19, ilk olarak Çin’in Vuhan Eyaleti’nde, 2019 yılının Aralık ayının sonlarında belirti (ateş, öksürük, nefes darlığı) gösteren kişiler üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020 tarihinde tanımlanan bir virüs olup, önce Vuhan eyaletinde yer alan deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiştir. Daha sonra insandan insana bulaşarak Vuhan başta olmak üzere önce diğer şehirlere ve eyaletlere, daha sonra diğer dünya ülkelerine yayılmıştır. Koronavirüs ailesi hayvanlar ya da insanlarda hastalık oluşturabilen oldukça büyük bir virüs ailesidir. İnsanlarda, birkaç koronavirüsün soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) gibi daha şiddetli hastalıklara kadar solunum yolu enfeksiyonlarına neden olduğu bilinmektedir. Bu hastalığa, SAR-CoV-2 virüsü neden olmaktadır (Özşahin & Aribaş, 2021b).

Koronavirüs tek zincirli, pozitif polariteli, zarflı RNA’ya sahip boyutları 80 ila 120 nm arasında değişen insan patojeni haline gelebilen bir virüs ailesidir. Koronavirüsün tanımlanan alt tiplerinin hepsi, başta evcil hayvanlar, yarasalar veya fareler olmak üzere hayvan kaynaklıdır. Literatüre göre pandemi hastalık yapan virüslerden SARS-CoV’un misk kedilerinden, MERS-CoV’un ise tek hörgüçlü develerden ve SARS-CoV-2’nin de büyük ihtimalle yarasaya kaynaklı olup insana bulaştığı görülmüştür (Akkuş, 2020a).

Covid-19’un belirtileri arasında yüksek ateş, öksürük ve nefes darlığı yer almaktadır. Covid-19’un tedavi yöntemlerinden birisi ilaç tedavisi iken diğer yöntem plazma tedavisidir. Plazma tedavisi daha önce bu virüsü anlatmış kişilerden alınan antikorlar ile sağlanmaktadır. Covid-19 virüsüne yakalanmış kişiler karantinaya alınarak diğer toplum bireyleriyle bağlantısı kesilmektedir. Virüse yakalanmış kişiler ile temas eden bireylerde karantinaya alınmakta ve Covid-19 belirtilerinin olup olmadığı gözlemlenmektedir.

Covid-19'a yakalanma riski azaltmak için maske kullanımı çok önemlidir. Covid-19'un bulaşması solunum yolu ile olduğu için maske kullanımına dikkat etmek bu anlamda önem arz etmektedir. Maske kullanımının yanında sosyal mesafeyi korumak ve yakın temasta bulunmamak izolasyon süreci için önemli birer karardır. Sosyal izolasyonun yanında el dezenfeksiyonunu sağlamak ve hijyen kurallarına dikkat etmek diğer önemli tedbirler arasında yer almaktadır.

Covid-19 Pandemi süreci ile Türkiye'de ekonomik anlamda hayatı etkilemiştir. Bulaşma hızı fazla olduğu için ortaya çıkan riskler göz önüne alınarak devlet eliyle ekonomik hayat durma noktasına gelmiştir. Bu anlamda en çok etkilenen sektörlerden bir tanesi de hizmet sektörüdür. Hizmet sektörü ile ilgili alınan kararlar sosyal hayatı da etkilemiştir. Ekonomik anlamdaki kararlar göz önüne alındığında bu sektörde çalışan bireylerin çalışma durumlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Alınan kararlar ile hizmet sektörleri geçici süreyle kapatılmıştır. Bu kapatılma süreçlerinde hizmet sektöründeki çalışan bireyler işsiz kalmışlardır ve ekonomik hayatları sekteye uğramıştır. Gelir kapıları kapanan hizmet sektöründeki bireyler, gelecek kaygısına düşmüşlerdir. Covid-19'un yarattığı belirsizlik ortamı bu sektörde çalışan bireylerin en büyük problemleri arasında yer almaktadır.

Covid-19 pandemisinin ortaya çıkmasıyla beraber devlet eliyle önlemler alınmış ve ekonomik hayatın seyri değişmiştir. Covid-19 pandemisi ile sokağa çıkma yasakları, işyerlerinin kapatılması, bazı üretim ve tedarik zincirleri dışında birçok sektörün durdurulması kararı birçok işçinin evlerine kapanmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra birçok işyeri sahibi de işyerlerinin kapatılması ile gelir kaynaklarından olmuşlardır. Bu durumlar sadece çalışan için değil toplumun her kesiminde etki yaratan bir olay olmuştur. Ekonomik anlamda ortaya çıkan sıkıntılar arasında işsizlik önemli bir konumda durmaktadır. Çalışamayan işçi kesimi yoksullaşma başlamıştır. Çalışamayan işçi kesimi ile istihdam gücünde azalmalar meydana gelmiştir (Sevimli, 2021).

İş gücündeki düşüş ile ülke genelinde bir ekonomik daralma meydana gelmiştir. Çünkü üretim ve tedarik zincirindeki aksamalar bu ekonomik daralmayı büyütülmüştür. Ülke genelinde büyük bir işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Bazı sektörler bu işsizliğin ve üretim zincirinin aksamaması için çalışma şekillerinde değişiklikler yapmışlardır. Bu değişiklikler evden çalışma, uzaktan çalışma, esnek çalışma ve kısmi zamanlı çalışma şekillerinden oluşmaktadır. Bu çalışma şekillerini oluşturabilecek sektörler çalışma

düzenleri değiştirerek çalışma durumlarına devam etmişlerdir ama bu çalışma sistemlerini uygulayamayan sektörler ise kapanmak zorunda kalmışlardır.

Covid-19 pandemisin de ekonomik etkilerin yanı sıra sosyal etkilerde meydana gelmiştir. Bu sosyal etkileri yasaklar ve alınan önlemler oluşturmaktadır. Bu önlemler sokağa çıkma yasağı, seyahat yasağı, sosyal mesafe, maske, kafe ve restoranların kapatılması şeklindedir (Duran & Acar, 2020). Bu yasaklar ve önlemler doğrultusunda hareketliliğin yoğun olduğu alanlar önlenmeye çalışılmıştır. Hareketliliğin yoğun olduğu yerlerin kapatılması veya zaman kısıtlaması getirilmesi ile insanların toplu olarak bir alanı paylaşmaları konusunda tedbirler oluşturulmuştur. Sosyal mesafe ve sokağa çıkma yasağı ile bireylerin toplumsal alanlardaki faaliyetleri kısıtlanmıştır. Bu kısıtlamalar ile Covid-19'a yakalanma riskinin en aza indirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Toplum hayatı bu yasaklar ile durma noktasına gelmiştir. İnsanların topluca yapacakları etkinlikler, sosyal aktiviteler önlenmeye çalışılmıştır. Çünkü Covid-19 pandemisi bulaşma hızı yüksek bir pandemidir. Toplum sağlığı açısından alınan önlemler ile bu bulaşma hızı düşürülmeye çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE YÖNTEMİ

COVID-19, ilk olarak Çin'in Vuhan Eyaleti'nde, 2019 yılının aralık ayının sonlarında belirti (ateş, öksürük, nefes darlığı) gösteren kişiler üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020 tarihinde tanımlanan bir virüs olup, önce Vuhan eyaletinde yer alan deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiştir. Daha sonra insandan insana bulaşarak Vuhan başta olmak üzere önce diğer şehirlere ve eyaletlere, daha sonra diğer dünya ülkelerine yayılmıştır. Koronavirüs ailesi hayvanlar ya da insanlarda hastalık oluşturabilen oldukça büyük bir virüs ailesidir. İnsanlarda, birkaç koronavirüsün soğuk algınlığından Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS) gibi daha şiddetli hastalıklara kadar solunum yolu enfeksiyonlarına neden olduğu bilinmektedir. Bu hastalığa, SAR-CoV-2 virüsü neden olmaktadır (Özşahin & Aribaş, 2021b).

Koronavirüs, toplumları birçok açıdan etkilemiş bulunmaktadır. Koronavirüsün ekonomik, politik, sosyolojik, antropolojik ve psikoloji yönden etkileri bulunmaktadır. İnsan ve hayvanlarda derin acılara, telefata ve ölümlere yol açan endemi ve pandemiler tarihin ilk dönemlerinden bu yana yaşanmış, sağlığı, psikolojiyi ve hayatı derinden etkilemiş, devletlerin yıkılmasına, hükümdarların değişmesine, toplumsal büyük göçlere yol açmıştır. Covid-19 yayılma hızı ile bir pandemik bir sağlık olayıdır (Aslan, 2020).

2.1. Araştırmanın Konusu

Koronavirüsün hızlı bir şekilde yayılmaya başlaması insanlar arasında bir panik durumu ortaya çıkarmıştır. Panik durumunda devletler bazı kararlar alarak sosyal hayatı kısıtlamaya yönelik bir duruma doğru yol almak zorunda kalmışlardır. Bu kısıtlamalar doğrultusunda ekonomik anlamda hayat sekteye uğramış bulunmaktadır. Özellikle hareket kısıtlamaları iktisadi faaliyet üzerinden ciddi bir yük oluşturmuştur. Seyahat kısıtlamaları yolcu hareketliliğini sona erdirmiş, eğitimde uzaktan eğitim modülüne geçilmiş, spor ve sanatsal etkinliklere ara verilmiş, konaklama endüstrisi durma noktasına gelmiştir. İşgücü piyasası açısından uzaktan çalışma modülüne geçilmiş, sosyal ve fiziksel mesafe kuralları çerçevesinde piyasanın fiziki çalışma sistemi değişmiş, bazı üretim noktalarında üretime ara verilmiştir (Soylu, 2020a). Bu durumlar

doğrultusunda hizmet sektöründeki işyerlerinin çalışmasına ara verilmesi ile hem işveren hem de çalışan ekonomik bir çıkmaza girmiştir. Bu sektörde çalışan kesim gelir kapısını kaybettiği için kendisine yeni bir iş bulma umuduyla çabalamak zorunda kalmıştır. Sürecin ne kadar süre ile böyle devam edileceği kestiremediği için hizmet sektöründe çalışan bireyler için bu durum belirsizlik yaratmakta ve ekonomik sıkıntıya girmişlerdir (Aykaç & Murat, 2020). Diğer sektörlerdeki bazı iş kolları çalışma hayatını evden devam ettirirken bazıları bu süreçte işsiz kalmıştır. Çalışma hayatına evden devam eden için bu yeni bir deneyim olmuştur ve home-office çalışma modeli deneyimlemeye başlamışlardır. Hem çalışma hayatı hem de ev hayatı bir arada yaşanması durumu insanların deneyim ve tutumlarını farklı ölçülerde etkilemektedir. Çalışma hayatı konusundaki bu yeni deneyim bütün çalışan kesimin çalışma hayatına bakış açısını da farklı yönlerden etkilemiştir (Sevimli, 2021). Bunun yanı sıra çalışma hayatına evden devam edenler için bir ekonomik kriz durumu söz konusu olmazken çalışma hayatına devam edemeyenler için bu süreç kaygı verici bir hal almaya başlamıştır. Bu durumda bireylerin ortaya koyduğu tutum ve davranışlarda aynı ölçüde değişmiştir. Sürecin belirsizliği, çalışan bireyin süreç içerisinde işsiz kalması ve gelir kaynağının elinden olağanüstü hâl durumu ile alınması bireylerin ekonomik hayatlarını sekteye uğratmış ve ekonomik bir çıkmazın içerisinde bırakmıştır. Bu ekonomik çıkmaz dünya genelinde bütün çalışma hayatını, ekonomik durumları, ekonomik zinciri, üretim ve tüketim değerlerini etkilemiş bulunmaktadır (Erol, 2020). Bu süreçte home-office çalışmayan ve işsiz kalmayan diğer kesim ise işyerlerine gitmeye devam etmiştir. Pandemi sürecinde işyerlerine giden bireyler ise virüsün bulaşma korkusu ile yüz yüze kalmışlardır. Çalışma hayatına bir şekilde devam etmeleri zorunlu kılınmıştır. Pandemi sürecinde virüs korkusu ile çalışan bireylerinde tutumları bu ölçüde değişiklik göstermiştir. Bir taraftan sağlık durumları tehlikeye girerken bir taraftan ise hayatlarını idame ettirmek amacıyla iş hayatına devam etmek zorunda kalmışlardır. Bu anlamda birey pandemi sürecinde ekonomik olarak, duygusal olarak veya sosyal hayat olarak birçok yönde etkilerini yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir (Sönmüş & Aydın, 2021).

Hizmet sektörü hayatımızın her alanında yer alan bir sektördür. Hizmet kavramının tanımı yapmak istersek somut kavramlar kullanmak oldukça güç olacaktır. Zira hizmet denildiğinde bir mal değil, malın sunuluş biçimi akla gelmektedir. Bu da özellikle müşteri memnuniyetinin önemli olduğu sektörler için gelişen teknolojiyle de

birlikte hizmet kavramının önemini gittikçe arttırmaya başlamıştır. Bundan yola çıkarak hizmet sektörü, ekonomide elle tutulur maddi ürünler dışında satışa sunulan faaliyetler, fayda veya tatminler olarak tanımlanabilecektir (Akdemir & Işık, 2017). Hizmet sektörünün çalışma alanı çok geniştir. Hizmet sektörünün içinde sağlık, konaklama, turizm, gıda, kafe, restoran vb. alalar yer almaktadır. Hizmet sektörünün çalışma şartları da bu anlamda kendi içinde değişiklik göstermektedir ama bu sektörün ortak amacı bireylere iyi ve kaliteli bir hizmet sunmaktır. Burada amaç bireylerin memnuniyet düzeylerini maksimuma çıkarmaktır. Hizmet sektöründeki çalışma sistemi esnek çalışma modeline dayanmaktadır. Bu alanda çalışan bireyler esnek çalışma sistemini kabul etmektedirler. Bu esnek çalışma modelinde standart mesai saati şeklinde değildir. Bu çalışma modelinde işyerleri çalışanlara esnek giriş ve çıkış saati sunmaktadır (Akdemir & Işık, 2017).

Hizmet sektörünün önemli kollarından birisi kafe sektörüdür. Kafe sektörünün ise görünen yüzü garsonlardır. Garson olarak çalışan bireyler kafeye gelen müşterileri verdikleri hizmetleriyle memnun etmeyi amaçlamaktadır. Kalite ve hız bu sektörün önemli bir unsurudur. Garson olarak çalışan bireylerden gelen müşteriye karşı güler yüzle hizmet verilmesi istenmektedir. Bir kafe için müşteri önemli bir konumdadır. Kafenin yüksek ciro yapmasını sağlamak için gelen müşterilerini memnun etmek ve tekrar gelmelerini sağlamaları gerekmektedir. Bu sektörde çalışan garsonların temiz, titiz ve düzenli olmaları gerekmektedir. Bu anlamda garsonlar her zaman bir kafenin görünen yüzü olmaktadır. Kafeyi temsil edenler her zaman bu çalışanlardır. Kafede garson olarak çalışmak esnek çalışma saatlerini kapsamaktadır. Giriş saatleri kafenin açılış ve kapanış saatine göre düzenlenmektedir. Kafede garson olarak çalışanların görevleri de kendi içinde ayrılmaktadır. Bunlar; komilik, runnerlık ve garsonluk. Müşteri memnuniyeti sağlayan, satış becerisi bulunan bireyler garson olarak daha ön planda durmaktadır. İletişimin bu anlamda etkisi önemlidir. İletişim kabiliyetinin yüksek olması gerekmektedir çünkü müşteri ile ikili diyaloglarında memnuniyet sağlamak buradaki asıl amaçtır. İletişimi yüksek olan garsonların kafe için yapacakları satışlarda yüksek olmaktadır. Genel olarak garson olarak çalışan bireylerden güler yüz, temizlik, titizlik, düzen ve özen gösterilmesi beklenmektedir (Akdemir & Işık, 2017).

Pandemi sürecinde alınan kararlar doğrultusunda kafe sektöründe bir kapanma süreci gerçekleşmiştir. Bu kapanma süreçleri ara ara kaldırılmış ve kafe işletmeleri açılmıştır. Bu açılma kararları ile garsonlar çalışma alanlarına geri dönmüşlerdir.

Toplum sağlığının tehdit altında olduğu bir dönemde garsonlar gelen müşteri ile birebir temas halinde olan kesimdir. Çünkü garsonluk hizmet sektörünün bir parçası olduğu için kafede gelen müşteriye hizmet etme durumundan ötürü temas kaçınılmazdır. Kafelerde çalışan garsonlar için birtakım kararlar gelmiştir. Maske, eldiven ve siperlik gibi. Bu önlemlerin yanında sağlık açısından kafelerin kapasiteleri düşürülmüştür. Garson görevi gereği bir masadan boş toplayıp, servis açmak, menü vermek, masayı silmek, kafenin genel temizliğinden sorumlu olmak, hazırlanan bir ürünü masaya götürmek ve getirmektir. Bu görevler yerine getirilirken temas durumu ortaya çıkmaktadır. Bunun haricinde garsonların müşteri ile diyalogları yani ikili ilişkileri, iletişimleri iyi olmak durumundadır. Pandemi sürecindeki garsonluk yapılan meslek gereği, inşalarla iç içe olma durumundan dolayı risk teşkil etmektedir. Pandemi dışından da garsonluk mesleğinde riskler bulunmaktadır ama pandemi süreci bu riskleri yükseltmiştir. Çalışırken maske her zaman yüzde olmak zorunda, eldiven takılmak zorundadır. Bu önlemlerle hem garsonların hem de gelen müşterilerin sağlığı korunması amaçlanmıştır. Ama gelen müşteriler bir şeyler yiyip içerken maskelerini çıkarmışlardır. Bu durumda da garsonlar için riskli bir durum oluşturmaktadır. Pandemi sürecinde garson olmak risk faktörlerinin yüksek olduğu bir alanda bulunmak anlamına gelmektedir (Akgül, 2020; Özkesen, 2015; Sülkü vd., 2021).

1970'ler sonrası yaşanan ekonomik durgunluk ve işsizlik nedeniyle esnek çalışma yaygınlık kazanmıştır. Kriz dönemlerinde iktisadi büyüme hızı zayıflamakta, yeni yatırımlar yapılamamakta, istihdam sağlanamamakta ve bunun sonucunda işsizlik artmaktadır. Bu nedenle, esneklik istihdamı arttıran ve işsizliği azaltan bir tedbir olarak görülmektedir (San, 2006). Part-time çalışma, “işçi ile işveren arasında karşılıklı anlaşma ile oluşan ve normal iş süresinden az olan düzenli çalışma” olarak tanımlanabilir. ILO, 1994 yılında kabul edilen 175 Sayılı Kısmi Süreli Çalışma Sözleşmesi'nde part-time çalışmayı; “normal çalışma sürelerinden az, sürekli ve düzenli olan ve gönüllü olarak yapılan çalışma” olarak tanımlamaktadır. Part-time çalışma, Avrupa ülkelerinde daha çok gençlerin, kadınların ve yaşlıların işgücüne katılımında büyük rol oynamaktadır. Ekonominin hizmet sektörüne kayması, işsizliğin artması ve kadın işgücünün büyümesi part-time istihdamı genişletmiştir (San, 2006).

Küresel ve yerel ekonomilerde uygulanan neoliberal politikalar çerçevesinde sermaye karşısında işçi sınıfının güç kaybetmesi yalnızca o kuşağın işçisini, köylüsünü ve küçük esnafını etkilememiş, gelecek kuşaklara da miras bırakılan bir yük olmuştur.

İşte bugünün öğrencileri ve işçileri o mirası devralan, üniversite eğitimi için gerekli maddi kaynağı çalışarak kendileri elde etme durumunda kalan kişilerdir. Öğrenciler hizmet sektöründe vasıf gerektirmeyen alanlarda, kariyer düşüncesinden uzak ve günü kurtarmak amaçlı çalışırlar. Öğrenciler hizmet sektöründe genellikle mağazalarda satış danışmanlığı, kafelerde garsonluk, çağrı merkezinde satış elemanlığı ve fast food restoranlarda dağıtımçı gibi rollerde çalışırlar. Öğrenciler sadece çalışma hayatına karşı değil eğitim hayatına yani öğrenciliklerine karşı da sorumludurlar. Bu yüzden part-time yani yarı zamanlı çalışırlar. Bu anlamda öğrencilerin çalışma hayatı ve çalışma süreleri sadece sosyal hayatları değil eğitim hayatlarını da etkilemektedir. Öğrenciler bu sarmal içerisinde eğitimleri, çalıştıkları işleri ve sosyal hayatlarını zaman kısıtı altında değerlendirmek zorundadırlar (Özkesen, 2015).

Öğrenciler ailelerinden üniversite eğitimleri için yeterli desteği alamayınca eğitimlerini sürdürebilmek için ekstra gelire ihtiyaç duyarlar. Öğrencilerin çalışmasındaki asıl etkenlerden biri ekonomik gereksinimleridir. Ailelerinden gelen desteklerin ve KYK'dan gelen burs ve kredilerin yetersiz kalması durumunda yaşamlarını devam ettirebilmek amacıyla emek piyasasına girmektedirler. Öğrencilerin çalışma nedenleri temel olarak ekonomiktir. Öğrencilerinin çalışmalarının bazı sebepleri vardır. Bunlar; barınma, ekonomik sebepler ve aileye yük olma durumudur (Özkesen, 2015).

Öğrencileri güvencesiz ve esnek bir şekilde çalışmalarının ekonomik sorunlarının yanı sıra bu işlerin ve işyerlerinin kısıtlı, iş talebinde bulunan gençlerin ise kalabalık oluşlarından kaynaklıdır. Çalışma hayatına giren öğrenciler işverene bağlı bir şekilde piyasa dahil olmaktadır. Piyasa dahil olan gençler esnek çalışma, part-time çalışmanın yanı sıra düşük gelirle çalışmaktadırlar. Öğrenciler çalışma hayatına girdikten sonra birer işçi konumundadırlar. 8 saatlik bir çalışma işveren ve öğrenci için yarı zamanlı yani part-time çalışma olarak adlandırılmaktadır. Kayıt dışı ve sözleşmesiz çalışmaları aldıkları ücretin asgari ücretin altında olmasına yol açmaktadır. Öğrenciler asgari ücretle çalışmayan, kayıt dışı ve sözleşmesiz çalışan işçiler oldukları için ücretlerini günlük olarak almaktadır. Ücretler ya o gün belirlenen tutardır ya da o gün toplamda çalıştığı saatin saatlik çalışma ücretine çarpılması sonucunda karşılık gelen tutardır. Saatlik bazda çalışma kafe vb. sektörlerde geçerlidir. Bu sektörlerde servis elemanı yani garson olarak çalışan öğrencilere uygulanmaktadır. Saatlik ücret bazında

öğrencilerin kazandıkları bu ücretin günlük asgari ücretin altında olduğu görülmektedir (Özkesen, 2015).

Ulusal ve uluslararası politika ve strateji oluşturmanın yanında daha mikro söylemleri ve pratikleri içeren hane halkı temelinde görünüm kazanan geçinme stratejileri de farklı ölçeklerde kurum ve kuruluşların hazırladıkları stratejilerin kendilerine etki etmediği alanlarda yoksullar bakımından önem taşımaktadır. Bu stratejiler arasında kırsal ile iletişimin kesilmemesi yanında, tüketim harcamalarının azaltılması, kalabalık hanelerin bir arada yaşaması ve bununla birlikte farklı yaştaki hane üyeleri özellikle çocukları çalıştırmaları vb. yoksullukla mücadelede yoksulların başvurdukları stratejiler arasında yer almaktadır. Bu stratejilerin içerisinde yoksul grupların yoğun bir şekilde dâhil olduğu istihdam türlerinden biri ise mevsimlik çalışmadır. Eğitim süreci içerisinde yer alan gençlerin başvurduğu yoksullukla mücadele stratejileri arasında mevsimlik istihdam önemli rol oynamaktadır. (Kahraman & Kahraman, 2016). Öğrenciler part-time olarak kafelerde garsonluk yaparken bunu eğitim süreçleri içinde geçimlik bir iş kolu olarak yani mevsimlik çalışma modelinde çalışmaktadırlar. Akademik süre içerisinde yani eğitim hayatları devam ettiği sürece part-time olarak garsonluk yapmaktadırlar. Öğrenciler eğitim hayatlarında kendilerinin geçimlerini sağlamak, ailedeki yükü azaltmak ve ekonomik olarak kendilerine bir refah sağlamak amacıyla part-time çalışmaktadırlar. Akademik eğitimleri bittikten sonra bu mesleği yapmamaktadırlar çünkü çalışma şartları ve verilen ücret bakımından devam etmek istememektedirler (Özkesen, 2015).

Bu bağlamda araştırmanın ana sorusu şöyledir:

“Covid-19 Pandemi sürecinde Karabük ilinde okuyan üniversite öğrencilerinin part-time çalışma nasıl etkilenmiştir/etkilenmektedir?”

Alt soruları şu şekildedir:

1. Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrencilerin çalışma hayatı nasıl şekillenmiştir?
2. Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrencilerin çalışma pratiklerinin sosyal hayatlarına etkileri nelerdir?
3. Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrencilerin ekonomik açıdan kendilerini sınırlandıran durumlar nelerdir?

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Covid-19 pandemisi ile ekonomik hayat sekteye uğramıştır. Covid-19 pandemisinde toplum sağlığı korunması amacıyla devlet birtakım kararlar ve önlemler almıştır. Bu kararlar ve önlemler doğrultusunda işyerleri kapatılmış, eğitime ara verilmiş, seyahatler kısıtlanmış ve yasaklanmıştır (Duran & Acar, 2020). Kapatılan işyerleri ile burada part-time çalışan öğrencilerin çalışma hayatındaki deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda araştırmanın amacı Covid-19 pandemi sürecinde Karabük ilinde okuyan üniversite öğrencilerinin part-time çalışma deneyimlerini ortaya çıkarmaktır.

Ekonomi insanların yaşamlarını devam ettirebilmek için üretme, ürettiklerini toplumsal olarak paylaşma ve bu paylaşma biçimleriyle beraber doğan ilişkilerdir. Ekonomik hayat ise bu ilişkilerin birey hayatındaki bütünü oluşturur. Covid-19 pandemisi sosyal ve ekonomik hayatı derinden etkilemiş ve durma noktasına getirmiştir. Üretim ve tedarik zinciri durmuştur. Birçok işyeri kapatılmış ve birçok insan işsiz kalarak ev içi ekonomileri zarar görmüştür (Aykaç & Murat, 2020). Eğitim süreci içerisinde yer alan gençlerin başvurduğu yoksullukla mücadele stratejileri arasında mevsimlik istihdam önemli rol oynamaktadır (Kahraman & Kahraman, 2016). Öğrenciler eğitim hayatlarında kendilerinin geçimlerini sağlamak, ailedeki yükü azaltmak ve ekonomik olarak kendilerine bir refah sağlamak amacıyla part-time çalışmaktadırlar (Özkesen, 2015). Part-time çalışma modelini eğitim süreci boyunca yani mevsimlik istihdam içerisinde yer alan öğrenciler garsonluk mesleğini bu açıdan tercih ederek yapmaktadırlar (Özkesen, 2015). Bu anlamda alınan kararlar ve kısıtlamalar doğrultusunda etkilenen önemli sektörlerden biri hizmet sektörüdür. Bu sektör çalışanları uzun bir süre işsiz kalmıştır. Garsonlar çalışma hayatındaki deneyimleri açısından pandemi sürecinde dikkat çekmektedir. çalışma hayatındaki deneyimlere örnek olarak part-time çalışan öğrencilerin pandemi sürecindeki çalışma hayatı ve deneyimleri bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

2.3. Literatür Taraması

Aydın ve Sönmüş 2021 yılında yayınladıkları *Türkiye’de ve G-20 Ülkelerinde Covid-19 Sürecinde Devletlerin Politikaları* başlıklı makalesinde Covid-19

pandemisinin sosyal hayatta ve ticaret hayatında kısıtlamaların başlamasına sebep olduğu dile getirilmiştir. Kısıtlamalar ile hizmet sektöründeki işletmelerin kapatılması, sokağa çıkma yasağı gibi önlemler şirket ve firmaların ekonomik açıdan sıkıntı çekmesine neden olmuştur. Covid-19 pandemisi ile işsizlikler yaşanmış ve yoksullaşma ile ekonomilerde daralmalar meydana geldiğini ortaya koymuştur. İşletmelerin, COVID-19 dolayısıyla istihdam kapasitesinde azaltmaya gitmesi, sokağa çıkma yasakları, işletmelerin belirli saatlerde faaliyet göstermesi veya tamamen kapatılmasına kadar giden önlemler ile iş gücündeki düşüşler ile ekonomik zorluk çektiklerini dile getirmiştir (Sönmüş & Aydın, 2021).

Samancı 2020 yılında yayınladığı *Küresel Bir Salgın: Covid-19* başlıklı makalesinde son yılların en büyük küresel problemi haline gelen Covid-19 salgını, gün geçtikçe daha kötü sonuçlara yol açmaya devam ettiğini dile getirmiştir Seyahat yasağı, sosyal ve fiziki önlemler ile Covid-19'un bulaşmasının önüne geçmek amaçlanmıştır. Bu önlemlerle beraber aileler ve topluluklar için sanal ve sosyal bağlantıyı teşvik edildiği dile getirilmiştir. Önlemler arasında ise, esnek çalışma, uzaktan çalışma, uzaktan eğitim, kalabalık ortamların önüne geçme, zaruri olmayan yerlerin kapatılması ve evde kalarak izolasyon sürecini gerçekleştirme önlemleri bulunmaktadır (Samancı, 2020).

Akkuş 2020 yılında yayınladığı *Koronavirüs ve Covid-19* başlıklı makalesinde SARS, MERS, Koronavirüs ve Covid-19 hastalıklarından bahsetmiştir. Hastalıkların hepsinin aynı virüs ailesinden geldiği dile getirilmiştir. Ayrıca bu hastalıklar için en önemli durumun sosyal izolasyon olduğu ortaya konmuştur. Şu anki ve daha sonraki yeni tip koronavirüsler için önlem alınması gerektiği, sosyal izolasyon, hijyen konularında dikkat edilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Akkuş, 2020b).

Temir 2020 yılında yayınladığı *Covid-19'un Sermaye Piyasaları Üzerine Etkisi* başlıklı makalesinde salgının yarattığı ekonomik krizden bahsetmiştir. Covid-19 sadece sağlıksal bir sorun olmaktan çıkmış ve sosyal, toplumsal ve psikolojik anlamdaki sorunları ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra ekonomik anlamdaki sorunlarda da önemli konular haline gelmiştir. Covid-19 pandemisiyle beraber ekonomik ve sağlıksal önlemler alınması gerektiği dile getirilmiştir. Covid-19 pandemisiyle birçok firma veya şirket faaliyetlerini durdurma noktasına gelmiştir. Çalışma düzenlerini değiştirmiş evden çalışma veya vardiya sistemi şekline geçmişlerdir. Alınan kararlar ile Covid-19

salgınının Türkiye ekonomisine vereceği zararların minimuma indirgenmesi hedeflenmiştir (Temir, 2020).

Sevimli 2021 yılında yayınladığı *Covid-19 Salgınının Toplumsal Etkileri* başlıklı makalesinde Covid-19'un sağlıksal açıdan eşitsizliği ortadan kaldırdığını dile getirmiştir. Sağlığın ticarileşmesinin ağır sonuçları ortaya konmuştur. Yeni dünya düzeni ve yeni normaller kavramlar üzerinde durulmuştur. İşsizlik ve yoksulluğun ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Pandemi sürecinde hizmet alma verme şekillerinde de değişimler gözlenmiş ve çalışma sistemlerinde değişimler görülmüştür. Covid-19 sosyal ağların kullanımını arttırarak ev içi çalışma ortamını zorunlu hale getirmiştir. Covid-19 ile bireyler Home Office yani esnek çalışma modelini deneyimlemişlerdir. Home Office kavramının yanı sıra eğitimde de uzaktan eğitim yöntemi benimsenmiş ve eğitim sosyal ağlar aracılığıyla evlere taşınmıştır (Sevimli, 2021).

Sülkü, Coşar ve Tokatlıoğlu 2021 yılında yayınladıkları *Covid-19 Süreci: Türkiye Deneyimi* başlıklı makalesinde sosyal hayat, ekonomik hayat ve sağlık sorunlarından bahsetmişlerdir. Salgının önüne geçilmesi için sosyal hayatı kısıtlayıcı önlemler alınmış olup, yeni normaller kavramı ortaya konmuştur. Covid-19'un halk sağlığını küresel çapta tehdit etmesiyle salgının kontrol altına alınması ve önlenmesine yönelik tedbirler tüm ülkelerin ana gündemi haline gelmiştir. Bu tedbirler; sokağa çıkma yasakları, karantina, seyahat sınırlamaları, hava yollarının kapatılması, okul ve işyeri kapatmaları ve sosyal mesafe, maske kullanma zorunluluğu gibi uygulamaları içermektedir. Covid-19'un ekonomik anlamda da olumsuz etkileri olmuştur. Ülkeler Covid-19'a yönelik aldığı tedbirlerle birçok üretim ve tedarik zincirini devre dışı bırakmak zorunda kalmıştır. Covid-19'a yönelik belirsizlik süreçteki daimi takibi ve ekonomik anlamdaki koşulların yeniden güncellenmesi zorunlu kılmaktadır (Sülkü vd., 2021).

Akgül 2020 yılında yayınladığı *SARS-CoV-2/COVID-19 Pandemisi* başlıklı makalesinde Covid-19'un tanısı, bulaşma yolu, epidemiyolojik verileri ve genetik özelliklerinden bahsetmiştir. Hastalık solunumdaki damlacıkları yoluyla bulaşma özelliği gösterdiği için solunum yolu enfeksiyonları arasında gösterilmektedir. Bulaşma hızı yüksek olan salgın daha çok ileri yaşlarda daha hızlı görülmektedir. Korunma yöntemleri olarak el yıkama, dezenfektan ile ellerin dezenfekte edilmesi, temasın

korunması için mesafeye dikkat edilmesi, maske takarak hastalığın yayılmasını önleme ve belirtilerin taşınması halinde 14 günlük karantina gösterilmiştir (Akgül, 2020).

Özşahin ve Arıbaş 2021 yılında yayınladıkları *Covid-19'a Yönelik Tutum ve Davranışların Değerlendirilmesi ve Bir Uygulama* başlıklı makalesinde Covid-19'un toplum sağlığını ciddi derecede tehdit ettiğinden bahsetmektedirler. Araştırma anket ve ölçeklerle yapılmıştır. Makalede virüsün dünya ekonomisi üzerinde yıkıcı etkilerinin olacağı dile getirilmiştir (Özşahin & Arıbaş, 2021a).

Aykaç ve Murat 2020 yılında yayınladıkları *Covid-19 ve Emek Piyasaları: Etkiler ve Muhtemel Yönelişler* başlıklı makalesinde salgının emek piyasası üzerindeki etkisinden bahsetmişlerdir. Covid-19 ile çalışma sürelerinin indirgenmesi, işsizliğin artması ve istihdam dışı paylarda düşüşlerin gözlemlendiği dile getirilmiştir. Çalışma hayatında kısmi zamanlı çalışma, aralıklı çalışma, uzaktan çalışma gibi çalışma sistemlerinin benimseneceği ortaya konmuştur. Covid-19 sadece ekonomik değil insan hayatını düzenini bozduğu için sosyal boyuta da sahiptir. Öncelik insan hayatının kurtarılması olduğu için ekonomi ikinci planda kalmıştır. Bu nedenle salgının yayılmasını önlemek ve kontrol altına almak için insanların sosyal etkileşimini en aza indirmek ve hatta sıfırlamaya yönelik tedbirler alınmıştır. Sosyal ortamlardaki temasın yoğun olduğu sektörlerde işyerleri geçici olarak kapatılmış, seyahat yasağı getirilmiştir. Tedbirlerin sosyal hayatı tecrit edici tarafları olduğu için günlük hayat yeniden şekillenmiş olup ekonomik durgunluğun yaşandığı dile getirilmiştir. Salgından etkilenen ülkelerde tedarik zincirindeki bozulmalar, üretimdeki duraksamalar ve tüketimdeki düşüşlerden bahsedilmiştir. Salgının yayılmasını hızının yavaşlatılması amacıyla sosyal ve fiziki önlemler alınmıştır. Bu anlamda işgücündeki arz, ulaşım yani seyahat kısıtlamaları ile bu sektörler doğrudan etkilenmiştir. İmalat zinciri, oteller, restoranlar, ticaret, turizm gibi alanlar ekonomideki üretimin tamamen veya kısmen kapatıldığı süreçler meydana gelmiştir. Kısıtlamalar doğrultusunda uzaktan çalışma, kısa çalışma veya diğer çalışma koşullarının benimsendiği ortaya konmuştur. Emek piyasalarındaki etkisi iki nokta etrafında ele alınmaktadır. İlki, çalışma süreleri, işsizlik ve kayıt dışı istihdam üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. İkincisi ise, salgın sonrası çalışma piyasasındaki çalışma düzenindeki değişimlere değinilmiştir. Bu yeni çalışma sistemleri uzaktan çalışma, kısa süreli çalışma şeklinde sıralanmaktadır (Aykaç & Murat, 2020).

Cinel 2020 yılında yayınladığı *Covid-19'un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler* başlıklı makalesinde Covid-19'un ülkeler üzerindeki ekonomik faaliyetlerine odaklanmakta ve ekonomi üzerindeki etkisini tartışmaktadır. Covid-19'un üretim ve tüketimde düşüşler meydana getirdiğinden bahsetmiştir. Sınırlı kaynaklar ile arz ve talep şokunun yaşandığını dile getirmiştir. Makalede öncelikle 1918 Küresel Gribi ve Ebola Salgını'ndan bahsedilmiş daha sonra ise Covid-19'un farklılıkları ortaya konmuştur. Pandemi en çok hizmet sektörünü etkilemiştir. Birçok ülke süresiz olarak kilitlenmiştir. İnsanlar evde çalışmaya ya da işe gitmemeye başlamıştır. İnsanlar kalabalık ve sosyal anlamda yoğunluğun olduğu müze, restoran, alışveriş merkezi ve toplu taşıma araçlarını kullanmamayı tercih etmektedirler. Bu durumdan tüm sektörler olumsuz yönde etkilenmektedir. Covid-19'un etkilerinden her sektör eşit olarak olumsuz etkilenmemiştir. Hijyenik malzeme satan firmalar bu durumdan faydalanabilirken başka sektördeki firmalar olumsuz sonuçlarını yaşamıştır. Hizmet odaklı ekonomilerde bozulmalar meydana geldiğinden bahsetmiştir (Cinel, 2020).

Bulut ve Pınar 2020 yılında yayınladıkları *Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik* başlıklı makalesinde salgının önüne geçilebilmesi adıyla alınan tedbirlerden, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin durma noktasına gelmesi ile değişen düzenden bahsetmektedir. Sosyal hareketliliğin yoğun olduğu yerlerde bireylerin birbirleriyle olan temasını kesmeyi ve sosyal izolasyonu sağlamak amacıyla alınan kararlar ve tedbirler küresel ölçekte olduğu gibi Türkiye'yi de ekonomik ve sosyal anlamda olumsuz etkilemiş ve sosyal yaşamı kesintiye uğratmıştır. Salgınla ekonomik sektörler zarar görmüş ve krizin ortaya çıktığı dile getirilmiştir. Kriz her sektörü aynı derecede etkilemediğinden ve bazı sektörlerin karlı çıktığından bahsetmiştir. İzolasyon ve hijyenin öneminin artmasıyla beraber temizlik ve dezenfekte malzeme satan firmaların satış ve üretimi artmıştır. Ticaret sanal ortama taşınmıştır. Salgının yayılmaması adına alınan tedbirler sonucu üretim hacmi daralmış, bu da arzın azalmasına neden olmuştur. Çalışma hayatına yönelik alınan kararlar ve tedbirlerle üretim azalmış ve bireylerin işlerini ve gelirlerini kaybetmesine sebep olmuştur (Bulut & Pınar, 2020).

Soylu 2020 yılında yayınladığı *Türkiye Ekonomisinde Covid-19'un Sektörel Etkileri* başlıklı makalesinde Covid-19'un sosyal, toplumsal ve psikolojik yönleri ile çok yönlü bir salgın olduğundan bahsetmektedir. Covid-19'un önemli etkilerinden birinin ekonomik bozulmalar olduğunu dile getirmiştir. Türkiye ekonomisi açısından

değerlendirildiğinde fiziki kısıtlamaları ekonomik faaliyet üzerinden yük oluşturmuştur. Seyahat kısıtlamaları yolcu hareketliliğini sona erdirmiş, eğitimde uzaktan eğitim modülüne geçilmiş, spor ve sanatsal etkinliklere ara verilmiş, konaklama endüstrisi durma noktasına gelmiştir. İşgücü piyasası açısından uzaktan çalışma tercih edilmiş, sosyal ve fiziksel mesafe kurallarıyla çalışma sistemini değiştirmiş, bazı üretim sektörlerinde üretime ara verilmiştir. Kısacası COVID-19 toplumsal yaşantının sosyal ve ekonomik başta olmak üzere tüm taraflarını etkilemiştir. Temel ihtiyaç kategorisine giren hizmet sektörleri dışındaki sektörler durma noktasına gelmiştir (Soylu, 2020b).

Ahmadi 2020 yılında yayınladığı *Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri* başlıklı makalesinde Covid-19'un sosyal, politik ve ekonomik etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Virüsün toplum üzerindeki etkileri farklı boyutlarıyla tartışılmıştır. Alınan tedbirler ve getirilen kısıtlamalar doğrultusunda sosyal hayatta vakit geçirme kavramında farklılıklar olduğunu dile getirmiştir. Eve ayrılan sürenin artması ile ev hayatındaki değişikliklerin meydana geldiğinden bahsedilmiştir. Kişiler arası temas ile yaygınlık kazanan bu hastalık, kişilerin sosyal yaşamlarını ve ilişkilerini yeniden yapılandırmayı gerekli kılarak büyük etkilerde bulunmuştur. Fiziksel bağlamda gerçekleşen sosyal ilişkiler bir süre askıya alınmış, dijital platformlar vasıtasıyla devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bireysel sağlığı korumanın yanında toplumsal sağlığı korumak önemli bir konu haline gelmiştir. Pandemi süreci ile toplu olarak gerçekleştirilen törenlerin önüne engel konulduğundan bahsedilmiş ve uzaktan duysal bir paylaşım olduğu dile getirilmiştir. Ekonomik anlamdaki değişimlere bakıldığında e-ticaret, esnek çalışma ve evde çalışma gibi kavramların öne çıktığı bir süreç ortaya konulmuştur. Bu anlamda en çok zararı gören alanın ekonomi olduğu ortaya konmuştur (Ahmadi, 2020).

Aslan 2020 yılında yayınladığı *Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19* başlıklı makalesinde insan ve hayvanlarda derin acılara, telefata ve ölümlere yol açan endemi ve pandemiler tarihin ilk dönemlerinden bu yana yaşanmış, sağlığı, psikolojiyi ve hayatı derinden etkilemiş, devletlerin yıkılmasına, hükümdarların değişmesine, toplumsal büyük göçlere yol açtığını dile getirmiştir. Bu çalışma, hayatı her boyutu ile derinden etkileyen güncel pandemi olan Covid-19 önceliklidir. Covid-19 henüz içerdiği belirsizlikler nedeniyle endişelere yol açmaktadır. Ammas Vebası, Kara Veba, Kolera, İspanyol Gribi, Hong Kong Gribi, Çiçek Hastalığı, Domuz Gribi, Kuş

Gribi, HIV/AIDS ve Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi hakkında bilgiler vermiştir (Aslan, 2020).

Ekiz, İlman ve Dönmez 2020 yılında yayınladıkları *Bireylerin Sağlık Anksiyetisi Düzeyleri ile Covid-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması* başlıklı makalelerinde Covid-19'un sağlık anksiyetesi düzeylerinin yükseldiği, kişilerin özgürlüklerinin kısıtlanmış olduğu, işini kaybetme, hasta olma, sevdiklerini kaybetme korkusuyla psikolojik olarak etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Bu yıpranmayla beraber bağışıklık sistemlerinin zayıfladığı düşüncesi ve Covid-19 pandemisine karşı korunabilme algılarının ne düzeyde olduğu belirlemek üzere bu çalışmayı yapmışlardır. Çalışma anket formu ile online yapılmıştır. Araştırmaların bulgularına göre bireylerin sağlık anksiyetesi ve salgını kontrol düzeyleri demografik değişkenlerden etkilenmektedir. Covid-19 salgını kontrol algısının yaş ve eğitimden etkilendiği tespit edilmiştir. Sağlık anksiyetesi düzeyinin COVID-19 salgını kontrol algısını negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri arttıkça salgının kontrol edilmesine yönelik algıları düşmektedir. COVID-19 salgının kontrol algısına yönelik bulgular değerlendirildiğinde katılımcıların en yüksek puan ortalamalarının kişisel kontrol boyutunda olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle medya ve sosyal ağlarda sıkça dolaşan kişisel hijyen, sosyal mesafe ve el yıkama sıklığına yapılan vurgunun bireylerde bu farkındalığın oluşmasında katkısı olduğu söylenebilir. Araştırma sonucunda salgına yönelik müdahaleler tasarlanırken veya uygulanırken sosyal etkilere de önem verilmesi gerektiği dile getirilmiştir (Ekiz vd., 2020).

Duran ve Acar 2020 yılında yayınladıkları *Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri* adlı makalesinde 21.yüzyılda dünya nüfusunun etkisi altında kaldığı beş önemli salgından bahsetmiştir. Bu salgınlardan birisi de Covid-19'dur. Covid-19'un sadece sağlık açısından değil ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik etkileri olduğundan da bahsetmişlerdir. Dünya ekonomisi üzerindeki Covid-19 etkilerini ele almışlardır. Covid-19 salgınıyla beraber ülkeler birtakım önlemler almışlardır. Bunlar; seyahatlerin yasaklanması, işyerlerinin kapatılması, sosyal izolasyon, sokağa çıkma yasağıdır. Yasaklamalarla beraber turizm, eğitim, yurtiçi ve yurtdışı hizmetler olmak üzere birçok alanda da etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmalarındaki önemli noktalardan bir tanesi kamu sektörü üzerindeki Covid-19 etkisidir. Oteller, lokantalar ve kafeler kapatılması, toplu taşıma ve

uçak seyahatlerinin durması gibi birçok konu üzerinde durulmuş ve bu durumun ekonomik daralma yaratacağından bahsetmişlerdir (Duran & Acar, 2020).

Üstün ve zifti 2020 yılında yayınladıkları *Covid-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem zerine Etkileri: Bir Değerlendirme alışması* başlıklı makalelerinde Covid-19'un sadece tıbbi değer sosyal, politik, mesleki, ekonomik, ahlak ve etik üzerine bazı sonuçlara sebebiyetler verdiğinden bahsetmişlerdir. Sosyal izolasyonun her yaş grubu için geçerli olması gerektiği dile getirilmiştir. Covid-19'un eğitim üzerine etkisi, seyahat yasaklamasına etkileri, ekonomik duruma olan etkisi, sosyal izolasyon üzerine etkisi ele alınmıştır. Ekonomik anlamdaki etkilerine bakıldığında Covid-19'un olumsuz etkilerinin iş hayatında yayılma göstereceğinden bahsetmişlerdir. Bunun yanın düşen üretim, artan tüketimle beraber ekonomik verilerdeki düşüşleri ele almışlardır. Pandemi ile mücadelede ekonomik anlamda normalleşmeyi de geri kazanma çabası olarak görmek gerekir. Covid-19 ile lojistik, ulaşım, turizm, konaklama gibi sektörler ciddi zararlarla karşı karşıya kalmıştır. Seyahat yasakları, karantina önlemleri ve sınır kapatmaları gibi müdahalelerinde etkisi ile birçok işçinin işe gidememesinde bahsedilmiştir. Esnek alışma modelleri ve Home Office gibi farklı çalışma modelleri hakkında açıklamalar getirmişlerdir (stn & zifti, 2020).

Akça ve Küçükoğlu 2020 yılında yayınladıkları *Covid-19 ve İş Yaşamına Etkileri: Evden alışma* başlıklı makalelerinde uzaktan çalışma, evden çalışma ve tele-çalışma gibi farklı kavramları ele almışlardır. Hastalığın bulaşma hızını önlemek için yeni bir çalışma modelinden bahsedilmiştir. Kısıtlamalarla beraber bazı iş kolları uzaktan yani evden çalışma modelini esas alarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Bu alışma modelinin yanına esnek çalışma modeli de eklenmiştir. Covid-19'un sosyal ve ekonomik etkileri arasında uzaktan eğitim ve uzaktan çalışma modeli gösterilmiştir. Covid-19'un imalat, finansal hizmetler, eğitim, petrol-gaz, inşaat-emlak, otomotiv, havacılık, turizm, taşımacılık gibi sektörler üzerindeki olumsuz etkilerinden bahsetmişlerdir. Covid-19 ile dijital dönüşümü etkileyen şey uzaktan ya da evden çalışma modeli olmuştur. Uzaktan alışma modelinin iş hayatındaki l zamanları değerli hale getirip üretkenliği arttırdığından bahsetmektedirler. Uzaktan alışma modeli iş hayatında önemli bir ayrıma sebep olmuştur. Bu ayırım yüksek nitelikli çalışanların işlerini eve taşıyarak iş hayatına devam etmeleri diğer i se temel beceri ve yeteneklere sahip kişilerin bu modeli esas alarak çalışmadığı için işini kaybetmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak iş yapısında önemli değerşmeler meydana gelmiş, insanlar

yeni hayat düzenleri oluşturmuş ve planlarını bu doğrultu da yapmaya başlamışlardır (Akca & Küçüköğlü, 2020).

Yürekli 2020 yılında yayınladığı *Çalışma Hayatında Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Etkileri çalışmasında* başlıklı makalesinde Covid-19'un iş hayatına olan etkisini dile getirmiştir. İşveren ve işçi arasındaki ekonomik bağlamı değerlendirmiş ve iki tarafın haklarını belirtmiştir. En önemli başlıklardan biri olan evden çalışma modeline değinmiştir. Diğer taraftan ise Covid-19'un bir iş kazası mı yoksa meslek hastalığı mı olduğu konusundaki soruya cevap bulmaya çalışmıştır (Yürekli, 2020).

Korkusuz 2020 yılında yayınladığı *Çalışma Hayatında Covid-19 Pandemisine Maruz Kalanların Sosyal Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi* başlıklı makalesinde iş kazası ve meslek hastalığı kavramları ve farkları tartışılarak COVID-19'a yakalanmanın iş kazası veya meslek hastalığı olarak niteliğini tanımlamışlardır. Bu araştırmalar neticesinde COVID-19'un hangi durumlarda iş kazası veya meslek hastalığı sayılabileceği hakkındaki görüşler ele alınmıştır. Covid-19 bazı özellikleri ile iş kazası tanımına bazı özellikleri ile de meslek hastalığı tanımına girmektedir. Sonuç olarak Covid-19'un sağlık çalışanları için meslek hastalığı olarak değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Korkusuz, 2020).

Erol 2020 yılında yayınladığı *Covid-19'un Çalışma Hayatına Yansımaları: Salgından Etkilenen Bazı Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler* başlıklı makalesinde öncelikle Covid-19'un çalışma hayatına olan yansımaları ardından salgından etkilenen bazı ülkelerin soruna ilişkin aldıkları önlemlere değinilmiştir. Covid-19 ile mücadelede işçi ve iş verinin rollerini ele almışlardır. Covid-19 sadece toplumsal sağlık açısından değil ekonomik anlamda da tehdit oluşturmaktadır. Covid-19 tedarik zincirinde aksamalara neden olmuş, tüm işletmeler ciddi sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Sosyal mesafeyi korumak amacıyla getirilen seyahat yasakları, sınırların kapatılması, karantina önlemlerinin alınması işçilerin işyerlerine ulaşma engeli ile karşılaşması veya iş yapamayacak durumda olmasına sebep olmuştur. Covid-19'un ekonomik şoklarla çalışma hayatını üç yönde etkileyeceğini dile getirmiştir. Bunlardan birincisi savunmasız belli gruplar, ikincisi işlerin miktarı, son olarak ise işlerin kalitesinin etkileneceği savunulmuştur. Ayrıca çalışanları orantısız yönde etkileyeceğini dile getirmiştir (Erol, 2020).

Öğünç 2021 yılında yazdığı *Pandemi Zayıyatı- Bir Yıldan 35 Hayat Hikayesi* adlı eserinde 35 farklı meslekte çalışan insanların hayatına değinmiştir. Virüsün bu hayatlar üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Virüsün başlangıcı ve şu anki konumunu esas alarak iki farklı görüşme yaptığı 35 kişinin bir yılda değişen hayat hikayelerini gözler önüne sermiştir. Ekonomik, sosyal, psikolojik etkenlerin nasıl değişimlere uğradığı, ev içi yaşam, home-office çalışma veya sokağa çıkmanın zorunlu olduğu mesleklerin deneyimlerini ortaya koymuştur (Öğünç, 2021).

Şahin 2021 yılında yazdığı *Kırılğan Hayatların Güvencesizliği ve Kayıtsızlık Kültürü* adlı eserinde Covid-19 pandemisinin etkilerini kapitalizm, risk toplumu analizleri bağlamında değerlendirmiştir. Pandemiyle beraber kuryelerin mesleklerini icra etmelerini reklamlar üzerinden değerlendirmiştir. Covid-19 ile beraber işsizlik ve riskler üzerinde hayat savaşı vermeye çalışanların kırılğan hayatlarına ışık tutmuştur. Pandeminin gündelik hayattaki izine değinmiştir (Şahin, 2021).

Cesare 2020 yılında yazdığı *Egemen Virüs: Kapitalizm Nefessiz Bırakır* adlı eserinde devletlerin sınırlarını aşan, vatanseverlik duvarlarını yıkan Covid-19 virüsünden bahsetmiştir. Virüs ile kapitalizmin acımasız taraflarını ortaya koymaya çalışmış, ekonomik sistemin çarklarını analiz etmiştir. Virüsün ekonomik sistemdeki çarka olan etkisini dile getirmiştir. Bağışıklık demokrasinden bahsetmiş, mecburi mesafelerden dijital kontrole kadar varoluşsallığın nasıl etkilendiğine değinmiş ve politik yanlarını ortaya koymaya çalışmıştır (Cesare, 2020).

Bayındır 2020 yılında derlediği *Salgın: Tükeniş Çağında Dünyayı Yeniden Düşünmek* adlı eserinde Covid-19'un bilim, ekonomi, siyaset, tarih, çevre, toplumsal cinsiyet, sosyoloji, psikoloji, halk sağlığı, tıp tarihi, felsefe, edebiyat, medya, kültür ve sanat bağlamında dünyayı yenden düşünmeye itiyor. Salgınların dün, bugün ve yarına olan etkileri hakkındaki görüşlerini sunuyor. Farklı çerçevelerden salgınlara bakarak analizlerini dile getiriyor (Bayındır, 2020).

Çolak 2020 yılında derlediği *Salgın Ekonomisi* adlı kitabında Covid'19'un dünya ekonomisine olan etkilerini dile getirmiştir. Karantina önlemlerinden, ülke ekonomilerinden, arz ve talep şoklarından bahsetmiştir. Ülkelerin aldıkları önlemler ile Covid-19'un nasıl kontrol altına alındığı ya da nasıl körüklendiğini ortaya koymuştur. Covid-19 ile yeni yönelişler olduğunu dile getirmiştir. Ekonomik mücadeleler, iktisadi

teoriler hakkında bilgiler ortaya konulmuştur. Covid-19 ile iktisadi, siyasi, çevresel vb. ortaya çıkan sorunlar anlatılmıştır (Çolak, 2020).

Crawford 2019 yılında yayınladığı *Ölümcül Yakınlıklar: Mikroplar Tarihimizi Nasıl Şekillendirdi?* adlı eserinde dünya tarihinde salgına neden olmuş hastalıkları kaleme almıştır. Salgınların hayatımızdaki etkileri dile getirilmiştir. Ekonomik, sosyal, tıbbi, psikolojik yönleri ortaya konmuştur. Mikropların nasıl evrimsel bir süreç getirdiği ve mikrop tarihini ortaya koymuştur (Crawford, 2019).

Sherman 2020 yılında yayınladığı *Dünyamızı Değiştiren On İki Hastalık* adlı eserinde on iki hastalığı, hastalığın sosyal, siyasal, toplumsal ve ekonomik yönlerini ortaya koymuştur. Hastalıkların tarihleri ele alınmış, köken, etken, aşı, karantina başlıkları altında hastalıklar detaylı olarak ortaya konmuştur (Sherman, 2020).

Nikiforuk 2020 yılında yayınladığı *Mahşerin Dördüncü Atlısı: Salgın ve Bulaşıcı Hastalıkların Tarihi* adlı eserinde dördüncü atlı olan ölümden bahsetmiştir. Hastalıkların bulaşıcılıkları ve salgınların etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Büyük yıkımlar yaratan salgınlar ele alınmış, bu salgınların sosyal, kültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik etkileri dile getirilmiştir. Ölümün hayatın her anında olduğu ve hastalıklar ile bizimle yaşadığı ortaya konmuştur (Nikiforuk, 2020).

Yapılan literatür taramasında Covid-19'un sosyal, toplumsal, mesleki, ekonomik ve sağlıksal açıdan nasıl etkiler bıraktığı ortaya konulmuştur. İş hayatı, işçi, işveren, işsizlik bağlamları literatürün ana konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda iş hayatındaki yeni roller, yeni çalışma düzeni, yeni normaller hakkında bilgiler verilmiştir. Covid-19 sadece sağlıksal açıdan bir etki yaratmamış toplumun her alanına nüfuz ederek insanları etkisi altına almıştır. Çalışan bireyler Covid-19'un yarattığı iş hacmindeki daralma sebebiyle işsizlik korkusunu yaşamıştır. Covid-19 ile iş hayatına uzaktan çalışma, esnek çalışma, kısmi çalışma, aralıklı çalışma ve home-office çalışma modellerini alternatif bir yöntem olarak ortaya koymuştur.

Yapılan çalışmalarda üretim ve tedarik zincirlerinin Covid-19 etkisi altında kaldığı ve bazı firma ve şirketlerin bu dönemden zararlı çıktığını bazılarının ise kar yapmaya başladığını dile getirmişlerdir. Karlı firma veya şirketlere bakıldığında daha çok maske, dezenfektan gibi hijyen malzemelerini tedarik eden firma ve şirketler olduğu ortaya konulmuştur.

Covid-19 toplumların normallerini değiştirmiştir. Toplumsal hayatı sekteye uğratmıştır. Sağlıksal açıdan alınan önlemler toplumlardı büyük ölçüde etkilemiş ve bu önlemler tedbirlerle devam etmiştir. Bu tedbirler arasında seyahat yasağı, sokağa çıkma yasağı, işyerlerinin kapatılması, bazı tedarik zincirlerinin geçici süreyle kapatılması ya da ara verilmesi, sosyal yaşama ara verilmesi, eğitimin uzaktan devam etmesi yer almaktadır. Covid-19 ile bireyler daha çok evde zaman geçirmeye başladığı için dijital platformlar bu noktada daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Dijitalleşmenin artması ile iş hayatındaki yeni çalışma düzeni oluşturulabileceği fikri ortaya çıkmaktadır. İş hayatı hakkındaki diğer önemli bir durum ise insanların işsizlik sorunu ile baş etmeye çalışmasıdır. Alınan tedbirler doğrultusunda çalışanlar üçe ayrılmıştır. Birincisi işi eve taşıyabilen ve home-office çalışabilen kesimdir. İkincisi işe devam etmek zorunda olan ve sağlığını tehlike atan kesimdir. Sonuncusu ise işyerlerinin kapatılması ile işsiz kalan kesimdir.

Bu çalışmayı yapma amacımız hizmet sektöründe garson olarak part-time çalışan öğrencilerin Covid-19 sürecinden nasıl etkilendiklerini ve bu süreçte yaşadıkları ekonomik deneyimleri elde etmeye çalışmaktır. Alınan tedbir ve yasaklar doğrultusunda geçici süreyle kapatılan işyerleri arasında kafede garson olarak part-time çalışan üniversite öğrencilerinin bu süreci nasıl deneyimledikleri ve çalışma deneyimleri konusunda yaşadıkları sıkıntıları ortaya koymak bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Nitel yöntemler derin ve ayrıntılı konularda çalışmaya imkan verir (Patton, 2018, s. 14). Nitel yöntemler çok az sayıda kişi ve durum üzerinde çok daha fazla ve detaylı bilgi edinilmesine olanak sağlar (Patton, 2018, s. 14). Nitel araştırma insan doğasını anlamlandırmak amaçlı olarak yapılır. Burada edinilecek olan bilgiler kişinin deneyimlerini, tercihlerini, sosyal hayatlarını, kendi duygu ve düşüncelerini içereceği için bunlar kişiden kişiye farklılık gösterecektir. Bu farklılıkları anlamak ve yorumlamak için ise nitel bir araştırma yaparak derinlemesine yoğun bir içerik elde edilir. Nitel araştırmalar bireylere hikayelerini ve deneyimlerini paylaşma imkanını sunmaktadır (Creswell, 2013, s. 48). Nitel araştırmada katılımcılara sorulan sorular çok kısıtlayıcı seçenekler barınmadığından kaynaklı olarak kendilerini daha rahat ifade

edebilirler. Katılımcıların rahat ifade edebilmesi araştırmaı bilgi alma açısından pozitif yönde etkileyecektir. Bu noktada, nitel araştırma, gelişen ve değişen dünyamızı ve oluşan yeni anlayışları ve beraberinde gelen sorun ve mücadeleleri detaylı bir şekilde anlamamıza olanak sağlayacak yeni pençeler açmaktadır (Bayyurt & Seggie, 2015, s. 14) .

Covid-19 pandemi süreci tüm dünyayı etkisi altına almış bir sağlık problemidir. Pandemi süreciyle beraber Türkiye bu sağlık problemin önüne geçebilmek amacıyla sosyal ve ekonomik anlamda bazı kararlar almak zorunda kalmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda çalışan bireylerin özellikle hizmet sektöründe part-time çalışan üniversite öğrencilerinin deneyimleri ön plana çıkmaktadır. Çalışma hayatındaki deneyimlerin doğru şekilde analiz edilmesi ve sonuçların ortaya çıkarılması için nitel araştırma yapılmıştır. Hizmet sektöründe garson olarak part-time çalışan üniversite öğrencilerinin çalışma hayatındaki deneyimlerini daha iyi yorumsayabilmek ve bu Covid-19 pandemi süreci ile yaşadıkları hikayeleri daha iyi kavrayabilmek amacıyla bu çalışma nitel araştırma ile ortaya konulmuştur.

Covid-19 Pandemi süreci ile hizmet sektöründe garson olarak part-time çalışan üniversite öğrencilerinin çalışma deneyimleri göz önüne alındığında bireylerin bu deneyimlerle beraber yaşadıkları sosyal hayat, bu sürece yükledikleri anlam ve görüşler daha iyi analiz edilebilmesi için bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik araştırma deseni esas alınarak ortaya konmuştur. Fenomenolojik yaklaşım bireysel evrenin araştırılmasıdır. Yani fenomenoloji yaklaşımının temelini bireysel tecrübeler oluşurmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmacı katılımcının kişisel (öznel) tecrübeleri ile ilgilenmekte, bireylerin algıladıkları ve olaylara yükledikleri anlamları incelemektedir (Baş & Akturan, 2017, s. 86). Fenomenoloji, sosyal gerçekliği anlamak için sosyal gerçekliğin oluşturduğu insan deneyimleri üzerine odaklanır (Ersoy & şaban, 2019, s. 54). Bu gerçeklik açıklanırken araştırılan olgu üzerindeki düşünceler bertaraf edilmelidir ve tarafsız bir şekilde araştırma sürdürülmelidir. Çünkü fenomenolojik araştırma katılımcının deneyimlerini baz aldığı için insanların deneyimlerini anlamlandırmalarını ortaya çıkarmaya çalışır. Bu deneyimler insanların düşüncelerini, davranış biçimlerini, tepkilerini, davranıştaki amaçlarını, aynı olgu üzerindeki farklı algılarını ortaya koymaktadır. Bu olgular gündelik yaşamdan kaynaklı olarak ortaya çıktığı için gündelik yaşamda bu olguların nasıl gelişip şekillendiğini analiz etmemize yardımcı olacaktır. Fenomenolojinin temel amacı bir fenomenle ilgili

bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir (Creswell, 2013, s. 86). Yani buradaki amaç olguların bir gerçeğe bağlı kalmadığı, çeşitli bağlamlarda ele alınabileceğini ortaya koyarak olguların gerçek anlamını yorumlamaya çalışmaktadır. Bu sayede elde edilen bilgilerin geniş kapsamda ele alınmasını sağlayacaktır.

Saha araştırması boyunca kaç kişi ile görüşüleceğini yani katılımcı sayısı belirlenirken, katılımcılardan alınan cevapların, ortaya çıkan kavram ve süreçlerin birbirini yinelemeye başlaması önemlidir. Bu literatürde verilerin “doyum noktası” olarak geçmektedir (Patton, 2018, s. 246). Verilerin doyum noktasına ulaştığı yerde yani verilerin artık tekrarlanmaya başladığı yerde araştırmaya son verilir. Araştırma bu noktada doyum noktasına ulaşarak artık yeni bir cevabın ortaya çıkmayacağını göstermektedir.

Araştırmanın veri toplama aracı derinlemesine görüşme olarak belirlenmiştir. Görüşme bir araştırmacı ile üyenin ortak ürünüdür (Glesne, 2020, s. 238). Görüşme bu ortak ürünün derin anlamının yorumsanması ile ilgilidir. Görüşmedeki temel argümanlardan bir tanesi sözlü iletişim olduğu için insanların gündelik hayatlarındaki konuşmalarını kapsamaktadır. Konuşmalar insanların gündelik hayatlarını, davranışlarını ve nedenlerini, deneyimlerini, hayattaki tutumlarını içerir. Yapılan görüşmeler ile bu içeriklerin hepsine ulaşılması daha kolay olacaktır. Bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyimlerini ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olması ve iletişimin en yaygın biçimi olan konuşmayı temel almasından dolayı görüşme tercih edilir. Bu sayede sınırlılığı ve yapaylığı ortadan kaldırır (Yıldırım & Şimşek, 2021, ss. 133-134). Bu anlamda görüşmelerde bilgiler yoğun ve derinlemesine alınır. Görüşmelerde katılımcılar kendilerini ifade etme, deneyimlerini açıklama, olguların nedenlerini açıklama açısından gündelik hayatta konuştukları, düşündükleri, davrandıkları ve kurguladıkları şekilde ortaya koyacaklardır. Duygu ve düşüncelerini daha doğru şekilde anlatarak daha uygun veriler ortaya koyup araştırmanın amacına hizmet ederler. Fenomenolojik bir araştırmada katılımcıların deneyimleri ön planda olduğu için bu deneyimlerin açık ve anlaşılır olarak elde edilmesi, yararlı verinin sağlanması ve deneyimlerin, davranışlarının, tercihlerinin ortaya konması açısından görüşme seçilmiştir. Araştırılan konu Covid-19 Pandemi sürecinde Karabük ilinde okuyan üniversite öğrencilerinin part-time çalışma deneyimlerini baz aldığı için görüşme tekniği seçilmiştir. Görüşme tekniği ile bu deneyimler derinlemesine elde

edilerek verilerin toplanması amaçlanmıştır. Aşağıda görüşme yapılan katılımcılara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı bilgisi	Haftalık Çalışma Saati	Saatlik Ücret	Cinsiyet	Eğitim	Bölüm	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi
K1	48 Saat	15 TL	Erkek	Üniversite	Hemşirelik	100. Yıl	19.02.22
K2	48 Saat	10 TL	Kadın	Üniversite	Felsefe	100. Yıl	21.02.22
K3	48 Saat	15 TL	Kadın	Üniversite	Uluslararası İlişkiler	100. Yıl	25.02.22
K4	48 Saat	12 TL	Kadın	Üniversite	Felsefe	100. Yıl	28.02.22
K5	32 Saat	10 TL	Kadın	Üniversite	Çocuk Gelişimi	100. Yıl	08.03.22
K6	48 Saat	10 TL	Kadın	Üniversite	Hasta Bakım	100. Yıl	08.03.22
K7	48 Saat	12 TL	Kadın	Üniversite	Coğrafya	100. Yıl	08.03.22
K8	54 Saat	14 TL	Erkek	Üniversite	Girişimcilik	100. Yıl	08.03.22
K9	48 Saat	12 TL	Erkek	Üniversite	Turizm ve Otel İşletmeciliği	100. Yıl	19.03.22
K10	48 Saat	12 TL	Erkek	Üniversite	İktisat	100. Yıl	20.03.22
K11	48 Saat	10 TL	Erkek	Üniversite	Tarih	100. Yıl	25.03.22
K12	48 Saat	12 TL	Erkek	Üniversite	Enerji Mühendisliği	100. Yıl	25.04.22
K13	48 Saat	10 TL	Erkek	Üniversite	Sosyal Hizmetler	100. Yıl	27.04.22
K14	60 Saat	15 TL	Erkek	Üniversite	Metalurji ve Malzeme Mühendisliği	100. Yıl	30.04.22
K15	54 Saat	14 TL	Erkek	Üniversite	Matematik	100. Yıl	05.05.22
K16	48 Saat	12 TL	Erkek	Üniversite	İlahiyat	100. Yıl	20.05.22
K17	48 Saat	15 TL	Erkek	Üniversite	Bilgisayar Mühendisliği	100. Yıl	24.05.22
K18	48 Saat	10 TL	Erkek	Üniversite	Uluslararası İşletmecilik	100. Yıl	24.05.22
K19	48 Saat	10 TL	Erkek	Üniversite	Uluslararası İlişkiler	100. Yıl	28.05.22
K20	60 Saat	15 TL	Erkek	Üniversite	İngilizce İşletme	100. Yıl	01.06.22

Veri analizi ve işleminde MAXQDA tercih edilmiştir. MAXQDA nitel verilerin işlenmesi ve çözümlenmesinde yardımcı olan bir programdır (Saldana, 2022). Yapılan bütün görüşmelerin verilerinin işlenmesi için ilk olarak tüm görüşme deşifreleri MAXQDA proje dosyasına aktarılmıştır. Daha sonra bir ön kodlama ve geçici kodlama yapılmıştır. Bütün kodların açık ve anlaşılır olması ana ve alt kodlarla kodlama anahtarı oluşturulmuştur (Saldana, 2022). Oluşturulan kodlama anahtarı ile görüşmeler

kodlanmaya başlanmıştır. Görüşmelerin kodlanması sürecinde kodlamalar gözden geçirilerek ikinci/üçüncü kodlamalara tabi tutulmuştur. Verilerin işleme aşamasındaki bu yollar sayesinde hem araştırmacı yanlılığı önlenmeye çalışılmış hem de veri kaybı riski azaltılmıştır. MAXQDA programı ile verilerin işlenmesi analiz aşamasında görseller oluşturularak yapılan kodlamalar daha anlaşılır kılınmak istenmiştir. Bulguların gösteriminde kodlu bölümlerin frekansları ile katılımcı frekanslarına yer verilmiştir. Frekansların kullanılmasındaki amaç araştırmacının oluşturduğu kod ve temalarda sonucu etkilemeye yönelik bir tutum olmadığını ortaya koyma çabasıdır.

Bu çalışmada araştırmacının kısıtı olarak kodlamalar araştırmacı tarafından tek başına yapılmıştır. Bunun nedeni ikinci bir kodlayıcı bulmanın zorluğu ve zaman kısıtıdır. Ancak kodlamalar yapılırken araştırmacı tez danışmanı ile düzenli olarak görüşmeler yaparak hem kodla kılavuzunun oluşturulmasında hem de kodlamaların yapılması sürecinde görüş alışverişi yapmışlardır. Dolayısıyla araştırmacının danışmanı gözetiminde kodlamaları yapmış olması tam bir kodlayıcılar arası uzlaşma süreci sayılmasa da bir uzman değerlendirmesi olarak kabul edilebilir.

2.5. Araştırmacının Konumu

Bu araştırmacının konusu Türkiye’de hizmet sektöründe garson olarak part-time çalışan öğrencileri Covid-19 pandemi sürecindeki ekonomik deneyimlerini ön plana çıkarmaktır. Bu konuyu seçme amacım üniversite eğitimi alırken bir yandan da ekonomik yönden kendime bir gelir elde etmek amaçlı kafede part-time garson olarak çalışmaya başladım ve Covid-19 pandemi sürecinde alınan kararlar doğrultusunda kafelerin kapanmasıyla birlikte ekonomik ve çalışma deneyimlerim değişti. Çalıştığım işyerinin kapanması ile gelir kaybı yaşadım ve ekonomik yetersizlikler yaşadım. Konuyu seçme amacım Covid-19 pandemi sürecindeki deneyimlerimi diğer öğrenci ve garsonluk yapan arkadaşlarımdan da deneyimlemesinden dolayı bu deneyimleri ortaya çıkarmak istememden kaynaklıdır. Hem eğitim hayatım hem de ekonomik hayatım pandemi süreci ile değişime uğradı ve ekonomik krizle karşı karşıya kaldım. Ben part-time garson olarak çalışırken çalışma hayatındaki deneyimlerimi benimle aynı durumda olan ve part-time garsonluk yaparken eğitimlerini devam ettirmeye çalışan arkadaşlarımdan deneyimleriyle ortaya koymak istedim.

Bu çalışmayı yaparken katılımcıların ifadelerinde kendi çalışma hayatımı gördüm diyebilirim. Kısıtlı iş alanımızın olması, kafelerin verdikleri saatlik ücretler, çalışma hayatımızın zorluğu, çalışma hayatına dahil olmanın yanı sıra eğitim hayatımızı devam etmemiz ve bunun yanı sıra sosyal hayatımıza da zaman ayırma çabalarımız katılımcı arkadaşlarla benim ortak yönlerimizi oluşturmaktadır. Katılımcı arkadaşların görüşmeler sırasında ifade ettikleri deneyimler benim kendi deneyimlerimin hemen hemen aynısını oluşturmaktadır. Katılımcı arkadaşlarla görüşmeleri genellikle kafe ortamında gerçekleştirdiğimizden dolayı görüşmeler sırasında bile katılımcı arkadaşlar garsonluğun verdiği mesleki alışkanlıkları devam ettirdiklerini fark ettim ve kendimin de bu mesleki alışkanlıkları ister istemez sosyal hayatıma yansıttığımı gördüm. Kendi deneyimlerimi katılımcıların ağzından birebir dinlemek bu deneyimleri tek benim yaşamadığıma kanaat getirdi.

Bu çalışmada nesnelligimi korumak için katılımcılar yakın çevreden oluşan bireylerden seçilmemiştir. Bunun nedeni ise yakın çevrenin konu hakkında araştırmacıya yakınlığından kaynaklı olarak yanlı düşünceye kapılmasının önüne geçilmek istenmesidir. Katılımcıların araştırmaya dahil olmasında rızası alınmış ve her katılımcı gönüllük esasına dayanarak bu görüşme de yer almışlardır. Katılımcılara görüşme yapılırken Katılım Onay Formu imzalatılmıştır. Katılımcıların durmak istediği yerlerde mola verilmiş veya görüşmenin geri kalan kısmı ileri bir tarihe ertelenmiştir. Görüşmeler sırasında isteyen katılımcılara görüşme sorusu üzerine düşünme süresi tanınmıştır. Bu süre dahilinde objektifliği korumak amaçlı katılımcıya yardımcı olacak konulardan uzak durulmuştur. Kendi duygu ve düşüncelerini, deneyimlerini ifade etme konusunda özgür oldukları dile getirilmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılara hiçbir baskı ve kısıtlama uygulanmamış, katılımcıların ifadelerinin daha şeffaf olabilmesi için rahat ortamlar seçilmiştir.

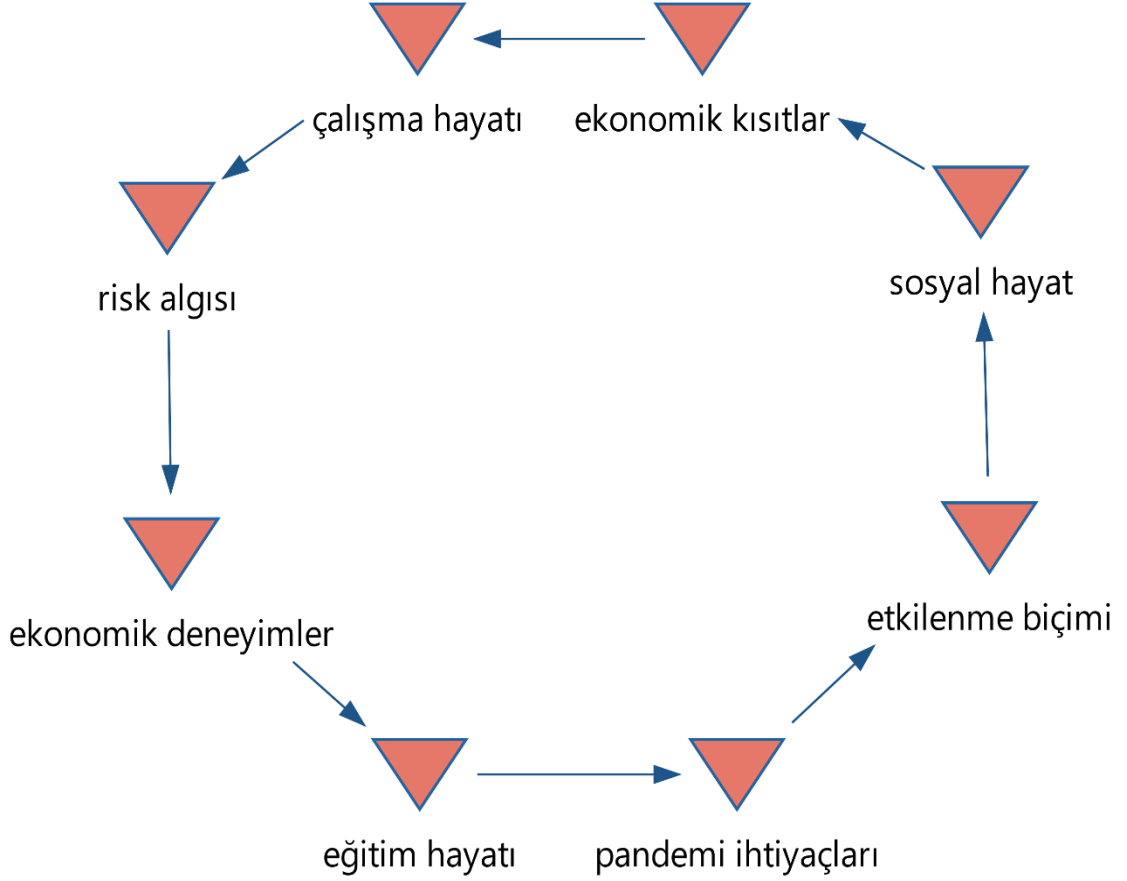
Feminist yöntem, kadının özne konumundaki deneyimlerini incelemektedir. Burada amaç problematikleri kadın deneyimlerine dayanmasıdır. Feminist araştırma da bilen özne fikrine karşı koyulması ve kendini araştırmanın nesnesi konumundan ayırmamasıdır. Feminist yöntem de araştırmacıdan beklenen değer-yansızlığının olanaksızlığının kavranmasıdır (Harding, 2020).

Benim araştırdığım konu kendi deneyimlerimden yola çıkarak seçilmiştir. Part-time çalışma deneyimim üniversite eğitiminin yanı sıra benim hayatımın bir parçasını

oluşturmaktadır. O yüzden araştırdığım konu part-time çalışma deneyimleri olmuştur ve kendi deneyimlerimden yola çıkararak part-time çalışan niversite oğrencilerinin sorunlarını ön plana çıkarmaktadır. Kendim de yaptđđım araştırmanın bir nesnesi konumunda olduğum için feminist yöntem burada tercih edilmiştir.

3. BULGULAR

Yapılan görüşmeler sonucunda veriler sekiz başlık altında toparlanmıştır. Bunlar; ekonomik kısıtlar, risk algısı, sosyal hayat, ekonomik deneyimler, pandemi ihtiyaçları, eğitim hayatı, çalışma hayatı ve etkilenme biçimleridir.

Şekil 1. Veri analizdeki bulguların başlıkları

Elde edilen sonuçlar üç başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklar şu şekildedir:

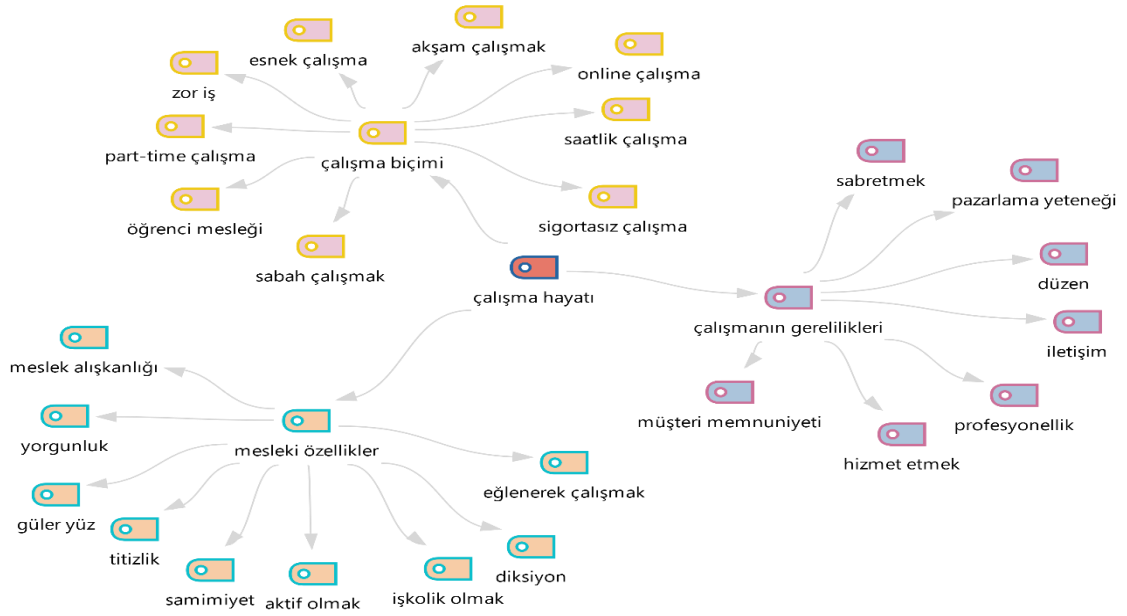
- Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrencilerin çalışma hayatı
- Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrencilerin çalışma pratikleri
- Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrencilerin ekonomik sınırlılıkları

3.1. Pandemi Sürecinde Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Hayatı

Çalışma, bireylerin kendilerine gelir imkânı sağlamak için yaptıkları ve işyerinin verdiği görevleri yerine getirmek anlamına gelmektedir. Çalışma alanları pandemi süreci öncesinde rahat bir ortam sunarken pandemi süreci ile bu rahatlık ortadan kalkmış ve pandemi süreci dahilinde alınan kararlar ile birçok kısıtlamaya maruz kalmıştır. Çalışma hayatı pandemi süreci ile değişime uğramıştır. Pandemi süreci ile kafe sektörüne getirilen yasaklar ve kararlar hem işvereni hem de burada çalışan üniversite öğrencilerini etkilemiştir. Pandemi sürecindeki asıl öncelik sağlığa verildiği için çalışma hayatı bu öncelik dahilinde değişime uğramıştır. Çalışma hayatı risk algısıyla beraber yeniden şekillenmiştir.

3.1.1. Pandemi Süreci ile Üniversite Öğrencileri için Değişen Çalışma Hayatı

Üniversite öğrencileri part-time çalışma olanakları dahilinde çalışma hayatına dahil olmaktadır. Üniversiteye eğitim hayatlarını devam ettirmek için gelen öğrenciler kendilerine gelir imkânı sağlamak amacıyla kafelerde part-time çalışmaya başlamaktadırlar. Part-time çalışma hayatı hem eğitimleri devam ettirmek için uygun olanak verirken hem de kısıtlı iş imkanlarından kaynaklı olarak bu deneyimi kafe sektörüne taşımaktadır. Üniversite öğrencileri için çalışma hayatı üç başlık altında toparlanmıştır. Bunlar; çalışma biçimi, çalışmanın gereklilikleri ve mesleki özelliklerdir.

Şekil 2. Katılımcıların çalışma hayatı konusu hakkındaki ifadelerinin belge temelli kod hiyerarşik kod alt kod modeli

Çalışma biçimi konusu öğrencilerin çalışma hayatına hangi biçimlerde dahil olduklarını ifade etmektedir. Katılımcıların ifadeleriyle çalışma biçimi dokuz bölüme ayrılmıştır. Bölümler şu şekildedir:

- Akşam çalışmak
- Sabah çalışmak
- Sigortasız çalışmak
- Part-time çalışma
- Esnek çalışma
- Online çalışma
- Saatlik çalışma
- Öğrenci mesleği
- Zor iş

Katılımcılar çalışma biçimleri konusunda aşağıdakilere ifadeleri kullanmışlardır:

“Akşam 6’dan gece 2 ye kadar çalışıyorum. (K12)”

“O yüzden garsonluk bence pandemide zor bir meslekti. (K9)”

“...tek sorun genelde 8 saatlik, 10 saatlik mesaiye içindeysen bazen müşteri yoğunluğundan veya eleman eksikliğinden kaynaklı uzamalar olabiliyor. (K17)”

“Herkes evden çalışmaya başladı öğretmen olarak öğrenci olarak herkes yani. Birçok şeylerde artık evden çalışılmaya başlandı. (K18)”

“Zaten part çalışıyoruz...part çalışıyoruz aldığımız ücrette o kadar oluyor işte. (K14)”

“Çünkü garsonlukta saatlik çalışıyorsun, saatlik bi anlaşman var. (K8)”

“Ama mesela yeri geliyor o gün sabahçı olmak zorunda kalıyorum. (K9)”

“Benim olduğum gibi herkes bu işi hem öğrencilik hayatını devam ettirip hem de bu hayata uygun olan garsonlukla geçinmeye çalışıyor...Ama mecburi yapıyoruz bu işi çünkü öğrenciyken çalışabileceğin alanlar gerçekten çok kısıtlı yani bunu göz önüne aldığında en ideal yer kafe oluyor sonuçta. (K15)”

“Mesela sigortasız çalışıyorum bu seferde ne oluyor, işin başında duran şahıs da bildiğin gibi işime son verdi benim. (K10)”

Katılımcıların en çok vurguladıkları konu saatlik çalışma biçimi olmuştur. Katılımcılar öğrenciyken yapabilecekleri meslekler arasında en çok garsonluğun rağbet gördüğünü dile getirmişlerdir. Bu yüzden de saatlik çalışma modeli ile çalıştıklarını ve aldıkları ücretlerin çalıştıkları saat başına bir fiyatlandırma olduğunu söylemişlerdir. Saatlik çalışmanın yanı sıra vardiyalı çalışma olarak sabah ve akşam olmak üzere iki tür çalışma sistemi içinde bulunmaktadır. Eğitim hayatları doğrultusunda bu sabah ve akşam çalışma şeklinde çalışma hayatlarını sürdürmüşlerdir. Öğrencilik hayatlarından kaynaklı olarak bu mesleği yaptıklarını dile getiren katılımcılar part-time çalışma modelinin kendilerine daha uygun olduğunu söylemişlerdir. Pandemi dönemi ile online işlere yöneldiklerini söyleyerek pandemi öncesi ve pandemi sürecinde garsonluğun zor bir iş olduğunu savunmuşlardır. Bunun yanı sıra öğrenci oldukları ve part-time çalıştıkları için işverenin kendilerine sigorta yapmadığından bahsetmişlerdir.

Çalışma hayatının ikinci başlığı olan çalışmanın gereklilikleri yedi başlıkta incelenmiştir. Bunlar:

- Sabretmek
- Pazarlama yeteneği
- Düzen
- İletişim
- Profesyonellik
- Hizmet etmek
- Müşteri memnuniyeti

Katılımcılar çalışmanın gereklilikleri için şu ifadelerde bulunmuşlardır:

“Yani hizmet sektörü dendiğinde adı üstünde sürekli hizmet halinde olmanı gerektiren bir iş aslında (K2)”

“ . İletişimin sürekliliği de daha iyi bir konuma gelmeyi de hizmet sektöründe amaçlar. (K1)”

“Kafe sektöründe yiyecek içecek de olsa hava durumuna göre, müşterinin gelen kitesine göre, sayısına göre her birinin aslında istediği şeyler bir nevi belli olabiliyor. Toplu müşteriler genelde ortaklaşa siparişler verebiliyorlar ve bunun haricinde çalışan da olsa sonuçta patronun, işverenin kazancını düşünmek zorundasın. Bazı içerikler daha fazla kâr marjı getiriyor. Bunları bilmek zorundasın. Verilen içeceklerin içinde hangi malzemelerin olduğunu, nasıl olduğu hani örnek veriyorum tatlı mı, ekşi mi istiyor, doymak mı istiyor yoksa serinlemek mi istiyor, üşüyor mu...Daha iyi satış yapmanız gerekiyordu (K17)”

“Bir müşteriyle asla kavga edemezsin, tartışamazsın, haklı olduğunu belirtemezsin ona... müşteriye de memnun etmek zorundasın bir şekilde. (K3)”

“Bu sektörün içine girince ne biliyim olumsuz şeyleri kapının dışında bırakmak zorundasın. Yani iş hayatına yansıyor. Müşterilere bir olumsuzluk yansımaması lazım. Çünkü bu durumdan müşteriler etkileniyor. Profesyonellik gerektiren bir sektör. (K4)”

“Düzenin çok önemli olduğunu düşünüyorum ben çalışma hayatında. (K14)”

“Yani işte dediğim gibi bazı müşterilere sabretmen gerekiyor. (K5)”

Hizmet sektöründe çalışmanın bazı gereklilikleri vardır. Çalışmanın gereklilikleri müşteri ve çalışan arasında geçen bir durumdur. Katılımcılar bu sektördeki önemli gerekliliklerden biri olarak müşteri memnuniyeti söylemişlerdir. Çalışma hayatındaki en önemli gereklilik katılımcılar için müşteri memnuniyetidir. Müşteriyi onaylamanın, mutlu etmenin müşteri memnuniyetini arttırdığını söylemişlerdir. Müşteri memnuniyetini oluşturan diğer unsur ise hizmet etmektir. Katılımcılara göre sürekli bir hizmet hali söz konusu ve hizmet ara vermeksizin devamlılığı olan bir durumdur. Katılımcılar çalıştıkları işyerine gelen her müşterinin aynı karakter ve davranışa sahip olmadıklarını belirterek bazı müşterilerin kendilerini zorladığını ve bu durumda da çalışan olarak müşteriye karşı sabretmek gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılar için diğer unsurlar ise düzen ve iletişimidir. Çalışma hayatında düzenin çok önemli olduğunu ve ilk göze çarpan şeyler arasında düzenin bulunduğunu söylemişlerdir. Bunun yanı sıra iletişim bu sektör için en önemli araçtır. İletişimin kuvvetli ve sağlam olması hem işyeri hem de çalışan için olumlu bir gerekliliktir. İletişimin artmasıyla çalışanlar için satış yapma konusunda gereklilik oluşturmaktadır. Katılımcılar işyerinin kendilerinden satış yapmasını beklediğini söylemektedir. Garson olarak çalışan üniversite öğrencileri için satış gücünün yüksek olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Garson olarak çalışma katılımcılar için profesyonellik gerektirmektedir. Katılımcılar özel hayatları ile çalışma hayatı ayrımını yapmak gerektiğini ve çalışma hayatına girdiklerinde özel veya sosyal hayatları arka planda bırakmalarını gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çalışma hayatı için son başlık ise mesleki özelliklerdir. Mesleki özelliklerde bir çalışanda olması gereken özellikler katılımcıların ifadeleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Mesleki özellikler şu şekildedir:

- Meslek alışkanlığı
- Yorgunluk
- Güler yüz
- Titizlik
- Samimiyet
- Aktif olmak
- İşkolik olmak

- Diksiyon
- Eğlenerek çalışmak

Katılımcılar mesleki özellikler için şu ifadeleri söylemişlerdir:

“Çünkü sürekli aktif olmalısınız. (K19)”

“Farklı bir zaman bulduğumuzda kafeye gidiyoruz. Artık işimizden dolayı nasıl hastalık olmuşsa başka bir mekâna gittiğimizde ordaki çalışanlara, garsonlara bakıyoruz. Acaba bu müşteriyle nasıl konuşuyor, o masadan siparişi aldı mı, kaç dakika da aldı, insanlarla nasıl konuşuyor. İşte işimizden dolayı dediğim gibi bu insanlar yaptıkları bir şeylerde kafede olurken bizde bakıyoruz ve bazen bazı şeyler gözümüze batıyor. Sonra kendi kendime düşünüyorum mesela benim yanlış yaptığım şeyi diğer bir kafede çalışan garson arkadaş daha iyi şekilde yaptı, bazı müşteri mesela sert oluyor garsona karşı o artık ona güler yüzlülükle cevap verdi işte bunları düşündüğümde bazı şeyleri benden daha iyi yaptığını başka bir arkadaşım başka bir garson arkadaşım iyi yaptığı sözüne gelip çıkıyor. (K10)”

“Tek yapman gereken şey eğlenebilmen. Eğer kafede, restaurantta bu tarz yerlerde, otelde çalışıyorsan işini eğlenceli hale getirmen lazım...Eğleniyorum, sevdiğim bir mesleği yapıyorum (K3)”

“...burda işe başladıktan sonra tamamiyle diksiyona falan dikkat etmen gerekiyor (K8)”

“Çünkü kafe sektöründe güler yüz olmadığı zaman müşteriden şikâyet alıyorsun...Güler yüzlü olmayı... (K16)”

“İşkolik zaten daha çok bu hizmet sektöründe daha çok bi işkolik durumuna bağlıyor insanı. (K11)”

“...tüm insanlarla olmasa bile birçoğuyla samimi olmak zorundasın. (K18)”

“Her tuzlu koyduğunda benim elimi silmem müşterinin elini silmesi sürekli bir titizlik halindeydik yani... (K6)”

“Yani artı bir iş demek hem okul hem garsonluk hem artı bir iş bu sefer bünye, beden bir ruh kesinlikle adıma gücüm yetmiyor bir yerden sonra tükeniyorum...Çünkü mesela kitap okumak istiyorum o kadar yoruluyorum ki günün sonunda aklım almıyor kitabı. Hem gözlerim yoruluyor sadece uyumayı düşünüyorum sadece uyumak istiyorum. Mesela konser zaten tüm gün kafede o kadar çok ses var ki konser yani kafam kaldırmıyor. Sadece uyumak istiyorum arkadaşlarımla görüşmek istiyorum mesela bunu da kafam kaldırmıyor. (K7)”

Katılımcılar meslekleri hakkında en çok yorgunluk olgusuna vurgu yapmışlardır. Çalışma hayatının kendilerini çok yorduğunu ve yorgunluktan dolayı sosyal aktivitelerini yerine getiremediklerini ifade etmişlerdir. Daha sonra en çok vurgu yaptıkları konu mesleki alışkanlıkları olmuştur. Mesleki alışkanlıklarda artık garsonluğun gündelik hayatlarına etki yaptığını ve sosyal hayatlarında bu meslek alışkanlıklarını devam ettirdiklerini söylemişlerdir. Çalışma hayatında sürekli aktif olduklarını ve eğlenerek çalışmanın onlar için daha cazip bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Garson olarak çalışırken diğer önemli hususları güler yüzlülük, samimiyet, titizlik ve diksiyona dikkat etme olarak belirtmişlerdir. Bu özelliklerin zorunluluk haline geldiğini vurgulamışlardır. Son olarak ise işkolik olmaktan bahsetmişlerdir. Bu durumu ise sürekli işle alakalı düşüncelere girme ve izin günleri bile işi düşünme olarak yorumlamışlardır.

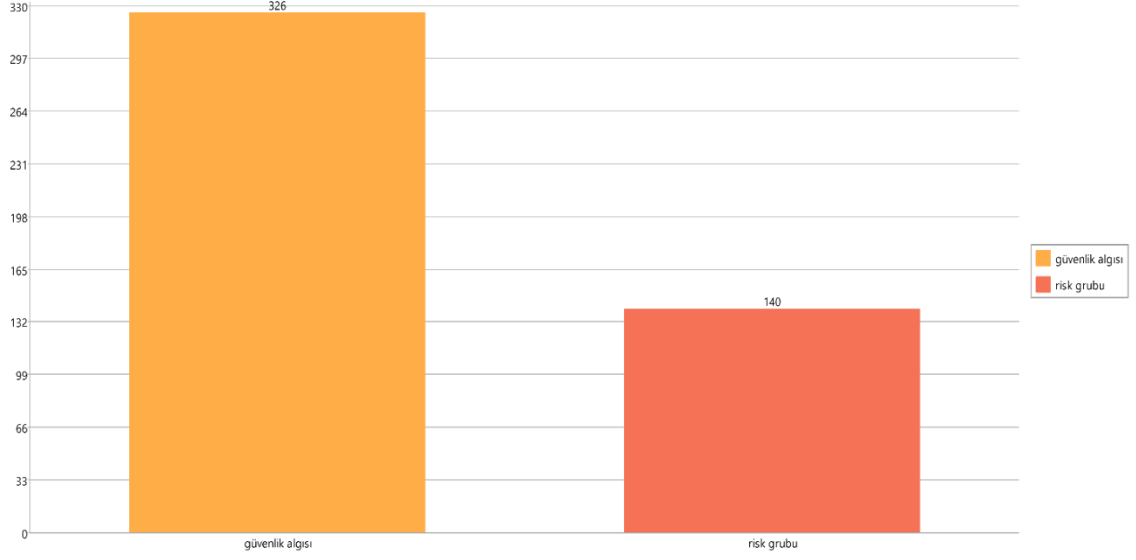
Çalışma hayatı profesyonellik gerektiren bir alandır. Hizmet sektöründe bu profesyonelliği devam ettirmenin yanı sıra titizlik, düzen, iletişim, diksiyona dikkat etme, hizmet etme ve müşteri memnuniyeti gibi birçok hususa dikkat etmek gerekmektedir. Hizmet sektöründe garson olarak çalışmanın yanı sıra öğrencilik hayatına devam etmek beraberinde esnek, online, part-time, sabah veya akşam çalışma gibi çalışma modellerini de getirmektedir. Pandemi süreci üniversite öğrencilerinin çalışma deneyimlerini etkilemiştir. Part-time çalışma modeli kafe sektöründe üniversiteli öğrenciler için daha çok saatlik çalışma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Part-time çalışma saatlik çalışma modeli ile iç içe bir konumda bulunmaktadır. Saatlik çalışmanın dezavantajı çalıştığın saat kadar para kazanmandır. Bu anlamda gün sonundaki günlük maaşı o gün kaç saat çalışılmışsa öyle belirlenir. Kafe sektörü üniversiteli öğrenciler için yoğun ve yorucu bir sektördür. Çalışılan saatlerin müşteri

yoğunluğuna denk gelmesi yorgunluk anlamında öğrencileri ekstra etkilemektedir. Çünkü gün içinde hem okul hem de iş mantığında ilerleyen öğrenciler bir de müşteri yoğunluğunun olduğu saatlerde çalışmanın verdiği etki ile yorgunluklarını arttırmaktadırlar. Yorgunluğun yanı sıra bir kafede en önemli şeylerden biri müşteri memnuniyeti sağlamak ve hizmet etme olgusunun sürekli devam etmesidir. Hangi koşullarda olunursa olunsun bu hizmet etme durumu istikrarlı şekilde devam etmelidir. Hizmet etmenin yanında müşteri memnuniyeti sağlanarak kafenin prestiji artırılmalıdır. Birçok işin aynı anda sürdürülmesi gereken bir alandır kafe sektörü. Bu anlamda çalışma hayatı üniversiteli öğrenciler için hizmet sektörünün bir kolu olan kafe sektöründe gerçekleşmektedir.

3.1.2. Pandemi Süreci ile Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencileri için Çalışma Hayatındaki Risk Algısı

Risk faktörü her meslek için geçerli olan bir olgudur. Pandemi süreci ile bu risk faktörü artmıştır. Pandemi sürecinden önce bu risk faktörü çalışanlar için ön planda olan bir durum sergilememektedir. Pandemi süreci risk algısı konusu çalışanlar için anlamlı bir olgu haline gelmiştir. Gözle görülür bir risk faktörü pandemi sürecinin doğurduğu bir gerçek olmuştur.

Pandemi süreci ve öncesinde garsonluk yapan üniversiteli öğrencilerden oluşan katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda garsonluk mesleği için bir risk algısı kavramı olduğu ortaya koyulmuştur. Garsonlar bir günde yüzlerce kişiye ulaşma potansiyeline sahip çalışan bireylerdir. Üniversiteli öğrenciler de bu mesleği icra eden önemli bir kesimdir. Bu anlamda pandemi sürecinde Covid-19 durumu göz önüne alındığında katılımcılar risk kavramının onlar için önemli bir algı olduğunu ifade etmişlerdir.

Şekil 3. Katılımcıların risk algısı hakkında ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcıların görüşleri dahilinde oluşturulan risk algısı konusu iki başlık altında toparlanmıştır. Bunlar; risk grubu ve güvenlik algısıdır. Güvenlik algısı ise sekiz ayrı gruba ayrılmıştır. Bu şu şekildedir:

- Ateş ölçümü
- HES kodu
- Uyarıda bulunmak
- Önlem almak
- Dezenfekte etmek
- Mesafe koymak
- Hijyen
- Temizlik

Katılımcılar güvenlik algısı için şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Her müşteriden sonra buralar siliniyordu dezenfekten ile. Her masaya her oyun alanına mesela kolonya koyduk. Bowling için geçerli olan ayakkabılar yerine mesela artık galoş vermeye başladık. Bilardo eldivenlerini tek kullanımlık hale getirdik. Hani müşteri satın alıyordu kendisinin oluyordu öyle kullanabilirdi. Başka türlü bizde izin vermedik bu duruma. Mesela playstation oynayanlar için sosyal mesafe gereği iki koltuğu aynı anda kullanmaya başladık bu bir ekranın devre dışı kalmasına sebep oluyordu (K12)”

“HES kodu da çok önemliydi bizim için. Zaten sürekli HES kodu kontrolü yapılıyordu kafemizde (K4)”

“Yani bu eskiden mesela şöyle sarıldığın, tokalaştığın, sürekli yan yana böyle geçirdiğin arkadaşlarınla insanlarla veya gelen müşterilerle tamamiyle artık arana mesafe koymak zorunda kalıyorsun. (K8)”

“Hani zaten garsonlar olarak genel olarak zaten temiz çalışmaya dikkat ediyoruz ama pandemi ekstra dikkat etmek zorunda kaldık. (K9)”

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda güvenlik algısının ön plana çıktığı görülmektedir. Pandemi döneminde katılımcılar çalıştıkları işyerlerinde temizliğe önem verildiğini dile getirmişlerdir. Güvenlik algısının üst düzeyde olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılar mesafe koymanın önemini, HES kodu sorgulamalarını, temizlik ve önlem almanın kendilerini güvende hissettirdiklerini ifade etmişlerdir.

İkinci risk grubu başlığı olan risk algısı başlığı dört gruba ayrılmıştır. Bunlar:

- Maske takmamak
- Mesafe koyamamak
- İş değiştirme fikri
- Riskli meslek

Katılımcılar risk grubu için şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Normalde önerilen bütün müşteriler maske takmak zorunda eğer yiyecek içecekler olmadığı sırada ama kimse takmıyor, kimseyi uyarıyorlardı. (K17)”

“Bunun sebebi zaten çoğu haber kanallarının ve Sağlık Bakanlığı açıklamalarından mesafe önleme konusunda belirten lazım çizerken biz gelen misafirlerin çoğunlukla menüyü verirken bir buçuk metreyi gözetmeden direkt yan yana vermek zorundayız (K1)”

“Sonra düşünüyordum kendi kendime zamanında farklı bir iş öğreseydim ya da farklı bir işle uğraşsaydık şu an pandemi girdiğinde gene ben bir kendi paramı kazanabilirdim. (K10)”

“Tabii ki de riskli bir meslek olarak görüyorum çünkü hatta en riskli meslek diyebilirim. Çünkü garsonlar direkt müşteriyle muhatap oldukları için yani

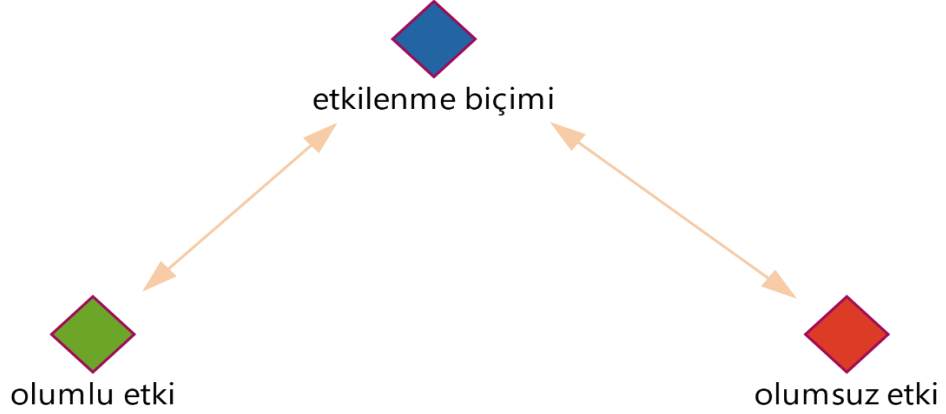
yakından muhatap olmak zorunda kalıyorlar ve restaurantta olduğu için kapıdan girerken maske takıyorlar ama masaya oturduğunda maskesini çıkartıyor doğal olarak. Çünkü bir şeyler yiyecek veya bir şeyler içecek. Bu durumda benim maskem ne kadar takılı olursa olsun yani herhangi bir bulaşma riski tabii ki de var. (K9)”

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcılar garsonluğun riskli meslek olduğunu ve hastalık bulaşmasının olası olduğunu dile getirmişlerdir. Pandemi sürecinde ve öncesinde farklı mesleklerde olsalardı pandemi sürecini daha iyi geçirebileceklerini dile getirerek farklı işlere yönelme durumları olduğu vurgulamışlardır. Pandemi süreci boyunca maske takma konusunda sıkıntılar yaşandığını, sadece garsonların maske takmasıyla bulaş hızının düşürülemeyeceğini ortaya koymuşlardır. İcra ettikleri meslek açısından kendilerinin sosyal mesafe kurallarını gözettiler ama işin yoğun ve tempolu olduğu zamanlarda bu sosyal mesafe kurallarına uyamadıklarını ifade etmişlerdir. Garsonluk mesleği katılımcılar için her açıdan riskli meslek grubunu oluşturduğunu vurgulamışlardır.

Risk algısı pandemi süreci ile gözle görünür bir hal almıştır. Üniversiteli öğrenciler çalışma hayatına kafe sektörü ile dahil oldukları için ve kafe sektörünün dinamik ve sirkülasyonu yüksek olan bir çalışma alanı olduğu için risk faktörü burada ön plana çıkmaktadır. Pandemi süreci sağlıksal bir krizdir. Sağlık konusu göz önüne alındığında kafede çalışan üniversite öğrencileri her gün birebir ilgilendikleri müşteriler ve beraberinde getirdikleri riskleri pandemi süreci daha anlaşılır konumda olduğunu görmüşlerdir. Yapılan her hizmet etme davranışı onları risk faktörü konusuna daha fazla yakınlaştırmaktadır. Sonuç olarak kafede garson olarak çalışanlar bu mesleği icra etmeye başladıklarında temas ve yakın mesafe kavramlarını çalışma hayatının bir parçası haline getirmektedirler. Kafe sektörünün yoğun ve gürültülü ortamında temas kaçınılmaz bir hal almakta ve müşteri çalışan arasındaki sosyal mesafe yakın mesafe olarak değişmektedir. Bu durum da risk konusuna çalışanları yakınlaştırmaktadır. Pandemi sürecinin getirdiği virüs ile risk faktörünün artması kafede çalışan üniversite öğrencileri için somut bir hal almıştır. Hastalık kapma korkusu çalışanlar için önemli bir risk unsuru olmuştur. Bunun yanı sıra virüse yakalanmaktan ziyade bunu yakınlarına taşıma konusunda endişelenmektedirler. Kronik rahatsızlığı olan üniversiteli öğrenciler ise bu daha olumsuz bir durum olmuştur.

3.1.3. Pandemi Süreci ile Üniversite Öğrencilerinin Süreçten Etkilenme Biçimleri

Pandemi süreci birçok insanı olduğu gibi üniversiteli öğrencilerin çalışma hayatlarını da etkilemiştir. Bu etkilenme kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bazıları pandemi sürecinden olumlu etkilenirken bazıları ise olumsuz etkilerine maruz kalmışlardır.

Şekil 4. Katılımcıların etkilenme biçimleri konusundaki görüşlerinin belge temelli kod teori modeli

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcıların görüşleri dahilinde oluşturulan etkilenme biçimleri konusu iki başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; olumlu etkiler ve olumsuz etkilerdir. Olumlu etkiler konusunda katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Örneğin istediğim yiyeceği içeceği yerken acaba fiyatı nedir ne kadar pahalıdır sormak yerine sadece canımın istediği ürünleri yemekleri veya da içecekleri rahatlıkla alabilme gücüne sahip oluyorum. (K1)”

“Pandemide sırasında tüm vakit bana kalıyordu. Bu çok hoşuma gidiyordu (K5)”

Pandemi süreci ile garson olarak çalışan öğrencilerin hayatında bazı etkiler bırakmışlardır. Olumlu etkileri olduğu gibi olumsuz etkileri de mevcuttur. Olumlu etkiler olarak değerlendirildiğinde katılımcılar pandemi de kendilerine vakit ayırma konusunda olumlu etki olduğunu, çalışırken maddi güç konusunda kendilerine olumlu etkiler bıraktığını ifade etmişlerdir.

Pandemi süreci ve öncesindeki garson olarak çalışan öğrenciler olumsuz etkiler konusunda şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Saat 10’da kapandığı için, 10’da kapanıyordu yanlış hatırlamıyorsam. 10’da kapandığı için daha erken işe gelmek zorunda kalıyorsunuz. Ee sizin ne biliyim bir belediyede ya da farklı bir alanda işiniz olduğunda halledemiyorsunuz. (K2)”

“Bu bizim hem ekonomik hem sosyal hem psikolojik hayatımızda çok fazla kötü etkiler yaptı. (K17)”

Pandemi süreci ve öncesinde garson olarak çalışan öğrencilerin hayatında çalışma hayatının olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Çalışma hayatı çalışan bireylerin hayatında sosyal, ekonomik ve sağlıksal açıdan olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Katılımcılar bu anlamda pandemi sürecinin de kendilerini olumsuz etkilediğini getirilen kısıtlamalar ile bazı alanlarda işleri olduğunda halledemediklerini çünkü kısıtlı saatlerde çalışmalarının buna engel olduğunu dile getirmişlerdir. Pandemi sürecinin kendilerini ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkiler bıraktığını ifade etmişlerdir.

Pandemi süreci ve öncesinde çalışma hayatı iki şekilde değerlendirilmiştir. Çalışma hayatı pandemi süreci öncesinde kısıtlamalar ve yasaklar olmadan devam ederken pandemi süreci ile getirilen kısıtlamalar, uygulanan kararlar ve yasaklar çalışma hayatında hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakmıştır.

3.2. Pandemi Sürecinde Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Pratikleri

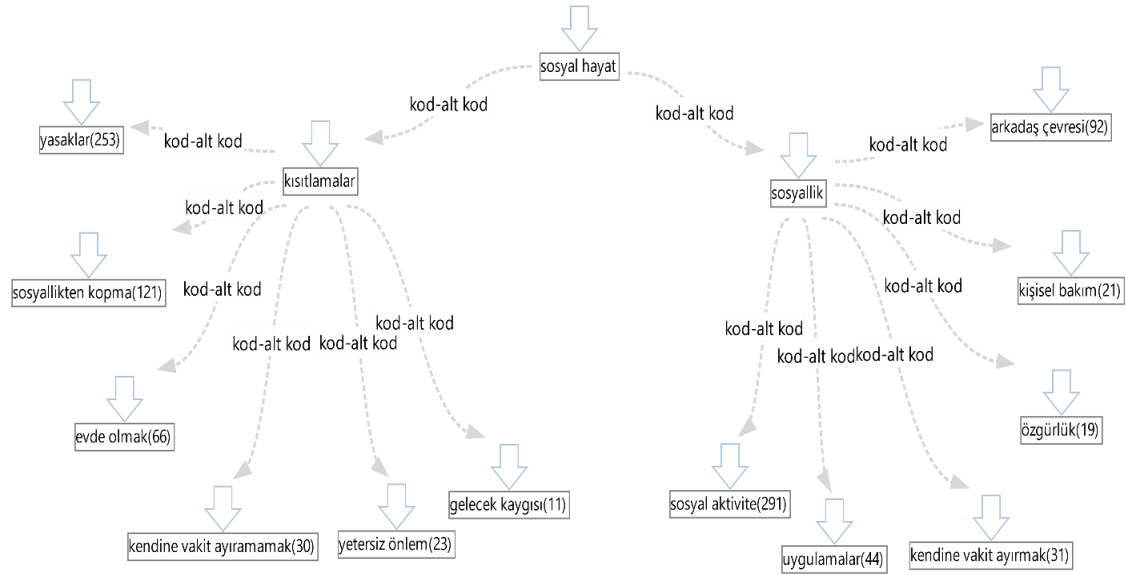
Bireylerin çalışma pratikleri ekonomik deneyimlerini, sosyal hayatlarını ve eğitim hayatlarını etkileyen bir unsurdur. Pandemi sürecinde garson olarak part-time çalışan üniversite öğrencilerinin hem eğitim hayatı hem sosyal hayatı hem de ekonomik deneyimleri etkilenmiştir. Part-time çalışan öğrenciler çalışma hayatından geri kalan sürelerde hayatlarında yarattığı birtakım etkiler vardır. Çalışma hayatıyla beraber öğrenciler günlerinin üçte birlik kısmını kafelerde çalışarak geçirirken geri kalan sürede eğitim ve sosyal hayatlarına zaman ayırmaktadırlar. Çalışma hayatı getirdiği zorluklar

hem eğitim hayatına hem de sosyal hayatına olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Katılımcılara yöneltilen sorular doğrultusunda pandemi sürecinde garson olarak çalışmanın sosyal hayatlarına, ekonomik deneyimlerine ve eğitim hayatlarına etkisi sorulmuş ve alınan veriler doğrultusunda veri analizleri yapılmıştır.

3.2.1. Çalışma Pratiklerinin Şekillendirdiği Sosyal Hayat

Bu bölümde pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin çalışma hayatındaki çalışma pratikleri üzerinde durulmuştur. Çalışma pratikleri konusu üç başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; sosyal hayat, ekonomik deneyimler ve eğitim hayatıdır.

Şekil 5. Katılımcıların sosyal hayat konusundaki görüşlerinin kodlu bölüm temelli hiyerarşik kod alt kod modeli

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcıların görüşleri dahilince oluşturulan sosyal hayat konusu iki başlık altında toparlanmıştır. Bunlar; kısıtlamalar ve sosyalliktir. Kısıtlamalar altı başlık altında değerlendirilmiştir. Katılımcılar kısıtlamalar konusu hakkında şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Aynı ben biliyorum yani aynı kayak takımını çıkardığı gibi başka müşteri giyiyordu. Ne kadar bi dezenfektan sıkarsan sık, bu üstüne ve ayağına giyilmiş bir şey. Bunun ceketi oluyor, ayakkabısı oluyordu, yok işte giydiği pantolonu oluyor. Aynı şeyi başka bir müşteri giyiyor. Mesela buna da hiç

dikkat edilmiyordu. Mesela teleferiğe binmek için kart veriliyordu. Aynı kartla defalarca insanlar eline alıp basıyorlardı. Aynı tuttıkları kayak çubuklarını başka müşterilerde tutuyordu. Bence pek bir dikkat ve temizlik yoktu. Buna pek bir dikkat edildiğini de ben sanmıyorum. (K11)”

“Bundan sonra da şey olacağını düşünmüyorum ben çok rahat bir hayat süreceğimi, sürebileceğimizi düşünmüyorum. Türkiye şartları gerçekten ekonomik anlamda çok zorlaştı, yaşam standartları çok yükseldi. Çok düşünmüyorum düzeleceğini, böyle gider diye düşünüyorum ben. (K3)”

“...çünkü eve hapsolmaya başladık. (K2)”

“Bu yoğun çalışma hayatımda bazen kendi sosyal hayatıma, sosyal aktivitelere ne biliyim kişisel bakımına, arkadaşlarıma, evime bazen zaman ayıramıyorum. (K4)”

“Pandemi sürecine girdik birden bir kısıtlama geldi. Dediler ki saat 10’a kadar çalışma saati. (K7)”

“...pandemiden sonra arkadaşlarımızla vakit geçiremedik. (K16)”

Pandemi süreciyle beraber gelen kısıtlamalar bireylerin hayatlarını etkilemiştir. Sosyal hayat kavramı pandemi kısıtlamalarıyla beraber olumsuz etki görmüştür. Katılımcılar gelen kısıtlamalarla çalışma saatleri ve işyerleri konusunda sıkıntılar yaşadıklarını, gelen yasaklar doğrultusunda çalışma saatlerinin azaldığını veya kafelerin kapandığını ortaya koymuşlardır. Uygulanan kısıtlamalar doğrultusunda sosyal anlamda kopuş yaşamışlar ve evde olmak, evde kalmak kavramlarının onlar için zorunlu bir hal olduğu vurgulanmıştır. Kısıtlamalar doğrultusunda katılımcılar gelecek kaygılarını ifade etmişlerdir. Pandemi süreci veya öncesinde sosyal hayatlarında kendilerine vakit ayıramadıklarını ve yoğun tempoda hayat yaşadıklarını söylemişlerdir. Pandemi sürecinde en önemli kavram yasaklar olmuştur. Getirilen yasaklar doğrultusunda hem çalışma hem de sosyal hayat olumsuz etki görmüştür. Kısıtlamalar döneminde yetersiz önleme dikkat çeken katılımcılar önlemlerin eksik alındığını ve bunun riskli bir durum oluşturduğunu ifade etmişlerdir.

Sosyal hayat konusunun ikinci başlığı ise sosyallik kavramıdır. Katılımcılar bu konuda şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Bu sektörle kendi bakımına daha çok özen göstermeye başladım. Çünkü dış görünüşün önem taşıdığı bir sektör. (K4)”

“Pandemi öncesinde müşterilerimizle yakın temasta bulunabiliyordu sohbet edebiliyorduk yeri geliyordu böyle samimi olduğumuz için arkadaş olduğumuz için birbirimize sarılabiliyorduk veya müşteri olarak bizim kafemize geldi bir yerden sonra samimiyet artıyor ve samimiyet arttığı için de siz artık dışarıda görüşmeye başlıyorsunuz ya da dışarıda da arkadaşınız oluyor bu müşteriler. (I2)”

“Kendimizdeki aslında birçok bilmediğiniz yönünüzü geliştirebiliyorsunuz. Mesela ben şiiri olan ilgimi biliyordum müziğe olan ilgimi biliyordum ben bunların farkındaydım ama mesela ev arkadaşım farkında değildi benimle beraber o da kendimdeki bazı şeyleri fark edebildi. Aslında bana bir getirisi oldu. (K6)”

“Bol bol kitap okudum pandemi döneminde... Ben pandemi öncesi her gün olmasa bile haftada bir kere ya da iki haftada üç kere bir şekilde en basitinden on günde iki kere diyelim arkadaşlarımla dışarı çıkıp sosyal aktivitelere katılıp... Buna ilişkin özellikle ben sanat alanında çok ilave şeyler yapmak ve bununla vakit geçirmeyi seven birisi olduğum için benim bir ev arkadaşım vardı pandemide mesela onunla sürekli gitar çalıp şarkı söylüyorduk. (K13)”

“Sosyal medyada çok daha çok vakit geçirmeye başladım. Sosyal medyada değişik platformlarda değişik videolar izliyorum... Zaman geçirmek için Exxen olabilir, Netflix olabilir, Puhutv olabilir. Bunun gibi uygulamalar yani. Film izleme platformlarına üye olduk hepimiz ama o zaman sahibi olduk. (K16)”

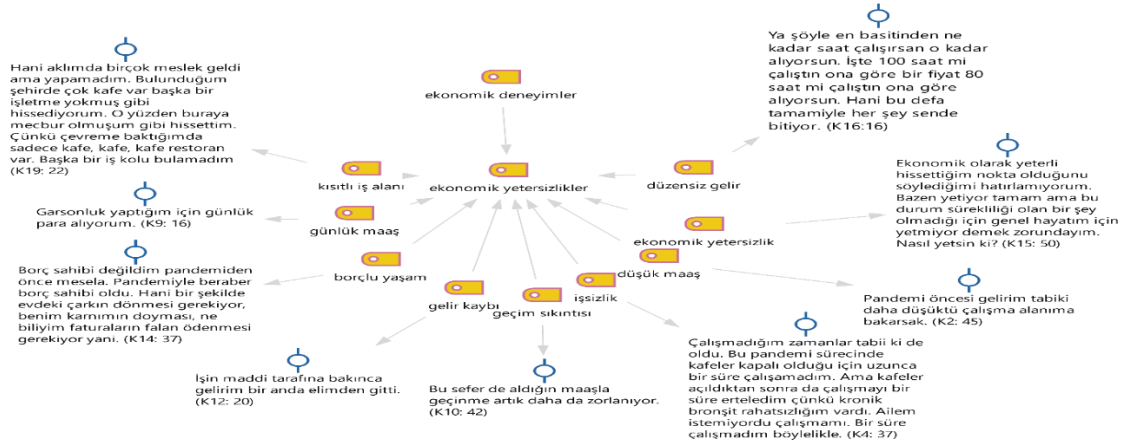
“Önce çoğunlukla gezerek hiç durmadan aktiviteleri yaparken herhangi bir sıkıntı çekmeden rahat rahat eğlence biliyorduk takılabiliyorduk mesafe gözetmeden maske, eldiven tarzı şeyler aklınıza gelmeden yaşarken ne bileyim toplum içerisinde kalabalığın içerisinde yaşarken hiç hastalık bulaşabilir hiç korku, endişesi yoktu. (K1)”

Pandemi sürecinde katılımcılar kendilerine vakit ayırabildiklerini ve kendileriyle baş başa kaldıklarını dile getirmişlerdir. Kendi iç dünyalarına dönerek kendilerini geliştirebilecekleri konulara yöneldiklerini ve pandemi süreci öncesinde yapamadıkları bazı aktiviteleri yapabildiklerini söylemişlerdir. Pandemi süreci ile sosyal hayatlarına

getirilen kısıtlamalar doğrultusunda ev içinde yapabilecekleri aktivitelere yöneldiklerini ve kendilerini sosyal platformlardaki uygulamalara yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Daha ihtiyaç duymadıkları sosyal platformlara kısıtlamalardan kaynaklı olarak yöneldikleri söylemişlerdir. Bu uygulamaların başında Netflix, Blutv, Puhutv, Exxen gelmektedir. Pandemi sürecini ile sosyal hayalarının önemli kavramlarından biri olan arkadaş çevrelerine uzak kaldıklarını pandemi süreci öncesinde ise arkadaş çevresi ile birçok sosyal aktiviteye katılabildiklerini ortaya koymuşlardır. Pandemi süreci ile arkadaş çevresine ulaşma konusunda sosyal platformlardaki uygulamalar üzerinden yapmışlardır. Pandemi sürecinden önce katılımcılar sosyal hayatları konusunda özgürlük yaşadıklarını ve kısıtlamalara tabi olmadan bir yaşam sürdüklerini dile getirmişlerdir. Sosyal hayatın kesintiye uğramamasının sosyalliklerini arttırdığını söylemişlerdir. Pandemi süreci öncesinde çalışma hayatının dışında sosyal aktivitelerinin dile getirmişler ve pandemi süreci ile bu sosyal aktivitelerden vazgeçmek zorunda kaldıklarını savunmuşlardır. Sosyal aktivitelerinden vazgeçme sebeplerinin ise kısıtlamalar olduğunu söylemişlerdir. Kısıtlamalar ile gelen sinema, tiyatro, kafeler ve spor salonlarının kapanması kendilerinin sosyallik kavramının sekteye uğradığını ifade etmişlerdir. Pandemi süreci öncesinde hem sosyal hem de çalışma hayatında kişisel bakımlarına özen gösterdiklerini ama pandemi süreci ile bu kişisel bakımlarını aksatmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamlar dahilinde sosyal hayat konusunda katılımcılar olumsuz etkiler gördüklerini görüşlerinde ifade etmişlerdir.

3.2.2. Çalışma Pratiklerinin Oluşturduğu Ekonomik Deneyimler

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcıların görüşleri sonucunda oluşturulan ekonomik deneyimler konusunun alt başlıklarından birisi ekonomik yetersizliklerdir.

Şekil 6. Katılımcıların ekonomik deneyimler konusu hakkındaki görüşlerinin kodlu bölüm temelli kod alt kod modeli-1

Ekonomik yetersizlikler konusu dokuz başlık altında değerlendirilmiştir. Katılımcılar bu konuda ek olarak şu ifadeleri söylemişlerdir:

“...kısıtlanmış olan maaş durumumuzun yahut da ücret olgusunun saatlerde azaldığından dolayı çok daha azaldığını fark ettim ve asgari ücreti o dönemki asgari ücreti düşündüğüm zamanki 2021’den bahsediyorum asgari ücrete denk gelmiyordu (K13)”

“Hani az önce de söylemiştim öğrenciyken çalışabileceğiniz işler kısıtlı... (K12)”

“O dönemden kalan borçlarımız ödüyoruz (K1)”

“Ne kadar çalışmama bağlı, kaç saat çalışmama bağlı, kaç gün çalışmama bağlı. (K9)”

“Atıyorum planladığımız bir teknolojik eşyayı ya da telefonu herhangi 1 akıllı saat olsun almak istediğimizde birikim yapmamız gerekiyor. Bu da çok fazla ben kredi kartı falan kullanmaya çok sıcak bakmadığım için atıyorum o ay planladığım ya da almak istediğim bir ürün bir kıyafet ya da ne bileyim bir teknolojik ürün olduğu zaman birikim yapmayı tercih ediyorum. Gelir durumu şu an standarda göre hemen hemen standart bir asgari ücretle çalışıyorum. Bir asgari ücretle bir garson, bekar bir insan nasıl geçiniyorsa işte bazen zevklerden ya da bazı sorularda erteleyerek ya da vazgeçerek bunu sürdürmeye çalışıyorum (K20)”

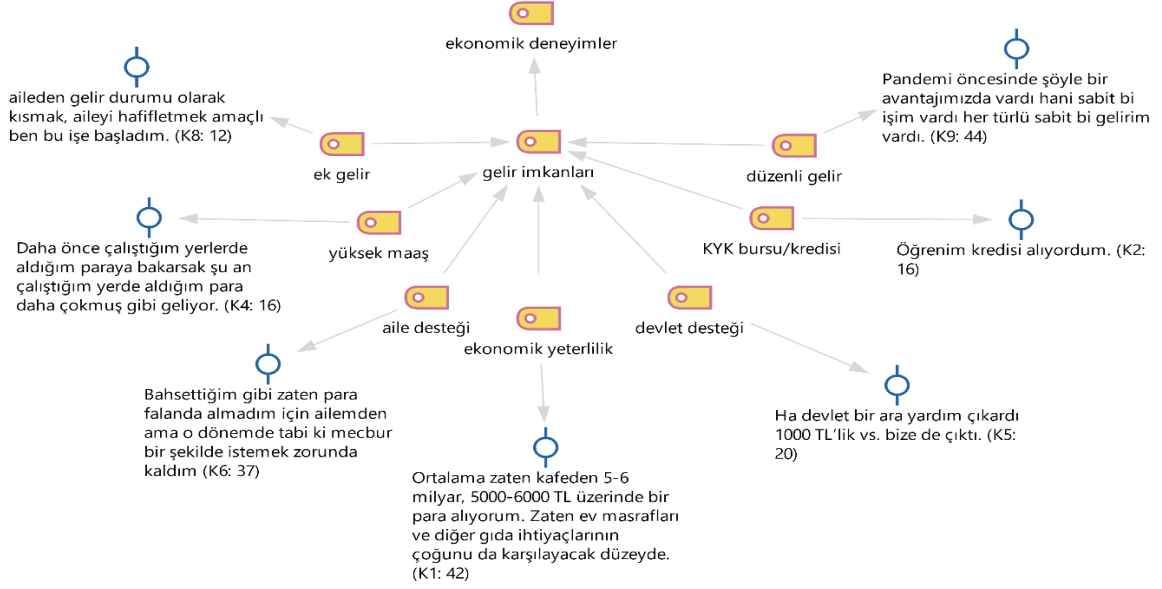
“Pandemi sürecinde kafeler kapandığı için tek gelirim kafe olması beni büyük bir ekonomik çöküşe götürdü. (K4)”

“Bir öğrenci olarak söylüyorum zor burda geçinmek. (K5)”

“...bu benim günlük sekiz saat içinde kazandığım 40 lira yapıyordu. (K10)”

“Çünkü bu pandemiyle beraber çok uzun süre işsiz kaldık. (K15)”

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcılar en çok vurguladıkları ekonomik yetersizlikleri olmuştur. Ekonomik olarak bir şeyleri karşılayabilmek için zorlandıklarını ve karşılayamayacakları durumlar olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılar öğrenci olarak yaptıkları ve kısıtlı iş alanından kaynaklı olarak garsonluk yaptıklarını ve kazandıkları günlük paranın kendilerine ekonomik anlamda yetmediğini söylemişlerdir. Kazandıkları günlük maaşların onları günlük olarak idare ettiğini ve pandemi sürecinin araya girmesiyle beraber çalışma alanları olan kafelerin kapanmasıyla gelir kaybına uğradıklarını ifade etmişlerdir. Aldıkları günlük maaş durumunun ay içinde hesabı yapıldığında düzensiz bir gelir elde ettiklerini ve pandemi sürecinin girmesiyle beraber kesilen gelir alanlarından dolayı borçlu bir yaşam sürdükleri çünkü kafeden aldıkları günlük maaşın kendilerinin tek gelir kapısı olduğunu ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak getirilen kısıtlamalar doğrultusunda geçim alanları kapatılmış ve garsonlar işsiz kalmışlardır. Bu işsizliğin getirdiği negatif etkisi ise alınan günlük maaşın kesilmesiyle beraber geçim sıkıntısını gidermek amaçlı aldıkları borçlar ve bu borçlarla sürdürmeye çalıştıkları yaşamdır.

Şekil 7. Katılımcıların ekonomik deneyimler konusu hakkındaki görüşlerinin kodlu bölüm temelli kod alt kod modeli-2

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcıların görüşleri sonucunda oluşturulan ekonomik deneyimler konusunun alt başlıklarından ikincisi ise gelir imkanlarıdır. Gelir imkanları yedi başlık altında değerlendirilmiştir. Katılımcılar bu konuda ek olarak şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Pandemi öncesinde 5 lira alıyorsan şu an 15 lira alıyorum. (K20)”

“Şunu yaptık biz ilk pandemi çıktığında devletten ben pandemi desteği aldım 1000 lira. İki kere aldım ben bu desteği. 2000 liraya yakın bir destek aldım. (K3)”

“Ekonomik durumum kredi alıyordum öğrenim kredisi devletin verdiği o kesildi (K7)”

“Ailemden gelen bir aylık kira parası, doğalgaz, elektriktir onlara biraz yardım ediyorlar. (K16)”

“Dediğim ben sadece 15 günde bir alıyordum maaşımı. (K8)”

“Ek iş aramaya başladım. Tütün falan sardım. (K7)”

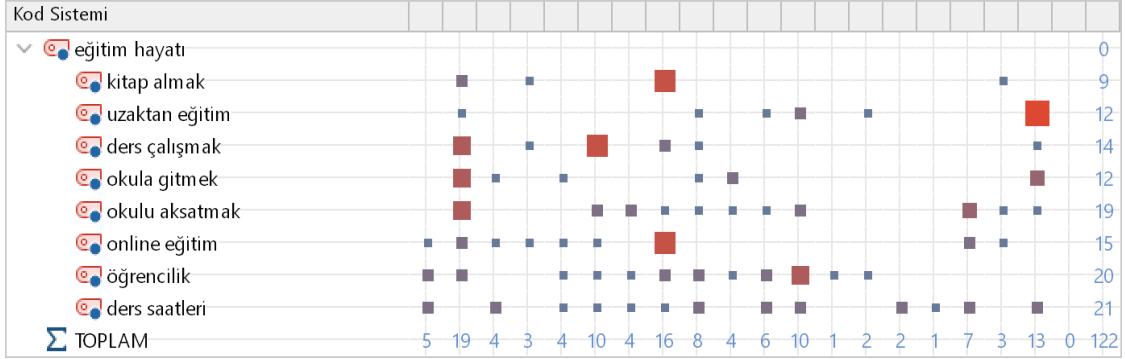
“...ailemden çok fazla bir ekonomik destek talep etmeden rahat bir şekilde çok böyle lüks olmasa bile en azından temel ihtiyaçlarla beraber özel ihtiyaçlarımı da karşılayacak derecede bir ekonomik düzeye sahiptim (K13)”

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcıların ekonomik düzeylerine ilişkin görüşleri doğrultusunda pandemi sürecinden önce aldıkları maaşların kendilerine yettiklerini ifade etmişlerdir. Ekonomik olarak pandemi öncesinde yeterlilik hissettiklerini dile getirmişlerdir. Pandemi öncesi aldıkları maaşın kendilerine düzenli bir gelir oluşturduğunu ama aile desteğini de aldıklarını dile getirmişlerdir. Pandemi süreci ve öncesinde ekonomik yeterlilik sağlayabilmek için ek iş yaptıklarını ve pandemi sonrası aldıkları maaşın yükseldiğini söylemişlerdir. Bunların yanı sıra öğrenci olduklarından dolayı KYK burs veya kredisi aldıklarını geçimlerini bu şekilde sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Pandemi sürecinde ise pandemi desteği alan katılımcılar ise devlet verdiği desteği ifade etmişlerdir. Pandemi süreci ile garsonların aldıkları maaşlar yükselmiştir. Katılımcılar maddi konudaki yeterliliklerini sağlamak amacıyla ek gelirlerini de ifade etmişlerdir.

Ekonomi bireylerin hayatını şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Ekonomik anlamdaki kendine yetme durumu ne kadar yüksek ise bireyler hayatlarını refah içinde geçirmektedirler. Üniversite öğrencileri part-time çalışma hayatında bu ekonomik düzeydeki kendine yetme durumunu sağlamak için kafelerde çalışmaktadırlar. Kısıtlı iş imkanının verdiği dezavantajdan dolayı başka sektörlerde çalışamayan üniversiteli öğrencileri ekonomik anlamdaki pratiklerini kafe sektörünün belirlediği kıstaslar çerçevesinde geçirmektedirler. Öğrenci olarak ekonomik geçimlerini sağlamak için girdikleri kafe sektöründe tam zamanlı çalışamamalarından kaynaklı olarak part-time çalışma ücreti almaktadırlar. Part-time ücreti hizmet sektörü kapsamında saatlik ücret ya da günlük maaş şeklinde ortaya çıkmaktadır. Pandemi sürecinin ortaya çıkmasıyla beraber bu part-time çalışma ve ekonomik anlamda kendine yetme durumu kafelerin kapanmasıyla birlikte olumsuz etkilere maruz kalmıştır. Kapanma süreci ile gelir imkanlarını elinden alınan üniversiteli öğrencileri ekonomik anlamdaki deneyimleri değişime uğramıştır. Pandemi sürecinde maddi olarak yetersizlik yaşayan ve geçim sıkıntısı çeken öğrenciler bu süreci aile desteği ile atlattığına çalışmışlardır. Ekonomik deneyimleri olumsuz etkilenen öğrenciler başka bir işte çalışma fikrini düşünseler bile pandemi süreci bu duruma olanak sağlamamıştır. Çünkü pandemi süreci sadece kafe sektörünü değil bütün sektörleri etkisi altına alarak çalışma hayatını durdurma noktasına getirmiş ve çalışma modüllerini değiştirmiştir. Pandemi süreci üniversiteli öğrenciler için borçlu yaşam kavramını ortaya çıkarmış ve gelir sağlayabileceği kafelerin kapanması ile bu durumu perçinlemiştir.

3.2.3. Çalışma Pratiklerinin Eğitim Hayatına Etkileri

Eğitim hayatı öğrenciler için geleceklerini şekillendirecekleri önemli bir alandır. Üniversite eğitimi öğrencilerin bir meslek konusunda uzmanlaştıkları bir eğitim sürecini içermektedir. Pandemi sürecinde eğitim hayatı online eğitime geçirilmiş ve okullar kapatılmıştır. Bu anlamda pandemi süreci eğitim hayatını da etkisi altına almıştır.

Şekil 8. Katılımcıların eğitim hayatı konusu ile ilgili görüşlerinin dağılımını gösterir kod matris tarayıcısı/tablosu

Eğitim hayatı sekiz başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; kitap almak, uzaktan eğitim, ders çalışmak, okula gitmek, okulu aksatmak, online eğitim, öğrencilik ve ders saatleridir. Katılımcılar eğitim hayatıyla ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

“...çok kitap alımına başladık... kitap almak zorundasın. (K2)”

“Şöyle de bir örnek verebilirim uzaktan eğitim görmek zorunda kaldık. Mesela hiçbir dersi yüz yüze alamadık. Uzaktan aldık. (K9)”

“Çalışma saatlerinden arta kalan zamanda tabii ki öncelikle şart olduğundan dolayı eğitimime vakit ayırıyordum... Bu zamanlarda kendimi motive edebilmek adına deneysel olarak kendime derslere yoğunlaştırdım. (K13)”

“Ama garsonluğa gelince okula gitme imkânınız çok kısıtlı çünkü dediğim gibi ya sabahçı oluyorsunuz ya akşamcı oluyorsunuz (K2)”

“Yeri geliyordu bazen okulu eklemek zorunda kalıyordum çünkü bazı işleri halletmek için gideceğim yerler 5'e kadar açık ve onu o gün halletmem gerekiyor çünkü çalışırken aksatıyorsunuz, öteliyorsunuz bir şeyleri. (K15)”

“O dönemde biliyorsunuz ki online eğitime geçildi. (K6)”

“Ya hani ben her şekilde öğrenciyim... Çünkü o zamanlar öğrencilik hayatım vardı, üniversite bitmemişti (K8)”

“Çalışma saatlerinden arta kalan zamanında pandemiden önce saat sabah 9’dan akşam 4’e kadar dersim vardı (K7)”

Pandemi süreci ve öncesinde katılımcılar çalışma hayatlarından kaynaklı olarak okulu aksatmak zorunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Pandemi süreci ve öncesinde devam eden bir öğrencilik hayatları olduğunu ifade eden katılımcılar pandemi sürecinde uzaktan veya online eğitime geçildiğini söylemişlerdir. Pandemi öncesi ders saatlerinin çalışma saatlerine göre ayarlandığını ama zaman zaman çalışma hayatından kaynaklı bunun tam uyum sağlayamadığını dile getirmişlerdir. Pandemi süreci ile beraber eğitimin online olmasıyla kitap alımlarının çoğaldığını da ifade etmişlerdir.

Eğitim hayatına pandemi sürecinde online veya uzaktan eğitim olarak devam edilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda eğitim sürecinin seyri değişmiştir. Eğitimin online veya uzaktan olmasıyla beraber üniversiteli öğrencilerin kaynaklara erişim sıkıntısı başlamış ve kitap alışverişi çoğalmıştır. Bunun yanı sıra pandemi süreci öncesinde çalışma hayatı eğitim hayatının önüne geçtiği katılımcıların ifadeleriyle ortaya koyulmuştur. Katılımcılar pandemi sürecinde çalışma hayatının içine eğitim hayatını da dahil ederek ikisini birlikte devam ettirmeye çalışmışlardır.

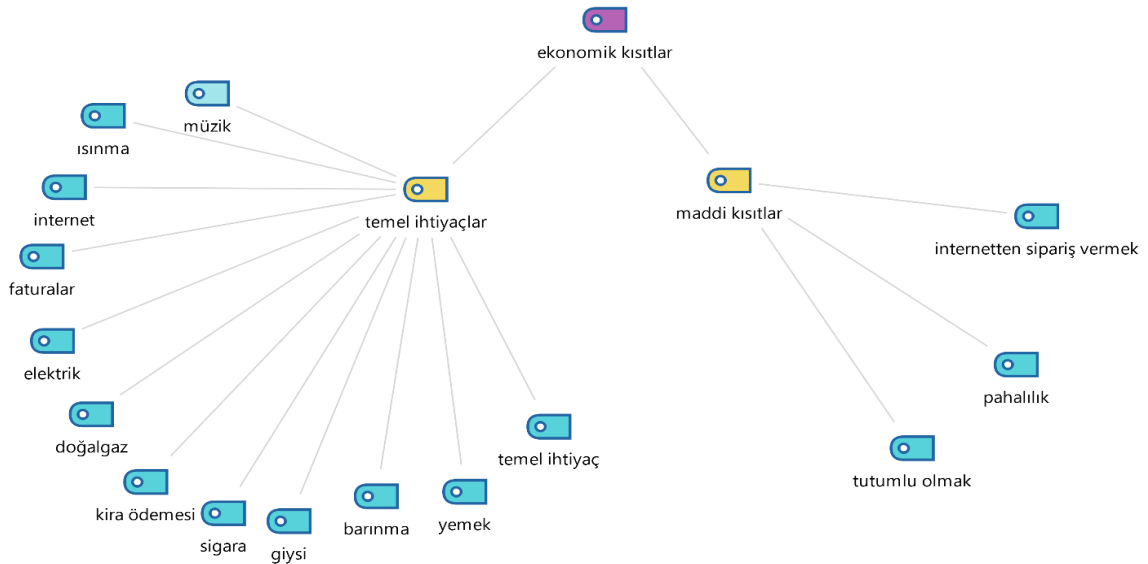
Çalışma hayatı ile beraber eğitim hayatlarını aynı anda paylaşan üniversiteli öğrenciler ekonomik anlamda bir gelir sağlamak amacıyla kafe sektöründe çalışma başlamışlardır. Çalışma hayatına kafede çalışarak dahil olan öğrencilerin eğitim hayatını geri plana attığı görülmektedir. Öğrencilerin önceliği kendilerine gelir sağlamak ve ekonomik bir düzey sağlamaktır. Pandemi süreci öncesinde bu çalışma hayatı ile eğitim hayatını beraber götürmeye çalışan öğrenciler kafelerin kapanması ile gelir sağlayabilecekleri işlerini kaybetmişlerdir. Bunun yanı sıra eğitimin de online modele geçmesiyle beraber eğitim hayatları olumsuz etkilenmiştir. Online eğitime geçilmesi ile beraber öğrenciler eğitimde kaynaklara erişim sıkıntısı yaşamış ve bu sürece adapte olma da zorluk yaşamışlardır.

3.3. Pandemi Sürecinde Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Ekonomik Açından Kendilerini Sınırlandıran Durumlar

Çalışma hayatı çalışan bireylerin hayatını şekillendiren, sosyal ve ekonomik açıdan hayatlarını kısıtlayan durumları da içermektedir. Ekonomik anlamda çalışan üniversite öğrencilerini sınırlandıran durumlar hem maddi hem de manevi konuları içermektedir. Çalışma hayatına dahil olan üniversite öğrenciler hayatlarını eğitim, çalışma süreci ve sosyal hayat olarak üç çerçevede yaşamaktadırlar. Pandemi süreci ile ekonomik açıdan bireyleri kısıtlayan durumlardan biri pandemi süreci ve ihtiyaçlardır. Pandemi sürecinde geçimlerini sağlamak isteyen üniversite öğrencileri kapanma süreciyle beraber olumsuz ekonomik etkiler yaşamışlardır.

3.3.1. Part-Time Çalışan Üniversite Öğrencilerinin Ekonomik Kısıtları

Bu bölümde ekonomik açıdan oluşan kısıtlar incelenmiştir. Ekonomik açıdan kısıtlayan durumlar iki başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; ekonomik kısıtlar ve pandemi ihtiyaçlarıdır.

Şekil 9. Katılımcıların ekonomik kısıtlar konusu hakkındaki kodlu bölüm temelli kod alt kod bölüm modeli

Pandemi süreci ve öncesindeki katılımcıların görüşleri dahilinde oluşturulan ekonomik kısıtlar konusu iki başlık altında toparlanmıştır. Bunlar; temel ihtiyaçlar ve maddi kısıtlardır. Katılımcılar temel ihtiyaçlar için ifadeleri şu şekildedir:

“Giyinme gerçekten bir giyime ihtiyacım olduğu için giyinme benim için temel ihtiyaç. (K2)”

“Onun dışında mesela ben sokakta kalamam yani benim barınma ihtiyacım var. Bir evim olması lazım. Bir odam olması lazım ihtiyaçlarımı karşılayabilmem için. İçinde yaşayabileceğim bir ev yani (K14)”

“E onun haricinde biraz daha ileriye gidiyorum ben normal insan kafasıyla düşünürsem günde üç öğün acıkıyorum. Yiyeceğim yemekler benim temel ihtiyaçlarım. (K2)”

Katılımcıların ifadeleri bağlamında temel ihtiyaçların bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için önemli unsurlar olduğu görülmektedir. Bu temel ihtiyaçların başında barınma, giysi ve yemek gelmektedir.

İkinci ekonomik kısıt olan maddi kısıtlar için bir katılımcı şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Ekonominin biraz daha kötüye gitmesinden kaynaklı barınma olsun gıda olsun beslenmeye olsun çok yüksek maliyetlere sebep oldu. (K17)”

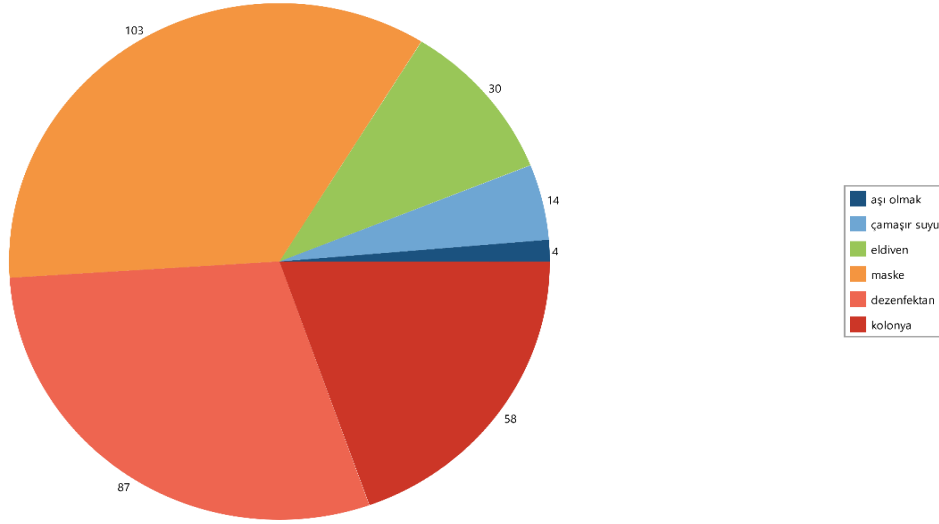
Katılımcılar maddi kısıtların pahalılıktan kaynaklandığını ve pandemi sürecinin bu pahalılık üzerinde etkisinin çok olduğunu dile getirmişlerdir. Pandemi süreci ile beraber pahalılaşıma durumunun önemi vurgulanmıştır.

Pandemi süreci ekonomik hayatı sekteye uğratmıştır. Alınan kararlar ve getirilen yasaklar birçok sektörün kapanmasına neden olmuştur. Üniversiteli öğrenciler kafelerde çalışarak geçimlerini sağlamaya çalışan bir kesimdir. Pandemi süreci kararları ile kendi geçimleri sağlamaya çalıştıkları kafe sektörü kapanmış ve ekonomilerine olumsuz etki etmiştir. Pandemi süreci öncesinde bile geçimleri düşük maaşlarla sağlayan öğrenciler için pandemi sürecinin gelmesiyle beraber bu durum ikiye katlanmıştır. Ekonomik kriz yaratan pandemi süreci öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında işlerini zorlatmıştır. Çünkü ekonomik krizle beraber temel ihtiyaçların pahalılaşması ve öğrencilerin bunları karşılayabilecek gelirlerinin olmaması onların geçim sıkıntısına düşmesini pekiştirmiştir. Pandemi süreci öncesinde aldıkları düşük maaş ve part-time çalışma durumu üniversiteli öğrencilerin giyinme, barınma, beslenme, ısınma vb. ihtiyaçlarını tam anlamıyla sağlayamazken pandemi sürecinin oluşmasıyla beraber bu durum daha da kötü bir hal almıştır. Üniversiteli öğrenciler kapanma sürecinde birçok temel ihtiyacını karşılayamayacak duruma gelmiştir. Bunun yanı sıra ekonomik krizin

yarattığı pahalılaşıma durumu ile pandemi öncesinde temel ihtiyaçlarını kısıtlı sağlayan öğrenciler pandemi sürecinde bazı temel ihtiyaçlarından vazgeçme noktasına gelmişlerdir.

3.3.2. Pandemi ile oluşan ihtiyaçlar

Pandemi süreci, sağlık anlamında bir kriz sürecidir. Sağlığın korunması için birtakım önlemler alınmış ve bu önlemler Sağlık Bakanlığı'nın aldığı kararlar ile zorunlu hale getirilmiştir. Pandemi süreci hayatımıza bazı sağlık malzemelerini sokmuştur. Bu sağlık malzemeleri pandemi ihtiyaçlarını oluşturmaktadır.

Şekil 10. Katılımcıların pandemi ihtiyaçları hakkında ifadelerinin belge temelli frekans tablosu

Pandemi sürecinde katılımcıların ifadeler doğrultusunda pandemi ihtiyaçları konusu oluşturulmuştur. Pandemi ihtiyaçları altı başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar; aşı olmak, çamaşır suyu kullanımı, eldiven kullanımı, maske kullanımı, dezenfektan kullanımı ve kolonya kullanımıdır. Katılımcılar pandemi ihtiyaçları konusunda şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Zaten bu kafe ortamında çalışıyorsak bizim için aşı zorunlu hale gelmişti.

Aşılarımızı yaptırmıştık. (K4)”

“Masaları sildiğimiz sıvının içine çamaşır suyu falan koyuyorduk. (K14)”

“Eldiven kullanmaya başladık (K3)”

“Çalışırken de hiç durmadan maskemizi yüzümüze takarak...her daim maske ile korunarak çalışmaya devam ediyorum. (K1)”

“Onun dışında pandemi döneminde ortaya çıkan ihtiyaçlardan bir tanesi de dezenfektan ihtiyacı mesela. (K13)”

“Son olarak da bunu söyleyebilirim ki en önemli şeylerden 3 tanesi gördüm bir şey söyleyebilirim bu da kolonya (K18)”

Katılımcılar pandemi sürecinde en büyük ihtiyaçlarının maske olduğunu söylemişlerdir. Pandemi sürecinde alınan kararlar doğrultusunda maske takma zorunluluğu gelmiştir. Katılımcıların hepsi ifadelerinde maske kullanımına yer vermişlerdir. Kendilerini koruma amaçlı olarak en çok ifade ettikleri şey ise dezenfektan kullanımı olmuştur. Dezenfektanı sadece bireysel koruma amaçlı değil çalışma hayatındaki iş ortamlarında da kullandıklarını ve müşterilerinde kullanması için masalara da bulundurduklarını ifade etmişlerdir. Maske ve dezenfektan kullanımından sonra en çok ifadelerinde kolonya kullanımına yer vermişlerdir. Maske kullanımını çalışma hayatında da devam ettirmek zorunda olduklarını ifade etmişlerdir. Kolonyayı masalarda bulundurduklarını ifade ederek pandemi sürecinde korunma yollarının bu şekilde olduğunu ortaya koymuşlardır. Pandemi sürecinin ilk zamanlarında eldiven kullanımı Sağlık Bakanlığı tarafından getirilmiş bir kural olup katılımcılar çalışma hayatlarının pandemi sürecine denk gelen ilk zamanlarında eldiven kullandıklarını ama kararın kaldırılması ile kullanmayı bıraktıklarını söylemişlerdir. Katılımcıların en az ifade ettiği konu aşı olmaktır. Dört katılımcı aşı olmak konusuna ifadelerinde yer vermişlerdir.

Pandemi süreci ile sosyal hayat ve çalışma hayatında maske kullanım zorunluluğu getirilerek önlem alınmaya çalışılmıştır. Bireysel sağlığın yanı sıra kamu sağlığı düşünülerek kamu alanlarında maske kullanımını zorunluluğu getirilmiştir. Toplum sağlığı düşünülerek hizmet sektöründe bulunan birçok alan geçici süreyle kapatılmıştır. Kapanma dönemi bitirilmesiyle beraber kamu sağlığı için kafelerde çalışanlar için maske, eldiven kullanımı getirilmiş ve Covid-19 bulaş hızı önlenmeye çalışılmıştır. Pandemi süreci toplumsal hayatın değişiminde önemli rol oynamış ve pandemi ihtiyaçları konusu ile bu durum değerlendirilmiştir.

Eğitim hayatlarını üniversite de devam ettiren öğrenciler bu süreçte çalışma hayatına dahil olmaktadır. Çalışma hayatına buldukları şehirdeki kısıtlı iş imkanlar

çerçevesinde dahil olan üniversite öğrencileri genellikle kafelerde çalışma eğilimi göstermektedirler. Eğitim hayatlarına uyum sağlayabilecek çalışma alanı olarak kafe sektörü üniversiteli öğrenciler için part-time modülü ile ekonomik olanak sağlamaktadır. Pandemi süreci öncesinde kafelerde çalışan üniversite öğrencileri sağlık anlamındaki bir krizde olmadıkları için pandemi sürecinin zorunu kıldığı maske, eldiven ve dezenfektan gibi sağlık malzemelerini kullanmamışlardır. Fakat pandemi süreci bu sağlık malzemelerini kullanmayı zorunlu kılmıştır. Geçimlerini kafe sektöründen sağlayan üniversiteli öğrenciler için bu durum ekstra bir maddiyat içermektedir. Çalışma hayatında zorunlu maske kullanımını olan öğrenciler bu durum için bütçe ayırmak zorunda kalmışlardır. Bunun yanı sıra kolonya ve dezenfektan kullanımı da zorunluluk içerisinde yer almaktadır. Çalıştıkları işyerleri maske ihtiyacını sağlamadıkları durumda öğrenciler bu durumu sağlamak için kendi bütçelerini kullanmak zorundadırlar. Pandemi sürecindeki kapanma süreci ile kişisel ihtiyaçlar arasına kolonya, dezenfektan ve maske de girmiştir. Pandemi ihtiyaçları çerçevesinde değerlendirilen maske, kolonya ve dezenfektan artık zorunlu ihtiyaçlar listesinde de yer almaktadır. Üniversiteli öğrenciler kapanma süreci ile gelir kaynaklarının kaybetmenin yanı sıra pandemi ihtiyaçlarını karşılama da zorlanmışlardır. Ekonomik anlamda kendilerine part-time çalışma modeli ile yetemeyen öğrenciler için bu pandemi ihtiyaçları maddi külfet oluşturmuştur.

SONUÇ

Pandemi sürecinde part-time çalışan öğrenci garsonların öğrencilikten anlaşılması gereken kasıt kişinin bir lisans eğitimine devam etmesidir. Öğrenciliğin bu en özgür, en dinamik ve en farklı dönemini ifade eden üniversite yılları özenle üzerinde durulması gereken bir süreçtir. Üniversite yılları, öğrenciler için, mikro düzeyde kendilerine, makro düzeyde ise içerisinde buldukları topluma değer kattıkları eğitim serüvenlerinin akademik olarak ilk yılları ve birçoğu için ise son dönemleridir. Öğrenciliğin, gelecek kuşaklardaki insan sermayesini belirlemede olan etkisi düşünüldüğünde, belki de en nadide dönemlerinden biri olan üniversite yılları hem bireysel hem de toplumsal olarak çok büyük bir öneme sahiptir (Özkesen, 2015).

Çalışan öğrenci kavramının bir diğer boyutu ise işçilik kısmıdır. Marks'ın da dediği gibi; işçi üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun, bir şekilde geçinmek için emek gücünü satan kimselerdir. Öğrencileri bir işçi sınıfı olarak görmek bu aşamada mümkündür. Öğrenciler aynı zamanda işçi olan öğrenciler de eğitimleri ve diğer ihtiyaçları için gerekli kaynakları emek güçlerinin çeşitli formlarını satarak elde eden kişilerdir (Özkesen, 2015).

Pandemi sürecinden önce eğitim hayatlarına üniversitede devam eden öğrenciler ekonomik sorunlarından kaynaklı olarak çalışma hayatına girmişlerdir. Eğitim hayatı devam eden öğrenciler hem eğitim hayatlarına karşı hem de çalışma hayatlarına karşı sorumludurlar. Öğrenciler bu anlamda işçi sınıfına dahil olmaktadır. Bu işçi sınıfına dahil olmaları part-time çalışma modeli dahilinde ve mevsimlik işçi konumunda gerçekleşmektedir (Kahraman & Kahraman, 2016; Özkesen, 2015; San, 2006). Aileye yük olma hissi, ekonomik ve barınma sorunlarından kaynaklı olarak çalışma hayatına dahil olan öğrenciler pandemi sürecinin ortaya çıkmasıyla birlikte ekonomik olarak büyük bir sorunla karşılaşmışlardır. Ekonomik deneyimleri pandemi süreci ile değişen öğrenciler eğitim, sosyal hayat ve ekonomik hayat açısından birtakım etkilere maruz kalmışlardır. Kafelerde çalışan öğrencilerin sosyal, ekonomik ve eğitim hayatlarının dışında gündelik hayatlarına dahil olan bazı kavramlar söz konusudur. Bunlar; risk faktörü, pandemi ihtiyaçları ve pandemi sürecindeki etkilenme biçimleridir.

Görüşmeye dahil olan katılımcılar pandemi öncesindeki çalışma hayatlarının “yoğun” ve “yorucu” olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma hayatı meslek özellikleri dahilinde incelendiğinde “güler yüz” kavramı ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra

garsonluğun gündelik hayatlarına etkisi konusunda ise “meslek alışkanlığı” kavramı ile çalışma hayatındaki alışkanlıkların günlük hayatlarına da yansıdığı ortaya konulmuştur. Çalışma hayatının çalışma biçimlerine bakıldığında en çok ifade edilen kavramların “akşam çalışmak” ve “saatlik çalışma” olduğu görülmektedir. Kafeler garson olarak çalışan öğrenciler eğitim hayatlarından kalan sürede akşam çalışma hayatına dahil olmaktadır. Bunun yanı sıra kazandıkları ücret saatlik çalışma modelinden kaynaklı olarak saatlik ücret şeklinde olmaktadır. Pandemi sürecindeki kısıtlamalarla beraber işyerlerinin kapanması ve uzun süre açılmamasıyla çalışma hayatlarının “olumsuz etkiye” maruz kaldığını “gelir kaybı” yaşadıklarını ortaya koyarak çalışma hayatlarının pandemi sürecindeki etkileri meydana çıkarılmıştır. Çalışma hayatı pandemi süreci ile değişime uğramıştır. Önce getirilen “kısıtlamalar” daha sonra açılma süreciyle beraber getirilen bazı kural ve yasaklarla çalışma hayatı yeniden şekillenmiştir. Çalışma hayatının pandemi sürecinde şekillenmesi sürecinde kısaltılan çalışma saatleri de söz konusudur. Öğrencilerin kafelerde garsonluk yaparken bunun yanı sıra eğitim hayatlarına devam etmeleri sürecinde pandemi sürecinin etkisiyle yaşanan çalışma hayatının ortadan kalkması öğrencilerin garsonluk yapmalarına izin vermediği görülmektedir. Pandemi süreci garsonlar için işsizlik süreci olmuştur.

Çalışma hayatının yanı sıra katılımcılar pandemi sürecinden önce bir “risk algısı” olmadığını ama pandemi sürecindeki virüs kavramıyla beraber risk algısı oluştuğunu ifadelerinde belirtmişlerdir. Risk algısı konusu risk grubu ve güvenlik algısı şeklinde ikiye ayrılmıştır. Öğrenciliklerinin yanı sıra kafelerde garsonluk yapan öğrenciler ifadelerinde yaptıkları işin “riskli meslek” olduğunu ve başka işte çalışma yani “iş değiştirme” fikrine yöneldikleri görülmektedir. Mesleğin riskli olması ve pandemi sürecinde “işsiz kalma” durumundan kaynaklı olarak pandemi sürecinde başka işte çalışmış olsalardı işsiz kalmayacaklarını ortaya koymuşlardır. Kapanma sürecine dahil edilmeyen alanlarda çalışmanın onların pandemi süreci işsiz olarak geçirmeyecekleri bulgular dahilinde ortaya konulmuştur.

Kafelerde eğitimlerinin yanı sıra garson olarak çalışan öğrencilerin pandemi süreci ve öncesindeki ekonomik deneyimleri söz konusu olduğunda “ekonomik yetersizlikler” ve “gelir imkanları” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Garson olarak çalışan öğrencilerin ekonomik deneyimlerinde en çok vurguladıkları konu “ekonomik yetersizlikleri” olmuştur. Ekonomik anlamda kendisine yetemediklerini ifade eden katılımcılar maddi konusu da yetersiz olduklarını ve “sadece günü geçirebilmek için

çalıştıklarını”, aldıkları “saatlik ücretlerin” ekonomik olarak yeterli olmadığını söylemişlerdir. Saatlik ücret çalışılan saatin saatlik alınan ücretler çarpılması sonucu ortaya çıkan miktardır. Alınan günlük ücret ekonomik yetersizliğin başlıca unsurlarındandır. Ekonomik yetersizliği pekiştiren durum ise aldıkları “düşük maaşlardır”. Bu da ekonomik deneyimlerinin olumsuz etkileri arasında yer almaktadır.

Pandemi sürecinin etkilediği önemli alanlardan bir tanesi ise eğitim hayatıdır. Kafelerde garson olarak çalışan öğrencilerin eğitim hayatları konusunda en çok vurgu yaptığı konu “öğrencilikleri” olmuştur. Çalışma hayatına sorumlu oldukları gibi eğitim hayatına da sorumlu olan katılımcılar öğrenciliklerinin farkında olduklarını ortaya koymuşlardır. Çalışma hayatı ile eğitim hayatını beraber devam ettirmeye çalışmışlardır. Pandemi süreci öncesinde eğitimin yüz yüze olması ama pandemi süreci ile “online eğitime” dönüldüğü ifade edilmiştir. Çalışma hayatına dahil olmaları ile öğrenciler “okulu aksattıklarını” da dile getirmişlerdir. Çalışma hayatı öğrenciler için daha ön plana alınmış bir alan olmuştur.

Katılımcılar pandemi sürecine girilmesiyle beraber “pandemi ihtiyaçlarının” ortaya çıktığını vurgulamışlardır. Çalışma hayatı da pandemi ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmiştir. Pandemi süreci ile alınan önlemler dahilinde “maske, dezenfektan, eldiven” vb. şeyler bütün hayatımızın her yerinde dahil olmuştur. Katılımcılar kafede çalışırken “maske takma zorunluluğu” olduğunu, dezenfektanları ulaşılabilecek her yerde bulduklarını dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra sosyal hayatlarında da maske takmak zorunda olduklarını ve bunların ekonomik olarak onları etkilediği ortaya koyulmuştur. Kafede çalışırken gelen herkesin bu kurallara uymadığını ve yetersiz önlem konusunu da vurgulamışlardır.

Pandemi süreci çalışma hayatının yanı sıra en çok sosyal hayatı da etkilemiştir. Sosyal hayat “kısıtlamalar” ve “sosyallik” çerçevesinde şekillenmiştir. Katılımcılar kısıtlamalar dahilince en çok “yasakları” vurgulamışlardır. Getirilen yasaklar hem çalışma hayatını hem de sosyal hayatı etkilemiştir. Sokağa çıkma yasağı, seyahat etme yasağı vb. yasaklarla sosyal hayat etkilenmiştir. Yasaklarla beraber katılımcılar “sosyallikten kopmuşlardır”. Ekonomik hayatları sosyal hayatlarını da etkilemiştir. Sosyallik çerçevesinde ise katılımcılar en çok “sosyal aktivite” konusunda vurgu yapmışlardır. Pandemi sürecinden önce sosyal aktivite konusunda sıkıntı çekmeyen

katılımcılar pandemi süreci ile sosyal aktivitelerine ya ara vermişler ya da ev ortamına taşınmışlardır.

Pandemi süreci ile olumsuz etkilenen ekonomi katılımcılar için “ekonomik kısıtlar” oluşturmuştur. Ekonomik kısıtlar pandemi süreci öncesinde de var olan bir gerçektir. Ekonomik kısıtlar “maddi kısıtlar” ve “temel ihtiyaçlar” bağlamında değerlendirilmiştir. Ekonomik kısıtlarda en çok vurgulanan iki konu “pahalılık” ve “yemek” konusu olmuştur. “Saatlik ücretle” çalışan öğrenciler kafelerden aldıkları “düşük maaş” ile ekonominin sürekli zamlı fiyatları karşısında zor durumlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Pahalılık onlar açısından en şikâyet edilen konu olmuştur. Pandemi öncesinde pahalılığın bu kadar yüksek olmadığı pandemi süreci ile ekonominin olumsuz etkilenmesiyle pahalılık konusunda vurgu yapmışlardır. Hem öğrenci olmak hem de çalışma hayatında garson olarak çalışma bireylerin ekonomilerine hem olumsuz hem olumsuz etkilerde bulunmuştur. Olumlu etki katılımcılar için gelir imkânı oluştururken öğrencilik açısından okulu aksatmak veya arka plana atmak gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Ekonomik anlamda kısıtlı olan imkanları pandemi süreci ile daha da aşağılara çekilen öğrenci garsonlar bu durumun kendilerini zor durumda bıraktığına dair ifadelerde bulunmuşlardır.

Pandemi süreci her birey gibi hem eğitime devam eden hem de çalışma hayatına garson olarak dahil olan öğrencilerin hayatlarında birtakım “etkilenme biçimleri” oluşturmuştur. Bu etkilenme biçimleri “olumlu” ve “olumsuz” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Pandemi sürecinin katılımcılar için olumlu tarafı “kendilerine zaman ayırabildikleri”, eğitim açısından “online eğitim” ile hem çalışarak hem de derslere katıldıklarını vurgulamışlardır. Olumsuz tarafı ise ekonomik açıdan olmuştur. “Öğrenci mesleği” olarak “part-time çalıştıkları” kafelerde garsonluk yapan katılımcılar kafelerin kapanması ile ekonomik zarar gördüklerini ifade etmişlerdir. Ekonomik anlamda kendine yetememe yani geçim sıkıntısı ön plana çıkmıştır. “Aile desteği”, “devlet desteği”, “KYK kredi/bursu” alsalar bile ekonominin pahalılığı karşısında yeterli gelmediğini ve çalışma hayatının da pandemi süreci ile kapanması sonucunda katılımcılar bu süreçte ekonomik deneyimleri açısından kötü etkilenmişlerdir.

Sonuç olarak eğitim hayatına dahil olan öğrenciler ekonomik olarak kendilerine özgürlük sağlamak amacıyla kafelerde çalışmaya başlamışlardır. Ancak pandemi süreci ile bu çalışma hayatı olumsuz etkilenmiş ve kafeler kapatılmıştır. Getirilen yasaklar ile

gelir kaybı yaşayan garson öğrenciler bunun yanı sıra eğitim hayatı konusunda da olumsuz deneyimlere tanık olmuşlardır. Öğrencilik hayatını part-time çalışarak ve çalışma hayatına işçi olarak devam eden üniversiteli öğrenciler eğitim hayatları boyunca bu mesleği geçimlik işkolu, mevsimlik iş olarak gördükleri ortaya konulmuştur. Çalışma hayatına eğitimlerini devam ettirmek amaçlı giren üniversiteli öğrenciler pandemi süreci ile ekonomik anlamda sıkıntıya düşmüşlerdir. Pandemi süreci üniversiteli öğrencilerin part-time çalışma deneyimlerine olumsuz etki etmiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmadi, R. (2020). Koronavirüs Pandemisinin (Kovid-19) Toplumsal Etkileri. *Bilim Armonisi*, 3 (2), 65-72. <https://doi.org/10.37215/bilar.800484>
- Akca, M., & Küçüköğlü, M. T. (2020). Covid-19 Ve İş Yaşamına Etkileri:Evden Çalışma. *Journal of International Management Educational and Economics Perspectives*, 8 (1), 71-81.
- Akdemir, A., & Işık, M. (2017). Hizmet Sektöründe Kısmi Süreli Çalışanların Sosyo-Psikolojik Analizi Isparta İli Örneği. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 145-160.
- Akgül, Ö. (2020). SARS-CoV-2/COVID-19 Pandemisi. *Tıp Fakültesi Klinikleri Dergisi*, 3 (1), 1-4.
- Akkuş, M. S. (2020b). Koronavirüs Ve Covid-19. *Aksaray Üniversitesi Tıp Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 15-20.
- Aslan, P. D. R. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 8 (85), Article 85. <https://dergiayrinti.com/index.php/ayr/article/view/1353>
- Aykaç, M., & Murat, G. (2020). Covid-19 Ve Emek Piyasaları:Etkiler Ve Muhtemel Yönelişler. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 91-122.
- Baş, T., & Akturan, U. (Ed.). (2017). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. bs). Seçkin Yayıncılık.
- Bayındır, D. (2020). *Salgın: Tükeniş Çağında Dünyayı Yeniden Düşünmek* (1. bs). Tellekt.
- Bayyurt, Y., & Seggie, F. N. (Ed.). (2015). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz Ve Yaklaşımları* (3. bs). Anı Yayıncılık.
- Bulut, Y. D. D. R., & Pinar, Ç. (2020). Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye’de İstihdam ve İşsizlik. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 217-225.
- Cesare, D. D. (2020). *Egemen Virüs—Kapitalizm Nefessiz Bırakır* (B. Uysal, Çev.; 1. bs). Pinhan Yayıncılık.
- Cinel, E. A. (2020). Covid-19’un Küresel Makroekonomik Etkileri ve Beklentiler. *Politik Ekonomik Kuram*, 4 (1), 124-140. <https://doi.org/10.30586/pek.748538>

- Crawford, D. H. (2019). *Ölümcül Yakınlıklar Mikroplar Tarihimizi Nasıl Şekillendirdi?* (G. Koca, Çev.; 1. bs). Metis Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Ed.; 3. bs). Siyasal Kitabevi.
- Çolak, Ö. F. (Ed.). (2020). *Salgın Ekonomisi* (1. bs). Efil Yayınevi Yayınları.
- Duran, M. S., & Acar, M. (2020). Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: Covid-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10 (1), 54-67.
- Ekiz, T., Ilıman, E., & Dönmez, E. (2020). Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri İle Covid-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6 (1), 139-154.
- Erol, S. I. (2020). Covid-19'un Çalışma Hayatına Yansımaları:Salgından Etkilenen Bazı Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (19), 212-231.
- Ersoy, A., & Şaban, A. (Ed.). (2019). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri* (3. bs). Anı Yayıncılık.
- Glesne, C. (2020). *Nitel Araştırmaya Giriş* (A. Ersoy & P. Yalçınoglu, Ed.; 6. bs). Anı Yayıncılık.
- Harding, S. (2020). Bakış Açısı Epistemolojisini Yeniden Düşünmek: "Güçlü Nesnellik" Nedir? İçinde *Türkiye'de Feminist Yöntem* (1. bs, s. 344). Metis Yayıncılık.
- Kahraman, F., & Kahraman, A. B. (2016). Mevsimlik İstihdamın Eğitimli Gençleri: İnşaatlarda Çalışan Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 183-201.
- Korkusuz, A. Y. (2020). Çalışma Hayatında Covid-19 Pandemisine Maruz Kalanların Sosyal Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), 672-693. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.722975>
- Nikiforuk, A. (2020). *Mahşerin Dördüncü Atlısı* (S. Erkanlı, Çev.; 9. bs). İletişim Yayınları.
- Öğünç, P. (2021). *Pandemi Zayıyatı—Bir Yıldan 35 Hayat Hikayesi* (1. bs). İletişim Yayıncılık.
- Özkesen, A. (2015). *Öğrenci—İşçilerin Güvencesizlik Süreçleri: Çankiri Örneği*. 128.

- Özşahin, F., & Aribaş, A. N. (2021a). Covid-19'a Yönelik Tutum Ve Davranışların Değerlendirilmesi Ve Bir Uygulama. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 7 (2), 391-401.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Ed.; 2. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Saldana, J. (2022). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı* (2. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Samanci, M. (2020). Küresel Bir Salgın: Covid-19. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 6-11.
- San, N. (2006). *Part-Time Çalışma Kavramı, İçeriği Ve Uygulanabilirliği: Sakarya 'da Bir Araştırması*. 89.
- Sevimli, F. (2021). Covid-19 Pandemesinin toplumsal Etkileri. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 2 (2), 55-69.
- Sherman, I. W. (2020). *Dünyamızı Değiştiren On İki Hastalık* (E. Tümbay & M. A. Küçüker, Çev.; 6. bs). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Soylu, Ö. B. (2020b). Türkiye Ekonomisinde Covid-19'un Sektörel Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (6), 169-185.
- Sönmüş, A., & Aydın, K. (2021). Türkiye'de Ve G-20 Ülkelerinde Covid-19 Sürecinde Devletlerin Politikaları. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1), 90-95.
- Sülkü, S., Coşar, K., & Tokatlıoğlu, Y. (2021). Covid-19 Süreci: Türkiye Deneyimi. *Sosyoekonomi*, 29 (49), 345-372. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2021.03.18>
- Şahin, K. (2021). *Kırılgan Hayatların Güvencesizliği ve Kayıtsızlık Kültürü* (1. bs). Gece Kitaplığı.
- Temir, C. (2020). Covid-19'un Sermaye Piyasaları Üzerine Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*, 4 (7), 50-66.
- Üstün, Ç., & Özçiftçi, S. (2020). COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 25 (Special Issue on COVID 19), 142-153. <https://doi.org/10.21673/anadoluklin.721864>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (Ed.). (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12. bs). Seçkin Yayıncılık.

Yürekli, S. (2020). Çalışma Hayatında Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (38), 34-61.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	48
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Veri analizdeki bulguların başlıkları	52
Şekil 2.	Katılımcıların çalışma hayatı konusu hakkındaki ifadelerinin belge temelli kod hiyerarşik kod alt kod modeli	54
Şekil 3.	Katılımcıların risk algısı hakkında ifadelerinin belge temelli frekans tablosu	61
Şekil 4.	Katılımcıların etkilenme biçimleri konusundaki görüşlerinin belge temelli kod teori modeli	64
Şekil 5.	Katılımcıların sosyal hayat konusu hakkındaki görüşlerinin kodlu bölüm temelli hiyerarşik kod alt kod modeli	66
Şekil 6.	Katılımcıların ekonomik deneyimler konusu hakkındaki görüşlerinin kodlu bölüm temelli kod alt kod modeli-1	70
Şekil 7.	Katılımcıların ekonomik deneyimler konusu hakkındaki görüşlerinin kodlu bölüm temelli kod alt kod modeli-2	72
Şekil 8.	Katılımcıların eğitim hayatı konusu ile ilgili görüşlerinin dağılımını gösterir kod matris tarayıcısı/tablosu	74
Şekil 9.	Katılımcıların ekonomik kısıtlar konusu hakkındaki kodlu bölüm temelli kod alt kod bölüm modeli	76
Şekil 10.	Katılımcıların pandemi ihtiyaçları hakkında ifadelerinin belge temelli frekans tablosu	78

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Onayı

Tarih ve Sayı: 15.03.2022 - E.116164

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-78977401-050.02.04-116164
Konu : Etik Kurul Kararı

15.03.2022

Sayın Dr. Öğr.Üyesi Zeynep KURNAZ

İlgi : 22.02.2022 tarihli ve E-63333206-605.01-110224 sayılı yazı.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 23/02/2022 tarih ve 2022/02-42 sayılı kararı yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Kurul Başkanı

Ek:Etik Kurul Kararı (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi :

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞER BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

TOPLANTI TARİHİ : **23.02.2022**
TOPLANTI NO : **2022/02**

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararlar alınmıştır.

Karar 42:

22/02/2022 tarihli Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ'ın Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ danışmanlığında yürütülen **“Covid-19 Pandemi Süreci ve Sonrasında Türkiye’de Hizmet Sektöründe Çalışan Garsonların Ekonomik Deneyimleri: Karabük İli Örneği”** konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmanın etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

ASLI GİBİDİR

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

Ek 2: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Demografik Sorular

1. Cinsiyet nedir?
2. Haftalık çalışma süreniz nedir?
3. Saatlik ücretiniz ne kadardır?

Alt problem 1: Pandemi sürecinde garson olarak çalışan bireylerin çalışma hayatı nasıl şekillenmiştir?

1. Hizmet sektörü hakkında neler düşünmektesiniz? Biraz anlatır mısınız?
2. Nasıl bir çalışma hayatınız var? Deneyimleriniz nelerdir? Bizimle paylaşır mısınız?
3. Garsonluğun gündelik hayatınıza etkileri nelerdir? Bu etkileri bizimle paylaşır mısınız?
4. Ekonomik durumunuzdan bahseder misiniz? Bize açıklar mısınız?
5. Gelir durumunuzun yaşantınıza etkileri nelerdir? Bu deneyimleri bizimle paylaşır mısınız?
6. Pandemi sürecinde ekonomik deneyimleriniz nasıl değişmiştir? Bu değişimlerden bahseder misiniz?
7. Pandemi süreci ile garsonluk mesleği hakkındaki düşüncelerinizde değişimler oldu mu? Bu değişimleri bize açıklar mısınız?
8. Pandemi süreci ile garsonluk mesleğini riskli bir meslek olarak görmekte misiniz? Bu düşünceniz hakkındaki görüşlerinizi bildirir misiniz?

Alt problem 2: Pandemi sürecinde garson olarak çalışan bireylerin çalışma pratiklerinin günlük hayatlarına etkileri nelerdir?

1. Çalışma saatlerinden arta kalan zamanda neler yapıyordunuz? Şimdi neler yapıyorsunuz? Hikayenizi bizimle paylaşır mısınız?
2. Çalışma hayatınız günlük aktivitelerinizi nasıl etkiliyor? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Neler yaşadınız? Biraz bahseder misiniz?
3. Pandeminin başından bu zamana kadar geçen sürede günlük aktivitelerinizde bir değişiklik oldu mu? Bu değişikliklerden bahseder misiniz? Neler yaşadınız?
4. Pandemi sürecinde çalışma ortamınızdaki hijyen ve temizlik durumu yeterli miydi? Bu durum hakkındaki düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?
5. Pandemi süreci ile çalışma hayatınızdaki müşteri ilişkileriniz nasıl değişmiştir? Bu değişimleri anlatır mısınız?
6. Pandemi sürecinde çalışmadığınız/çalışmadığınız zamanlar oldu mu? Bu zamanlardaki deneyimlerinizi paylaşır mısınız?

Alt problem 3: Pandemi sürecinde garson olarak çalışan bireylerin ekonomik açıdan kendilerini sınırlandıran durumları nelerdir?

1. Temel ihtiyaçlarınızdan bahseder misiniz? Temel ihtiyaç deyince aklınıza ne gelmektedir? Bizimle paylaşır mısınız?
2. Geliriniz temel ihtiyaçlarınızı karşılamak için yeterli midir? Buna ilişkin tecrübelerinizi paylaşır mısınız?
3. Pandemi öncesindeki geliriniz hakkında neler söylersiniz? Bizimle paylaşır mısınız?
4. Şu an gelirinizde pandeminin etkisi hakkında neler söylersiniz? Deneyimlerinizi bize anlatır mısınız?
5. Pandemi nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçlarınız var mıdır? Bu ihtiyaçlarınız nelerdir? Anlatır mısınız?
6. Ekonomik olarak kendinizi yeterli hissediyor musunuz? Yeterli/yetersiz hissetmenizin sebepleri nelerdir? Bizimle hikayenizi paylaşır mısınız?

Ek 3: Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, Karabük Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı bünyesinde Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KURNAZ danışmanlığında Dilek CANBAY tarafından yürütülen ‘‘Türkiye’de Hizmet Sektöründe Garson Olarak Çalışan Bireylerin Ekonomik Deneyimleri Üzerinde Covid-19 Pandemisinin Etkileri: Karabük İli Örneği’’konulu yüksek lisan tezine veri toplamak amacıyla yapılmaktadır.

Araştırmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye’de hizmet sektöründe 18-25 yaş arası part time çalışan ve aynı zamanda üniversitede okuyan genç garsonların ekonomik anlamda yaşadıkları deneyimlerini ortaya çıkarmaktır.

Bu araştırmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda sizlerin araştırmaya gönüllü olarak katılımınız ve dile getireceğiniz görüşler araştırma konusunun aydınlatılabilmesi için oldukça önemlidir. Araştırma sonunda elde edilen bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacak ve gizli tutularak anonim olarak değerlendirilecektir.

Araştırmanın analizlerinin sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi ve sonuçların doğru biçimde yorumlanabilmesi için görüşmeyi ses kaydına almak istiyorum. Bunu onaylıyor musunuz?

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak fikrinizi değiştirmeniz durumunda ve araştırmaya katılım onayınızı geri çekmeniz halinde sizinle yapılan görüşmenin tüm verileri silinecek ve araştırmada kullanılmayacaktır.

Bu araştırmaya gösterdiğiniz ilgi ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederiz.

ARAŞTIRMAYA KATILIM ONAY FORMU

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Ek 4: Turnitin Benzerlik Oranı

1.10.2022 20:49

Turnitin - Orijinallik Raporu - Covid-19 Pandemi Sürecinde Karabük İlinde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Part-Time Çalışma Deneyimleri

Turnitin Orijinallik Raporu

İşleme kodu: 30-Eyl-2022 3:09 05 +03
MPNWA: 1912920771
Kalite Sayısı: 19349
Döndürüldü: 1

Covid-19 Pandemi Sürecinde Karabük İlinde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Part-Time Çalışma Deneyimleri Dilek Canbay tarafından

Benzerlik Endeksi
%12

Kaynağa göre Benzerlik
İnternet Sources: %12
Bibliyografik: %1
Öğrenci Ödevleri: %5

- 1% match (27-Oca-2022 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/1947834>
- 1% match (07-Oca-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/218897>
- 1% match (16-Eki-2021 tarihli İnternet)
<http://ackermim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1526/414477.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
- 1% match (20-Ağu-2022 tarihli İnternet)
https://www.researchgate.net/profile/Ebrar-Duman/publication/341056897_BIREYLERIN_SAGLIK_ANKSIYETESI_DUZEYLERI_ILE_COVID-19_SALGINI_KONTROL_ALGISININ_KARSILASTIRILMASI/links/5eab5469a6fcc70509de378/BIREYLERIN-SAGLIK-ANKSIYETESI-DUZEYLERI-ILE-COVID-19-SALGINI-KONTROL-ALGISININ-KARSILASTIRILMASI.pdf
- 1% match (18-Haz-2021 tarihli İnternet)
<http://mek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45672.pdf>
- 1% match (16-Şub-2022 tarihli İnternet)
<http://osunaccess.cag.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12507/16907/205383.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
- < 1% match (21-Şub-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1475442>
- < 1% match (23-Ağu-2022 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1138407>
- < 1% match (15-Eyl-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1398440>
- < 1% match (14-Eyl-2022 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1311162>
- < 1% match (13-May-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1556370>
- < 1% match (08-Şub-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/55181>
- < 1% match ()
Murat, Güven, Aykaç, Mustafa. "Covid- 19 ve Emek Piyasaları: Etkiler ve Muhtemel Yönelimler". Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi7, 2020.
- < 1% match (09-Nis-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/sub/anadolukulin/issu/53241/721864>
- < 1% match (12-Eyl-2022 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2559704>
- < 1% match (28-Ara-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi/issue/61241/906227>
- < 1% match (07-Eyl-2022 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1232385>
- < 1% match (14-Şub-2021 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1057881>
- < 1% match (04-Eyl-2022 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/istf/issue/58706/803572>
- < 1% match (15-Ara-2020 tarihli İnternet)
<https://dergipark.org.tr/en/sub/asead/issu/55211/750273>
- < 1% match (24-Eyl-2022 tarihli İnternet)
<https://ackermim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/92332/T02683.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
- < 1% match (24-Tem-2022 tarihli İnternet)
<https://ackermim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/96760/T09542.pdf?sequence=1>
- < 1% match (23-Eyl-2022 tarihli İnternet)
<https://ackermim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/69107/T07655.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
- < 1% match (27-Kas-2020 tarihli İnternet)
https://www.researchgate.net/publication/341030884_COVID-19'ın_HayatiB_Sektorüne_Etkisi

https://www.turnitin.com/newreport_printview.asp?eq=0&eb=0&esm=0&cid=1912920771&sid=0&n=0&m=2&svr=21&r=76.53499618493795&lang=tr

1/18

ÖZGEÇMİŞ

Dilek CANBAY, ilk ve orta öğretimini Mersin’de tamamladı. 19 Mayıs Anadolu Lisesi’nden mezun olduktan sonra 2015 yılında Karabük Üniversitesi Sosyoloji bölümünü kazandı. 2019 yılında Karabük Üniversitesi’nden mezun oldu. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Sosyoloji bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı.